

Dogfen ir Cyhoedd

**CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL**

GŴYS A RHAGLEN

SUMMONS AND AGENDA

ar gyfer

for a

**CYFARFOD RHITHWIR
O GYNGOR SIR
YNYS MÔN**

**VIRTUAL MEETING OF THE
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL**

ar

on

**DYDD MAWRTH
7 RHAGFYR 2021
am 2.00 o'r gloch**

**TUESDAY
7 DECEMBER 2021
at 2.00 pm**

Nodwch os gwelwch yn dda fod cyfarfodydd y Pwyllgor yn cael eu ffrydio ar gyfer eu darlledu'n fyw a'u darlledu ar wefan y Cyngor. Mae'r Awdurdod yn Rheolydd Data dan y Ddeddf Diogelu Data a bydd data a gesglir yn ystod y ffrydio byw hwn yn cael ei gadw'n unol â pholisi cytunedig yr Awdurdod.

R H A G L E N

1. **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

I dderbyn datganiad o ddiddordeb gan unrhyw Aelod neu Swyddog mewn perthynas ag unrhyw eitem o fusnes.

2. **COFNODION**

Cyflwyno i'w cadarnhau, gofnodion drafft y cyfarfodydd o'r Cyngor Sir a gynhaliwyd ar y dyddiadau canlynol:-

- 26 Hydref 2021
- 22 Tachwedd 2021(Arbennig)

3. **I DDERBYN UNRHYW GYHOEDDIADAU GAN Y CADEIRYDD, ARWEINYDD Y CYNGOR NEU'R PRIF WEITHREDWR**

4. **CYFLWYNO DEISEBAU**

Derbyn unrhyw ddeiseb yn unol â pharagraff 4.1.11 o'r Cyfansoddiad.

5. **RHYBUDD O GYNIGIAD YN UNOL Â RHEOL 4.1.13.1 O'R CYFANSODDIAD**

· Cyflwyno'r Rhybudd o Gynigiad canlyniol gan y Cynghorydd Jeff M Evans, wedi'i ardystio gan y Cynghorwyr Robert Ll Jones, Peter Rogers, Bryan Owen:-

"Fy mwriad yw ceisio cefnogaeth Cyngor Sir Ynys Môn er mwyn cael sicrwydd a gweithredu positif gan Fwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, Gwasanaeth Ambiwans Cymru a Llywodraeth Cymru yn narpariaeth Gwasanaethau Cefnogi Iechyd effeithiol, yn cynnwys y Gwasanaeth Ambiwans er mwyn gallu bodloni anghenion a gofynion y gymuned, gan fynd i'r afael â'r anawsterau a'r dirywiad mewn gwasanaethau iechyd, sy'n cael effaith andwyol ar iechyd a llesiant y gymuned."

· Cyflwyno'r Rhybudd o Gynigiad canlynol gan y Cynghorydd Robert Ll Jones, wedi'i ardystio gan y Cynghorwyr Aled Morris Jones, Bryan Owen, Kenneth P Hughes, Peter Rogers:-

"Gofynnaf i'r Cyngor Sir wneud DATGANIAD ADEILADAU CARBON SERO NET ynghyd â RHOI CAMAU GWEITHREDU AR WAITH AR UNWAITH I GYFLAWNIR YMRWYMIAD. MAE YFORYN RHYHWYR."

· Cyflwyno'r Rhybudd o Gynigiad canlynol gan y Cynghorydd Richard Dew, wedi'i ardystio gan y Cynghorydd Llinos Medi Huws:-

- Gofyn am yr angen i bob arddangosfa gyhoeddus o dân gwyllt o fewn ffiniau'r awdurod lleol i gael eu hysbysebu ymlaen llaw o'r digwyddiad er mwyn galluogi trigolion i ofalu am eu hanifeiliaid anwes a phobl fregus.
- Hyrwyddo ymgyrch ymwybyddiaeth gyhoeddus am effaith tân gwyllt ar lesiant anifeiliaid a phobl fregus – yn cynnwys y mesurau y gellir eu cymryd er mwyn lliniaru'r risgiau.
- Annog cyflenwyr tân gwyllt yn lleol i werthu tân gwyllt 'distawach' ar gyfer arddangosfeydd cyhoeddus.

6. STRATEGAETH HYBU'R GYMRAEG

Cyflwyno adroddiad gan y Prif Weithredwr, fel a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 29 Tachwedd 2021.

7. CYNLLUN TROSIANNOL

Cyflwyno adroddiad gan y Dirprwy Brif Weithredwr, fel a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 29 Tachwedd 2021.

8. DATGANIAD POLISI GAMBLO 2022-2025

Cyflwyno adroddiad gan y Pennaeth Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd, fel a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 29 Tachwedd 2021.

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cofnodion y cyfarfod rhithiol a gynhaliwyd ar 26 Hydref 2021

PRESENNOL:	Y Cynghorydd Glyn Haynes (Cadeirydd) Y Cynghorydd Dafydd Roberts (Is-gadeirydd)
	Y Cynghorwyr John Griffith, Richard Griffiths, K P Hughes, T Ll Hughes MBE, Vaughan Hughes, Llinos Medi Huws, A M Jones, Carwyn Jones, Richard Owain Jones, G O Jones, R Ll Jones, R Meirion Jones, Alun W Mummery, Bryan Owen, R G Parry OBE FRAGS, Gary Pritchard, Dylan Rees, Alun Roberts, J A Roberts, Margaret Murley Roberts, Nicola Roberts, P S Rogers, Dafydd Rhys Thomas, Ieuan Williams a Robin Williams
WRTH LAW:	Prif Weithredwr, Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro, Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151, Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol, Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc, Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd, Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd, Pennaeth Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo, Pennaeth Gwasanaethau Oedolion, Pennaeth Proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid, Swyddog Pwyllgor (MEH).
HEFYD YN BRESENNOL:	Neb
YMDDIHEURIADAU:	Y Cynghorwyr R Dew a Jeff Evans

1. DATGANIADAU O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiadau o ddiddordeb.

2. COFNODION

Cadarnhawyd cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 7 Medi, 2021 fel cofnod cywir.

3. I DDERBYN UNRHYW GYHOEDDIADAU GAN Y CADEIRYDD, ARWEINYDD Y CYNGOR NEU'R PRIF WEITHREDWR

Cafwyd y cyhoeddiadau canlynol gan y Cadeirydd:-

- Bu iddo longyfarch Adran Dai Ynys Môn sydd wedi bod yn gweithio â Chyngor Gwynedd ar y cynllun Grantiau Tai Gwag i Brynwyr Tro Cyntaf. Maent wedi ennill gwobr y Sefydliad Tai Siartredig 2021 am Gefnogi Cenedlaethau'r Dyfodol yng Nghymru.
- Mae cynllun y Cyngor Sir i adnewyddu Neuadd y Farchnad Caergybi hefyd wedi ennill gwobr genedlaethol – Gwobr Effaith Gymunedol AJ100 yr *Architect's Journal*.
- Bu iddo longyfarch Carl Edwards, Gethin Jones a Tudur Jones, Staff y Cyngor, sydd, ynghyd ag Aelodau Clwb Seiclo Gwalchmai, wedi codi £13,000 at elusen Dementia ac Alzheimer trwy seiclo o Fae Trearddur i Aberystwyth – cyfanswm o 116 milltir.

- Bu iddo longyfarch Mrs Celyn M Edwards ar gael ei phenodi'n Brif Weithredwr Cymdeithas Elusennol Ynys Môn.

* * * *

Cydymdeimlodd â'r Cyngorydd Ieuan Williams a'i deulu ar golli ei dad yng nghyfraith yn ddiweddar.

Cydymdeimlodd ag unrhyw Aelod arall o'r Cyngor neu unrhyw Aelod o Staff a oedd wedi dioddef profedigaeth yn ddiweddar.

Aeth y Cadeirydd ymlaen i gyfeirio at y digwyddiad trasig yn Leigh on Sea, Essex ar 15 Hydref, a arweiniodd at farwolaeth gynamserol Syr David Amess AS. Cydymdeimlodd yn ddwys â theulu Syr David Amess.

4. ANNUAL PERFORMANCE REPORT 2020/21

Cyflwynwyd - adroddiad gan y Pennaeth Proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid i'r Pwyllgor Gwaith ar 25 Hydref, 2021 i'w dderbyn gan y Cyngor.

Adroddodd yr Aelod Portffolio Busnes y Cyngor bod yr Adroddiad Perfformiad Blynyddol yn dadansoddi pa mor dda y mae'r Cyngor wedi perfformio yn erbyn ei dri amcan llesiant yn ystod 2020/21 fel yr adlewyrchir yn y data a'r dadansoddiad o'r dangosyddion perfformiad yn yr adroddiad a hynny yn ystod blwyddyn heriol iawn oherwydd y pandemig. Prif nod y Cyngor oedd cadw'i weithlu a phobl Ynys Môn yn ddiogel ac iach yn ystod y cyfnod anodd hwn a sicrhau bod gwasanaethau statudol yn cael eu cynnal. Nododd bod cynnydd pellach wedi cael ei gyflawni mewn sawl maes ar draws y gwasanaethau wrth fwrw ymlaen â'r mentrau a phrosiectau y sonnir amdanynt yn yr adroddiad. Roedd y Cyngorydd Thomas yn dymuno diolch i'r staff, partneriaid a chontractwyr sy'n gwneud gwaith ar ran y Cyngor am eu gwaith caled. Fodd bynnag, disgwylir y bydd y Cyngor yn wynebu heriau pellach wrth i'r gaeaf agosáu.

Roedd yr Aelodau â chyfrifoldebau portffolio dros wasanaethau'r Cyngor yn dymuno diolch i'r staff, sefydliadau partner a chontractwyr am eu gwaith i gynnal a chadw gwasanaethau'r Cyngor yn ystod cyfnod anodd y pandemig.

Dywedodd y Cyngorydd R LI Jones ei fod yntau yn dymuno diolch i'r staff am weithio'n galed i gynnal gwasanaethau'r Cyngor yn enwedig yn sgil y cynnydd mewn problemau lechyd Meddwl, Camddefnyddio Sylweddau, Cam-drin Domestig ymysg Pobl Hŷn a Phobl Ifanc yn cael eu rhwystro rhag gweld teulu a'u ffrindiau. Cyfeiriodd at yr angen i leihau ôl troed carbon awdurdodau lleol.

Ategodd y Cyngorydd J Arwel Roberts y datganiad ynglŷn â lleihau ôl troed carbon. Cyfeiriodd at yr adroddiad a oedd yn nodi bod gan y Cyngor 7 cerbyd trydan a 107 o gerbydau disel ar hyn o bryd a bod 4 cerbyd trydan arall wedi'u harchebu; holodd y Cyngorydd Roberts a oedd 4 cerbyd trydan yn ddigonol. Ymatebodd arweinydd y Cyngor bod adolygiad o fflyd y Cyngor ar y gweill i weld faint o gerbydau fydd ei angen ar y Cyngor yn y dyfodol gan fod llai o deithio rhwng cyfarfodydd oherwydd bod cyfarfodydd yn cael eu cynnal yn rhithiol. Dywedodd bod y trafodaethau'n parhau â Llywodraeth Cymru ynglŷn ag ariannu cerbydau trydan a hydrogen a defnyddio trafndiaeth gyhoeddus.

PENDERFYNWYD cytuno ar Adroddiad Perfformiad 2020/21 fel adlewyrchiad o waith yr Awdurdod ac y dylid ei gyhoeddi erbyn y dyddiad statudol sef 31 Hydref, 2021.

5. PROTOCOL FOR MULTI LOCATION (HYBRID) MEETINGS

Cyflwynwyd adroddiad gan y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro'r Pennaeth Proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid i'w dderbyn gan y Cyngor.

Dywedodd yr Aelod Portffolio Busnes Corfforaethol bod Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (y Ddeddf) yn cyflwyno gofyniad statudol i gynnal cyfarfodydd hybrid yn achos holl gyfarfodydd a phwyllgorau'r Cyngor. Roedd y protocol drafft a oedd ynghlwm â'r adroddiad yn Atodiad 1 yn nodi'r egwyddorion cyffredinol ynghylch sut y dylid cynnal cyfarfodydd hybrid ar yr adeg hon, pan fo cyfyngiadau Covid mewn grym o hyd a phan fo'r gofynion cadw pellter cymdeithasol yn golygu bod llai o gapasiti yn y Siambr/Ystafelloedd Pwyllgor. Aeth ymlaen i ddweud bod y Protocol yn Atodiad 1 yn brotocol gweithredol sy'n debygol o gael ei adolygu, yn enwedig yn ystod y cyfnod hyfforddi, peilota a chyn ei roi ar waith. Bydd rhaid ei adolygu hefyd unwaith y caiff y cyfyngiadau eu llacio/codi.

Cynigodd y Cynghorydd Aled M Jones welliant i baragraff 3.10 yn y Protocol sydd yn nodi 'na chaniateir i unrhyw un arall fod yn bresennol yn yr ystafell y mae'r aelod yn ymuno â'r cyfarfod ohoni'. Dywedodd y Cynghorydd Jones ei fod o'r farn bod paragraff 3.10 yn rhy gaeth ac nad oedd gan bawb ystafell gyfarfod breifat. Cynigodd y Cynghorydd Jones bod paragraff 3.10 yn cael ei ddiwygio fel na chaniateir i unrhyw un arall fod yn bresennol yn yr ystafell y mae'r aelod yn ymuno â'r cyfarfod ohoni, dim ond pan fydd eitemau cyfrinachol/sensitif yn cael eu trafod. Eiliwyd y cynnig gan y Cynghorydd Carwyn Jones. Cafwyd pleidlais ar y gwelliant a chafodd ei dderbyn.

PENDERFYNWYD:-

- **Mabwysiadu'r ddogfen yn Atodiad 1 o'r adroddiad fel Protocol ar gyfer cynnal cyfarfodydd hybrid; a chaniatáu i swyddogion barhau â'r gwaith o ganfod datrysiadau technegol er mwyn gallu cynnal cyfarfodydd;**
- **Bod unrhyw newidiadau i'r Protocol, sydd y tu hwnt i awdurdod presennol y Swyddog Monitro o dan adran 3.5.3.6.6 yn y Cynllun Dirprwyo, yn cael eu gwneud gan y Swyddog Monitro, ond dim ond â chydysniad penodol pob Arweinydd Grŵp. Bydd unrhyw newidiadau heb gydsyniad o'r fath yn cael eu cymeradwyo gan y Cyngor llawn yn gyntaf;**
- **Tra bod y cyfyngiadau Covid yn dal i fod mewn grym, bydd unrhyw gyfarfodydd/sesiynau briffio a sesiynau hyfforddi/datblygu'n parhau i gael eu cynnal yn rhithiol.**

6. ADOLYGIAD O ETHOLAETHAU SENEDDOL

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd, a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ar 19 Hydref, 2021 i'w dderbyn gan y Cyngor.

Dywedodd Cadeirydd y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd bod Comisiwn Ffiniau i Gymru yn gynharach eleni wedi cyhoeddi dechrau'r broses i adolygu Etholaethau Seneddol Cymru yn 2023 yn unol â darpariaethau Deddf Etholaethau Seneddol 1986. Yn ddiweddar fe gyhoeddwyd cynigion cychwynnol ar gyfer ymgynghoriad ac mae'r cyfnod ymgynghori yn dod i ben ar 3 Tachwedd, 2021. Nid oes newid etholaeth i Ynys Môn ac mae'n cael ei chadw. Aeth ymlaen i ddweud bod 40 etholaeth seneddol yng Nghymru a bod y cynigion yn argymhell lleihau nifer yr etholaethau seneddol hyn i 32. Eiliwyd y cynnig gan Gadeirydd y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd gan y Cynghorydd Bryan Owen.

Dyweddod y Cynghorydd Dafydd Roberts ei fod yn croesawu'r cynnig i gadw etholaeth Ynys Môn ond cynigodd welliant y dylai'r Awdurdod ymateb i'r ymgynghoriad y dylid cadw'r 40 etholaeth seneddol yng Nghymru. Eiliwyd y cynnig gan y Cynghorydd Ieuan Williams.

Ar ôl derbyn cyngor cyfreithiol, gwrthodwyd y cynnig gan y Cadeirydd ar y sail ei fod tu hwnt i gwmpas y Cyngor (dim cyswllt uniongyrchol digonol â'r Cyngor/ardal y Cyngor). Felly, cynhaliodd y Cadeirydd bleidlais ar y cynnig gwreiddiol a gyflwynwyd gan Gadeirydd y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ac a eiliwyd gan y Cynghorydd Bryan Owen.

Pleidleisiodd 6 aelod o blaid y cynnig, pleidleisiodd 8 yn erbyn y cynnig ac fe wnaeth 12 aelod atal eu pleidlais.

PENDERFYNWYD:-

Nad oedd y cynigiad yn cael ei gadarnhau.

Daeth y cyfarfod i ben am 12.10 pm

**Y CYNGHORYDD GLYN HAYNES
CADEIRYDD**

CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cofnofion y Cyfarfod Arbennig a gynhaliwyd yn Rhithiol ar 22 Tachwedd 2021

YN BRESENNOL: Cyngorydd Glyn Haynes (Cadeirydd)
Cyngorydd Dafydd Roberts (Is-gadeirydd)

Cynghorwyr R Dew, Jeff Evans, John Griffith, Richard Griffiths,
K P Hughes, T LI Hughes MBE, Vaughan Hughes,
Llinos Medi Huws, A M Jones, Carwyn Jones, Eric Wyn Jones,
Richard Owain Jones, G O Jones, R LI Jones, R.Meirion Jones,
Alun W Mummery, Bryan Owen, R G Parry OBE FRAGS, Gary
Pritchard, Alun Roberts, J A Roberts, Margaret Murley Roberts,
P S Rogers, Dafydd Rhys Thomas, Ieuan Williams a
Robin Williams

WRTH LAW: Prif Weithredwr,
Dirprwy Brif Weithredwr,
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro,
Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc,
Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol,
Pennaeth proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid,
Pennaeth Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo.
Pennaeth Gwasanaethau Oedolion
Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd
Rheolwr Perfformiad a Chynllunio Busnes (GM)
Swyddog Pwyllgor (MEH).

**HEFYD YN
BRESENNOL:** Dim

YMDDIHEURIADAU: Cynghorwyr Dylan Rees a Nicola Roberts

Cyhoeddiadau

Cafwyd y cyhoeddiadau canlynol gan y Cadeirydd:-

Cydymdeimlwyd â theulu'r cyn Bennaeth Addysg, Mr Gwyn Parri a fu farw yn ddiweddar.

Cydymdeimlwyd ag unrhyw Aelod o'r Cyngor neu unrhyw aelod o staff sydd wedi dioddef profedigaeth.

* * * *

Dymunodd y Prif Weithredwr yn dda i Mr J Huw Jones, Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd a fydd yn ymddeol ar ddiwedd y mis yn dilyn 37 mlynedd o wasanaeth i'r Cyngor.

Bu Aelodau o'r Cyngor hefyd ddiolch i Mr J Huw Jones am ei wasanaeth gan ddymuno'n dda iddo ar ei ymddeoliad.

1. DATGANIADAU O DDIDDORDEB

Dim.

2. DATGANIAD O'R CYFRIFON 2020/21 AC ADRODDIAD ISA 260

Cyflwynwyd – adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fel y'i cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 15 Tachwedd, 2021.

PENDERFYNWYD:-

- **Dderbyn y Datganiad Cyfrifon 2020/21 ac awdurdodi'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adain 151 i arwyddo'r cyfrifon.**
- **Nodi bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynnyddol 2020/21 a chyfeirio'r ddogfen at Arweinydd y Cyngor a'r Prif Weithredwr i'w llofnodi.**
- **Nodi'r gostyngiad o £188k yn nghanwariant Cronfa'r Cyngor ar gyfer y flwyddyn ariannol 2020/21 oherwydd diwygiadau a wnaed yn ystod y cyfnod archwilio sy'n effeithio ar Gronfa'r Cyngor. Mae hyn yn lleihau'r tanwariant am y flwyddyn o £4,204k i £4,016k.**

Daeth y cyfarfod i ben am 1.40 pm

**CYNGHORYDD GLYN HAYNES
CADEIRYDD**

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Cyngor Sir
Dyddiad:	7 Rhagfyr 2021
Pwnc / Testun:	Strategaeth Hybu'r Gymraeg
Deilydd(ion) Portffolio:	Cynghorydd Ieuan Williams
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Annwen Morgan, Prif Weithredwr
Awdur yr Adroddiad:	Ffreuer Owen, Rheolwr Polisi a'r Gymraeg
Tel:	01248 75 25 61
E-bost:	FfreuerOwen@ynysmon.gov.uk
Aelodau Lleol:	Perthnasol i bob aelod etholedig

A – Argymhelliad / Argymhellion a rheswm / rhesymau

A1 - Gofynnir i'r Cyngor Sir gymeradwyo Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2021-2026 ac awdurdodi cyhoeddi'r strategaeth ar wefan y Cyngor dim hwyrach na 31 Rhagfyr 2021.

Rhesymau

Mae'n ofynnol i Gyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) baratoi strategaeth hybu'r Gymraeg. Pwrpas strategaeth o'r fath yw amlinellu sut mae'r Cyngor yn bwriadu hyrwyddo'r iaith a hwyluso ei defnydd ehangach ar Ynys Môn. Rhaid iddi gynnwys targed ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr ardal erbyn diwedd y cyfnod o bum mlynedd dan sylw.

Daeth cyfnod strategaeth hybu gyntaf y Cyngor i ben yn 2021. Mae awdur yr adroddiad, mewn ymgynghoriad â Fforwm Iaith Ynys Môn, wedi bod yn gweithio'n fwrriadus dros y misoedd diwethaf i gynhyrchu strategaeth hybu newydd ar gyfer y cyfnod 2021-2026. Cynhaliwyd hefyd asesiad o'r strategaeth gyntaf a gyfrannodd at baratoi'r strategaeth hybu.

Prif her paratoi'r strategaeth hybu yw'r diffyg data cyfredol am y Gymraeg ar Ynys Môn. Paratowyd y ddogfen fel strategaeth dros dro i bontio'r cyfnod o ddiwedd 2021 hyd nes cyhoeddi data'r Cyfrifiad diweddaraf yn llawn yn ystod 2023. Cynigir cynnal gwaith dadansoddi pellach bryd hynny er mwyn adolygu'r strategaeth a sicrhau bod y targed ar gyfer cynyddu'r nifer o siaradwyr Cymraeg yn parhau'n addas.

Mae Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2021-2026 yn adeiladu ar sylfeini'r strategaeth gyntaf ac yn mabwysiadu targed a meysydd blaenoriaeth cyson. Mae hefyd yn cynnwys cynllun gweithredu ar gyfer y flwyddyn gyntaf. Bydd Fforwm Iaith Ynys Môn yn gyfrifol am fonitro cynnydd y cynllun gweithredu. Bydd crynodeb ar weithrediad y strategaeth hybu hefyd yn cael ei gynnwys yn yr adroddiad blynyddol ar safonau'r iaith Gymraeg.

B – Pa opsiynau eraill bu i chi ystyried a beth oedd y rhesymau am eu gwrthod ac/neu am ddewis yr opsiwn hwn?

Ni ystyriwyd opsiynau eraill. Rhagnodir y cynigion gerbron gan Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015. Yn unol â safon hybu 145 mae'n ofynnol i'r Cyngor baratoi a chyhoeddi strategaeth hybu pum mlynedd. O dan safon hybu 146 mae'n ofynnol i'r Cyngor asesu gweithrediad y strategaeth ar ddiwedd y cyfnod o bum mlynedd a chyhoeddi'r asesiad hwnnw ar ein gwefan.

C – Pam fod hwn yn benderfyniad i'r Cyngor llawn?

Fel y nodwyd yn adran (B) uchod, mae'r cynigion gerbron wedi'u rhagnodi gan statud. Y strategaeth hybu yw'r ddogfen allweddol sy'n gosod cyfeiriad strategol y Cyngor a'i weithredoedd mewn perthynas â'r Gymraeg am y pum mlynedd nesaf.

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Ydy.

D – A yw'r penderfyniad hwn oddi fewn i'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Amherthnasol.

Dd – Asesu'r effeithiau posibl (os yn berthnasol):

1	Sut mae'r penderfyniad yma'n effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys?	Mae Cynllun y Cyngor 2017-2022 yn nodi bod amddiffyn yr iaith yn flaenoriaeth uchel i'r Cyngor. Mae'r strategaeth hybu yn nodi'r prif heriau sy'n wynebu'r Gymraeg ar Ynys Môn ac yn amlinellu sut yr ydym yn bwriadu mynd i'r afael â'r heriau hynny dros y pum mlynedd nesaf. Mae hyn yn cynnwys, ymhlith pethau eraill: <ul style="list-style-type: none">• cynyddu cyfraddau trosglwyddo iaith mewn teuluoedd;• sicrhau bod ein plant a'n pobl ifanc yn elwa o fod yn ddwyieithog;• sicrhau bod preswylwyr yn gallu fforddio byw a sefydlu cartref yn eu cymunedau lleol; a• bod blaenoriaeth i'r Gymraeg mewn cynlluniau datblygu economaidd, tai a chynllunio lleol.
2	A yw hwn yn benderfyniad a ragwelir y bydd yn atal costau / dibyniaethau ar yr Awdurdod i'r dyfodol? Os felly, sut?	Amherthnasol.
3	A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r	Ydym. Mae'r strategaeth hybu yn ganlyniad cydweithredu pwrpasol gyda

	penderyniad hwn? Os felly, rhowch wybod gyda phwy.	Fforwm Iaith Ynys Môn. Mae manylion aelodau'r fforwm wedi'u cynnwys yn y ddogfen strategaeth.
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rheini y byddai'r penderfyniad yn cael effaith uniongyrchol arnynt? Esboniwch sut.	Cynrychiolwyd buddiannau dinasyddion Ynys Môn trwy ymgynghori ag aelodau Fforwm Iaith Ynys Môn, y deilydd portffolio a'r aelodau etholedig sy'n eistedd ar Grŵp Hyrwyddo'r Gymraeg y Cyngor, y Pwyllgor Craffu (Partneriaethau ac Adfywio) a'r Pwyllgor Gwaith.
5	Nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar y grwpiau a warchodir o dan y Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Un o brif ddibenion y strategaeth hybu yw amlinellu sut mae'r Cyngor yn bwriadu creu cyfleoedd i siaradwyr Cymraeg ddefnyddio'r iaith mewn gwahanol gyd-destunau. Mae hyn yn berthnasol i bob siaradwr Cymraeg ar Ynys Môn, gan gynnwys siaradwyr Cymraeg sy'n perthyn i'r grwpiau a warchodir dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad yn ei gael ar y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.	Mae ymchwil yn dangos y gall dwyieithrwydd gael effaith gadarnhaol ar ddatblygiad plant a chyrhaeddiad academiaidd. Cynyddu cyfraddau trosglwyddo a throchi iaith a chreu cyfleoedd i ddysgu'r iaith yw rhai o brif amcanion y strategaeth hybu. Gall y cyfleoedd hyn yn eu tro gael effaith gadarnhaol ar amgylchiadau economaidd-gymdeithasol rhai preswylwyr trwy gynnig cyfle iddynt ddatblygu sgiliau Cymraeg ac ymgeisio am swyddi gwell lle mae hyfedredd yn yr iaith yn fanteisiol.
7	Nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	Diben y strategaeth hybu yw amlinellu sut mae'r Cyngor yn bwriadu hyrwyddo'r Gymraeg a hwyluso ei defnydd ehangach ar Ynys Môn. Bydd ei gweithredu yn arwain at fwy o gyfleoedd i ddefnyddio'r iaith yn lleol ac yn cyfrannu at darged Llywodraeth Cymru o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Mae hyn yn gyson ag egwyddorion craidd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, sef: <ul style="list-style-type: none"> • ni ddylid trin Cymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru; a • dylai pobl yng Nghymru allu byw eu bywydau trwy gyfrwng y Gymraeg os dymunant.

E – Gyda phwy yr ymgynghoroch? Beth oedd eu sylwadau?		
1	Prif Weithredwr / Uwch Dim Arweinyddiaeth (UDA) (gorfodol)	Ymgynghorwyd â'r Prif Weithredwr fel rhan o'r broses ddrafftio. Rhoddwyd atodiadau'r adroddiad gerbron yr UDA yn ystod ei chyfarfodydd ar 20 Hydref a 8 Tachwedd 2021. Ymgorfforwyd sylwadau aelodau'r UDA wedi dilyn y cyfarfodydd hynny yn llawn.
2	Cyllid / Swyddog 151 (gorfodol)	Gweler uchod.
3	Swyddog Cyfreithiol / Monitro (gorfodol)	Gweler uchod.
4	Adnoddau Dynol (AD)	Amherthnasol.
5	Eiddo	Amherthnasol.
6	Technoleg Gwybodaeth (TG)	Amherthnasol.
7	Caffael	Amherthnasol.
8	Sgriwtini	Argymhellwyd y strategaeth hybu ar gyfer cymeradwyaeth y Pwyllgor Gwaith gan y Pwyllgor Sgriwtini yn ystod ei gyfarfod ar 9 Tachwedd 2021.
9	Aelodau Lleol	Amherthnasol.

F - Atodiadau:

Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2021-2026

Ff – Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am ragor o wybodaeth):

- [Hysbysiad cydymffurfio dan adran 44 Mesur y Gymraeg \(Cymru\) 2011](#)
- [Polisi Iaith Gymraeg](#)
- [Strategaeth Iaith Gymraeg 2016-2021](#)
- [Proffil iaith: Darlun o sefyllfa'r Gymraeg ar Ynys Môn](#)
- [Strategaethau pum mlynedd: Canllaw arfer dda i awdurdodau lleol a'r parciau cenedlaethol](#)
- [Asesu cyrhaeddiad y strategaethau pum mlynedd: Dogfen gyngor arferion effeithiol](#)

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

POLISI A'R GYMRAEG

Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2021-2026

Beth fyddwn ni'n ei wneud yn ystod 2021 i 2026 i hybu'r Gymraeg a hwyluso defnyddio'r iaith ar Ynys Môn.

www.YnysMon.gov.uk

 cyngormon

 @cyngormon

Dyddiad cyhoeddi: Rhagfyr 2021

Strategaeth Hybu'r Gymraeg

Trosolwg

Dyma strategaeth Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) ar gyfer hybu'r Gymraeg a hwyluso defnyddio'r iaith ar Ynys Môn. Fe'i paratowyd yn unol â gofynion Atodlen 4 Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015. Mae'r strategaeth hon yn disodli strategaeth hybu gyntaf y Cyngor, Strategaeth Iaith Gymraeg 2016-2021. Mae Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2021-2026 yn esbonio sut y mae'r Cyngor yn bwriadu mynd ati i hybu'r Gymraeg a hwyluso defnydd o'r iaith yn ehangach yn ystod y cyfnod pum mlynedd dan sylw.

Mwy o wybodaeth

Cyfeiriwch ymholiadau am y ddogfen hon at:

Ffreuer Owen

Rheolwr Polisi a'r Gymraeg

Cyngor Sir Ynys Môn

Swyddfa'r Sir

Llangefni

LL77 7TW

Ffôn: 01248 75 00 57

E-bost: FfreuerOwen@ynysmon.gov.uk

Copïau ychwanegol

Mae'r ddogfen hon ar gael ar wefan y Cyngor yn ynysmon.gov.uk. Gallwch hefyd dderbyn y ddogfen mewn fformatau eraill ar gais gan ddefnyddio'r manylion cyswllt uchod.

Dogfennau cysylltiedig

Hysbysiad cydymffurfio dan Adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011; Polisi Iaith Gymraeg; Strategaeth Iaith Gymraeg 2016-2021: Asesiad. I gyd ar gael ar wefan y Cyngor yn ynysmon.gov.uk/cy/Cyngor/Safonau-iaith-Gymraeg/laith.

Cynnwys

Rhagair y deilydd portffolio.....	1
Ein gweledigaeth.....	2
Cyd-destun.....	6
Y Gymraeg ar Ynys Môn.....	9
Maes blaenoriaeth 1: Plant, pobl ifanc a'r teulu.....	14
Maes blaenoriaeth 2: Y gweithle, gwasanaethau Cymraeg a'r seilwaith.....	19
Maes blaenoriaeth 3: Y gymuned.....	23
Gweithredu'r strategaeth.....	27
Atodiad 1: Aelodaeth Fforwm Iaith Ynys Môn.....	
Atodiad 2: Cynllun gweithredu blwyddyn un.....	

Rhagair y deilydd portffolio

Mae gan yr iaith Gymraeg le amlwg ar Ynys Môn. Gyda dros hanner y boblogaeth breswyl yn siarad Cymraeg, mae'r iaith yn fyw yn y cartref, yn y gweithle, ac yn ein cymunedau. Rydym yn hynod falch o'n diwylliant arbennig sy'n gwneud ein hynys yn un o gadarnleoedd yr iaith.

Er hyn, mae'r sefyllfa'n bell o fod yn fêl i gyd. Dangosodd ganlyniadau Cyfrifiad 2011 bod y darlun cenedlaethol o ddirywiad cyson yn berthnasol i ni hefyd. O ran nifer, roedd 325 yn llai o siaradwyr Cymraeg yma yn 2011 o gymharu â 2001, a 0.8% yn llai o ran canran. Dyma'r patrwm cyffredinol ers dros hanner canrif.

Prif her paratoi'r strategaeth hon yw'r diffyg data cyfredol am sefyllfa'r Gymraeg ar Ynys Môn. Cawn wybod beth yw'r sefyllfa bresennol wedi i ddata Cyfrifiad 2021 gael ei gyhoeddi'n llawn yn 2023. Ond, gwyddwn fod yr iaith yn parhau i wynebu heriau hanesyddol fel mudo, pobl ifanc yn symud allan o ardaloedd gwledig i chwilio am waith, a diffyg trosglwyddo'r iaith o un genhedlaeth i'r llall. Ond mae heriau newydd hefyd. Amser a ddengys beth fydd effaith y pandemig coronafeirws ar gymunedau gwledig wrth i weithwyr droi eu cefn ar fywyd dinas a manteisio ar y gallu i weithio o bell.

Yn wyneb yr heriau hyn mae gweithio'n fwriadus i sicrhau bod y Gymraeg yn parhau'n iaith fyw yn ein cymunedau'r un mor bwysig ag erioed. Fel Cyngor Sir Ynys Môn mae'r ewyllys a'r ymroddiad gennym i wneud hynny. Rydym yn croesawu'r cyfle y mae creu'r strategaeth hon wedi rhoi i ni i edrych eto, gyda golwg strategol, ar sefyllfa'r Gymraeg yn lleol. Mae'n allweddol bod digon o gyfleoedd i blant, pobl ifanc, oedolion a theuluoedd i ddysgu a defnyddio'r Gymraeg yn yr ysgol, yn y gwaith, mewn busnesau ac mewn amser hamdden. Rydym hefyd am sicrhau bod newydd ddyfodiaid yn ymwybodol o'n diwylliant a bod cyfleoedd ar gael iddynt ddysgu'r iaith.

Mae'r strategaeth hon yn adeiladau ar flaenoriaethau ein strategaeth gyntaf o 2016-2021. Mae'n ffrwyth llafur cydweithio cyson a phwrpasol gyda'n partneriaid allweddol sy'n cyfarfod yn rheolaidd ers nifer o flynyddoedd bellach dan yr enw Fforwm Iaith Ynys Môn. Mae ein diolch hefyd i Fenter Iaith Môn am eu Proffil Iaith cynhwysfawr o sefyllfa'r Gymraeg ar yr ynys sydd wedi bod yn sylfaen gwybodaeth amhrisiadwy wrth baratoi'r strategaeth.

Trwy gydweithio i greu mwy o gyfleoedd i ddefnyddio'r iaith ar Ynys Môn ei nod yw gwyrddroi'r cwmp yn nifer y siaradwyr Cymraeg yn ôl Cyfrifiad 2011 a chyfrannu'n gadarnhaol at darged cenedlaethol Llywodraeth Cymru o filiwn o siaradwyr erbyn 2050.

Cynghorydd Ieuan Williams, Dirprwy Arweinydd y Cyngor
Deilydd Portffolio – Trawsnewid Gwasanaeth a'r Iaith Gymraeg
Rhagfyr 2021

Ein gweledigaeth

O leiaf 325 yn fwy o siaradwyr Cymraeg ar Ynys Môn erbyn 2026

Dyma ein targed ar gyfer cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn ein hardal yn ystod cyfnod y strategaeth hon. Ein nod wrth osod y targed hwn yw gwyrddroi'r cwmp yn nifer y siaradwyr ar yr ynys o 60.1% o'r boblogaeth yn 2001 i 57.2% yn 2011. Mae hyn yn golygu bod angen i ni weithio'n fwiadus i greu'r amodau fydd yn arwain at o leiaf 325 o siaradwyr Cymraeg newydd ar Ynys Môn erbyn 2026.

Gwireddu'r weledigaeth

Mae'r strategaeth hon yn adeiladu ar sylfeini ein strategaeth gyntaf o 2016-2021 ac rydym yn fwiadol wedi pennu targed sydd yn gyson â tharged y strategaeth flaenorol. Y rheswm dros wneud hyn yw nad yw eto'n glir a lwyddom i gwrdd â'r nod o gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg erbyn diwedd cyfnod y strategaeth gyntaf.

Rydym wedi fframio'r targed y tro hwn yn nhermau ffigwr penodol o siaradwyr Cymraeg. Mae hyn oherwydd bod poblogaeth yr ynys yn uwch erbyn hyn nag yr oedd ar adeg gosod y targed yn wreiddiol ar ffurf canran o'r boblogaeth. Cynyddodd boblogaeth Ynys Môn o 2,922 yn ystod y cyfnod rhwng 2001 a 2011 ac mae data sy'n awgrymu bod cynnydd pellach o 1,800 wedi bod yn y 10 mlynedd ers hynny.¹

Ni fydd canlyniadau Cyfrifiad 2021 ar gael yn llawn tan 2023. Dyma'r data fydd yn cadarnhau'r newid ym maint y boblogaeth ac yn dweud wrthym a fu unrhyw gynnydd neu ddirywiad yn nifer y siaradwyr Cymraeg. Os yw'r canlyniadau'n dangos ein bod wedi cwrdd â'r targed, nid yw hynny'n golygu gorffwys ar ein bri. Bydd angen gweithio'n galed i sicrhau bod y cynnydd yn nifer y siaradwyr yn cael ei gynnal. Os na chyrrhaeddwyd y targed bydd angen i ni weithio i ddeall pam. Am y rhesymau hyn **byddwn yn ail-ymweld â'r strategaeth yn dilyn derbyn dadansoddiad llawn o ddata Cyfrifiad 2021** er mwyn gwneud yn siŵr bod y targed yn addas.

Mae hwn darged ac yn strategaeth ar gyfer Ynys Môn i gyd, ac nid i un sefydliad yn unig. Mae ein llwyddiant yn dibynnu ar gydweithio strategol a phwrpasol gyda'n partneriaid allweddol sydd yn rhan o Fforwm Iaith Ynys Môn.² Fel yn achos ein strategaeth gyntaf, ein nod yw canolbwyntio ar lai o flaenoriaethau a sicrhau y gwneir gwahaniaeth. Byddwn hefyd yn adeiladu ar dri maes blaenoriaeth y strategaeth flaenorol ar gyfer gwireddu'r weledigaeth, sef:

1. **Plant, pobl ifanc a'r teulu**
2. **Y gweithle, gwasanaethau Cymraeg a'r seilwaith**
3. **Y gymuned**

¹ Menter Iaith Môn, Proffil Iaith: Darlun o sefyllfa'r Gymraeg ar Ynys Môn (2021), t. 40. Ar gael yn mentermon.com.

² Rhestr aelodaeth Fforwm Iaith Ynys Môn, ar gael yn atodiad 1.

1. Plant, pobl ifanc a'r teulu

- Trosglwyddo'r iaith o fewn y teulu
- Y blynyddoedd cynnar hyd at bum mlwydd oed
- Addysg orfodol
- Addysg ôl-orfodol a pharatoi ar gyfer y byd gwaith

2. Y gweithle, gwasanaethau Cymraeg a'r seilwaith

- Gweinyddu mewnol
- Hyfforddiant a datblygu sgiliau Cymraeg ein gweithlu
- Technoleg
- Cynllunio ac annog defnydd o wasanaethau Cymraeg

3. Y gymuned

- Cynllunio gwlad a thref
- Tai
- Twristiaeth a busnesau
- Y di-Gymraeg a newydd ddyfodiaid
- Gweithgarwch cymunedol

O dan bob un o'r tri maes blaenoriaeth byddwn yn ystyried:

- beth ydym ni'n dymuno ei weld ar Ynys Môn,
- beth yw'r rhwystrau i hynny ddigwydd,
- beth sydd angen digwydd nesaf er mwyn sicrhau bod yr hyn rydym ni'n dymuno ei weld yn digwydd, a
- pha ddangosydd y gallwn ni eu defnyddio er mwyn mesur llwyddiant ein hymdrechion.

Wrth roi sylw i'r meysydd blaenoriaeth byddwn hefyd yn ystyriol o themâu strategol Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr er mwyn sicrhau bod ein hymdrechion ni yn lleol yn cyfrannu'n gadarnhaol tuag at gyflawni gweledigaeth genedlaethol Llywodraeth Cymru. Y themâu strategol yw:

- 1. Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg**
- 2. Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg**
- 3. Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun**

Bydd cefnogi plant, pobl ifanc a theuluoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn allweddol er mwyn gwireddu ein gweledigaeth. Yn fwy na dim, rhaid i ni wneud popeth o fewn ein gallu i sicrhau bod rhieni yn deall gwerth y Gymraeg a'u bod yn defnyddio'r iaith gyda'u plant. Mae'r data dangos bod angen amgylchynu plant â'r iaith cyn iddyn nhw gyrraedd yr ysgol hyd yn oed os ydym am eu gweld yn datblygu yn siaradwyr Cymraeg rhugl fel oedolion. Dyma lle mae angen i ni ganolbwyntio ein hymdrechion.

Mae ein cyfundrefn addysg lwyddiannus yn golygu bod mwy o siaradwyr Cymraeg yn y grŵp oed 15-19 ar Ynys Môn nag un unrhyw ran arall o'r wlad. Yr her i ni yw sicrhau bod ein pobl ifanc yn manteisio ar y sgiliau a ddysgon nhw yn yr ysgol ac yn parhau i ddefnyddio'r iaith tu hwnt i ddrysau'r ystafell ddosbarth.

Mae gan y gweithle hefyd rôl bwysig i'w chwarae i gynyddu hyder siaradwyr Cymraeg i ddefnyddio'r iaith wrth eu gwaith ac yn eu bywydau personol. Fel prif gyflogwr yr ynys mae gennym ddyletswydd i ddefnyddio a hyrwyddo'r Gymraeg yn ein gweinyddiaeth fewnol ac i ddatblygu sgiliau iaith ein gweithlu. Byddwn yn adeiladu ar lwyddiant ein rhaglen dreigl chwe blynedd i gynyddu defnydd mewnol o'r Gymraeg ac yn ei ymestyn i adrannau newydd. Byddwn hefyd yn effro i'r cyfleoedd y gall technoleg ei gynnig i gynyddu defnydd o'r iaith. Bydd hyn yn arbennig o bwysig wrth i ni addasu i fywyd wedi'r pandemig COVID-19 a'r pwyslais newydd ar weithio a chyfathrebu'n rhithiol. Rhaid i ni hefyd weithio'n barhaus i godi ymwybyddiaeth o'n gwasanaethau Cymraeg ac annog pobl i'w defnyddio.

Rydym am weld bod gwerth y Gymraeg a manteision defnyddio'r iaith yn cael eu cyfleu i gynulleidfa mor eang â phosib. Mae hyn yn golygu estyn allan i newydd ddyfodiaid i'r ynys, datblygwyr, busnesau a chymunedau sydd â llai o ymwneud â'r iaith o ddydd i ddydd. Byddwn yn defnyddio ein dylanwad i rannu gwybodaeth ac adnoddau i gynyddu ymwybyddiaeth o bwysigrwydd yr iaith yn lleol. Ein bwriad yw creu ymdeimlad o berthyn lle mae ein holl drigolion yn teimlo perchnogaeth o'r Gymraeg ac yn falch o fyw mewn cymuned fywiog, gwirioneddol ddwyieithog.

Effaith y pandemig COVID-19

Lluniwyd y strategaeth hon yng nghysgod un o'r digwyddiadau mwyaf i effeithio ein ffordd o fyw a gweithio. Arweiniodd ddatblygiadau yn ystod 2020 a 2021 at bryderon cynyddol am sefyllfa'r Gymraeg yn genedlaethol a galwadau am weithredu i amddiffyn yr iaith. Mae'r ffactorau hyn yn cynnwys ffyniant y farchnad dai, mwy o fuddsoddiad mewn ail gartrefi a chartrefi gwyliau, gweithio o bell sy'n caniatáu adleoli o ardaloedd trefol i ardaloedd gwledig ac arfordirol, ac achosion o enwau tai traddodiadol yn cael eu newid i rai Seisnig newydd. Mae'r effeithiau hyn i gyd yn rhai sydd wedi eu teimlo ar Ynys Môn.

Arweiniodd gyfnodau clo'r pandemig at gynnydd mewn prisiau tai yn lleol a, bron yn sicr, mwy o bobl yn symud i'r ardal i fanteisio ar y cyfle i weithio o bell. Mae mewnffudo yn her hanesyddol i ffyniant yr iaith Gymraeg mewn ardaloedd gwledig, ac nid yw eto'n glir beth fydd gwir effaith canlyniadau'r pandemig ar ddemograffeg ieithyddol ein hynys.

Effeithiodd gyfyngiadau'r pandemig ar gyfleoedd i siaradwyr a dysgwyr Cymraeg ddefnyddio'r iaith gyda'i gilydd yn anffurfiol yn y gwaith. Er mor amhrisiadwy y bu platfformau cyfarfod rhithiol, mae diffyg cyfleusterau cyfieithu ar y pryd gan rai darparwyr yn parhau'n rhwystr ac yn sicr o fod wedi llesteirio defnydd cyffredinol o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd.

Rhaid bod yn effro i'r posibilrwydd y bydd llai o gyfleoedd i ddefnyddio'r iaith wedi'r pandemig o achos dirwyn grwpiau neu ddigwyddiadau i ben. Efallai y bydd siaradwyr llai rheolaidd wedi colli hyder am fod llai o gyfle iddynt ymarfer yr iaith wyneb yn wyneb ag eraill.

Ein gobaith wrth i fywyd adfer wedi'r pandemig yw y bydd gweithgarwch cymdeithasol yn ail-ddechrau gydag awydd a brwdfrydedd newydd. Gobeithiwn y

bydd gan y gallu newydd i weithio'n rhithiol rai manteision i'w cynnig, fel galluogi siaradwyr Cymraeg i barhau i weithio o adref ar Ynys Môn, ble bynnag mae eu swyddi wedi eu lleoli. Gobeithiwn hefyd weld cyn-drigolion yn cael eu denu yn ôl i'r ardal.

Yn ei adroddiad sicrwydd ar gyfer 2020-2021, Camu Ymlaen,³ cyfeiriodd Comisiynydd y Gymraeg at yr angen i ystyried traweffaith COVID-19 ar y Gymraeg wrth i ni baratoi'r strategaeth hon. Yn ogystal â rhoi sylw i'r hyn a wyddom yn barod am oblygiadau'r pandemig ar ein ffordd o weithio ac ymwneud â'n gilydd, byddwn yn parhau i ail-ymweld â'r strategaeth wrth i ni ddeall mwy am yr effaith ar ddemograffeg yr ardal. Gwnawn hyn er mwyn sicrhau bod ein cynlluniau'n ymateb yn ddigonol i unrhyw newidiadau i ddynameg ieithyddol yr ynys a'u bod yn addas ar gyfer y 'normal newydd'.

³ Comisiynydd y Gymraeg, Camu Ymlaen: Adroddiad Sicrwydd 2020-2021, ar gael yn [comisiynyddygydraeg.cymru](https://www.comisiynyddygydraeg.cymru).

Cyd-destun

Mae llunio strategaeth pum mlynedd i hybu'r Gymraeg ar Ynys Môn yn ofyniad statudol a strategol sy'n deillio o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Rhoddodd Fesur y Gymraeg statws swyddogol i'r iaith yng Nghymru. Fe wnaeth hefyd sefydlu dwy egwyddor gyfreithiol bwysig yn ymwneud â'r Gymraeg sy'n effeithio pob agwedd o fywyd cyhoeddus, sef:

- ni ddylid trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru; a
- dylai personau yng Nghymru allu byw eu bywydau drwy gyfrwng y Gymraeg os ydynt yn dymuno gwneud hynny.

Gofynion y safonau hybu

Sefydlodd Mesur y Gymraeg rôl Comisiynydd y Gymraeg sydd ag awdurdod i osod safonau ymddygiad sy'n ymwneud â defnyddio'r iaith ar ystod o sefydliadau. Derbyniodd y Cyngor [hysbysiad cydymffurfio](#)⁴ gan Gomisiynydd y Gymraeg ar 30 Medi 2015. Dyma'r ddogfen sy'n amlinellu'r 160 o safonau y mae'n rhaid i ni gwrrdd â nhw.

Yn gyffredinol, mae'r safonau wedi eu rhannu i bum dosbarth sy'n cyd-fynd â gwahanol feysydd gweithredu, sef:

- safonau cyflenwi gwasanaethau;
- safonau llunio polisi;
- safonau gweithredu;
- safonau cadw cofnodion; a
- safonau hybu.

Mae'r dosbarth olaf, y safonau hybu, yn gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol i gefnogi ac annog defnyddio'r iaith yn y cymunedau maent yn eu gwasanaethu. Safon hybu 145 yw'r safon sy'n gosod gofyniad arnom i lunio a chyhoeddi'r strategaeth hon.

O dan safon 145 mae'n rhaid i ni baratoi a chyhoeddi ar ein gwefan strategaeth bum mlynedd yn esbonio sut yr ydym am hybu'r Gymraeg a hwyluso defnyddio'r iaith yn ehangach ar Ynys Môn. Rhaid i'r strategaeth gynnwys, ymysg pethau eraill:

- targed ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr ardal erbyn diwedd y cyfnod pum mlynedd; a
- datganiad yn nodi sut yr ydym yn bwriadu cyrraedd y targed hwnnw.

Ar ddiwedd y cyfnod pum mlynedd rhaid i ni adolygu'r strategaeth a chyhoeddi fersiwn newydd ohoni. Mae ein hasesiad o'n strategaeth hybu gyntaf, Strategaeth Iaith Gymraeg 2016-2021, ar gael ar ein gwefan yn ynysmon.gov.uk.

⁴ Comisiynydd y Gymraeg, Hysbysiad cydymffurfio dan adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ar gael yn comisiynyddygyymraeg.cymru.

Cyd-destun polisi

Nid yw'r strategaeth hon yn bodoli mewn gwagle. Mae gan y Cyngor hanes hir o ddarparu gwasanaethau Cymraeg o safon i'n trigolion a rhoddir lle amlwg i'r iaith yn ein cynlluniau. Mae [Cynllun y Cyngor](#)⁵ yn cydnabod pwysigrwydd ein treftadaeth a'n diwylliant Cymraeg ac yn nodi bod diogelu'r iaith yn flaenoriaeth uchel i ni. Mae ein [Polisi Iaith Gymraeg](#)⁶ yn adlewyrchu ein cyfrifoldeb i hyrwyddo'r iaith yn gymunedol ac fel cyflogwr i ddenu a chadw siaradwyr Cymraeg i gynnal y safon uchel o wasanaethau.

Yn ogystal â'n hymrwymiad i ddefnyddio ac ystyried yr iaith yn ein gwasanaethau a'n cynlluniau, mae arnom nifer o ddyletswyddau a chyfrifoldebau eraill sy'n cyfrannu tuag at hybu a hyrwyddo'r Gymraeg yn ein hardal.

Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr

Mae nodau ac amcanion Llywodraeth Cymru er mwyn cyflawni'r uchelgais o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 wedi eu hamlinellu yn ei strategaeth genedlaethol [Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr](#)⁷. Mae'r strategaeth yn nodi'r angen i gynnig cyfleoedd i siaradwyr Cymraeg ddefnyddio eu sgiliau'n rhwydd yn y gwaith, fel rhan o'r gyfundrefn addysg, ac yn gymdeithasol. Mae hefyd yn glir bod rhaid creu amgylchiadau ffafriol er mwyn annog y nifer o siaradwyr Cymraeg. Bydd ein strategaeth ni'n cyfrannu tuag at gyflawni'r uchelgais cenedlaethol hwn.

Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

Prif nod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yw gwella lles cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol Cymru. Mae'n pennu dyletswydd llesiant y mae rhaid i ni ei gyflawni a saith nod llesiant y mae'n rhaid i ni weithio tuag atynt. Un o'r nodau llesiant hynny yw 'Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu'. Fel rhan o Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru Gwynedd a Môn rydym wedi datblygu [Cynllun Llesiant](#)⁸ ar gyfer y ddwy sir er mwyn cydweithio tuag at gyflawni nodau'r deddf.

Mwy na geiriau

[Mwy na geiriau](#)⁹ yw fframwaith strategol Llywodraeth Cymru ar gyfer gwella gwasanaethau Cymraeg yn y maes iechyd, gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol. Mae'n gosod disgwyliadau arnom i ddarparu gwasanaethau gofal a chymdeithasol drwy gyfrwng y Gymraeg ac i wneud 'cynnig rhagweithiol' i ddefnyddwyr ein gwasanaethau fel nad oes rhaid iddynt ofyn am gael defnyddio'r iaith gyda ni.

Cynllunio a'r iaith Gymraeg

Mae polisi cynllunio cenedlaethol yn cynghori y dylid rhoi ystyriaeth benodol i gymunedau lle mae defnyddio'r Gymraeg yn rhan naturiol o fywyd bob dydd wrth

⁵ Cyngor Sir Ynys Môn, Cynllun y Cyngor 2017-2022, ar gael yn ynysmon.gov.uk.

⁶ Cyngor Sir Ynys Môn, Polisi Iaith Gymraeg, ar gael yn ynysmon.gov.uk.

⁷ Llywodraeth Cymru, Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr, ar gael yn llyw.cymru.

⁸ Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Môn, Cynllun Llesiant Gwynedd a Môn, ar gael yn llesiantgwyneddamon.org.

⁹ Llywodraeth Cymru, Mwy na geiriau: Fframwaith Strategol ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg mewn Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol, ar gael yn wales.nhs.uk.

wneud penderfyniadau a llunio polisiâu'n ymwneud â defnydd tir. Mae'r Cyngor wedi paratoi [Cynllun Datblygu Lleol¹⁰](#) ar y cyd gyda Chyngor Gwynedd sy'n canolbwyntio ar faterion ac amcanion lleol yn cynnwys yr iaith. Mae Polisi Strategol PS1 (Iaith Gymraeg a Diwylliant Cymreig) y cynllun yn hyrwyddo a chefnogi defnydd o'r iaith. Mae'n rhagnodi bod angen canfod gwybodaeth am fathau penodol o ddatblygiadau er mwyn dod i gasgliad am effaith debygol cynlluniau ar y Gymraeg. Mae'r [Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy¹¹](#) yn rhoi arweiniad pellach ar sut i roi ystyriaeth briodol i'r iaith Gymraeg er mwyn cwrdd â meini prawf Polisi Strategol PS1.

Cynllun strategol y Gymraeg mewn addysg

Fel rhan o Ddeddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013 mae'n ofynnol arnom i baratoi [Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg](#) neu [CSGA](#).¹²

Gweledigaeth ein CSGA yw bod pob un o'n plant a'n pobl ifanc yn gwbl ddwyieithog ac yn gallu defnyddio'r Gymraeg a'r Saesneg yn gyfartal ar ddiwedd eu cyfnod yn yr ysgol neu'r coleg. Mae'r cynllun yn amlinellu ein hamcanion ar gyfer gwireddu'r weledigaeth hon.

Fel y mae'r uchod yn dangos, mae yna sylfaen bolisi sylweddol yn ymwneud â hyrwyddo'r Gymraeg y mae angen i ni fod yn ystyrion ohoni. Mae'n amlygu pwysigrwydd cael polisiâu a strategaethau priodol mewn lle er mwyn gwarchod, hybu a chynyddu defnydd o'r iaith yn genedlaethol ac yn lleol.

¹⁰ Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn, Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd Gwynedd a Môn 2011-2026, ar gael yn ynysmon.gov.uk.

¹¹ Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn, Canllawiau Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy, ar gael yn ynysmon.gov.uk.

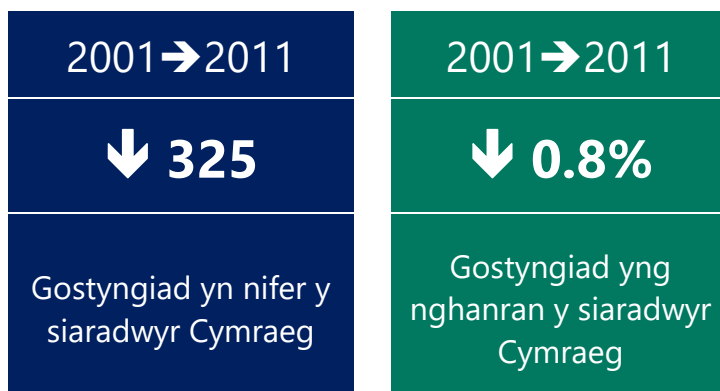
¹² Cyngor Sir Ynys Môn, Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2022-2032, ar gael yn ynysmon.gov.uk.

Y Gymraeg ar Ynys Môn

Y ffynhonnell bwysicaf, fwyaf cynhwysfawr, o wybodaeth am nifer y siaradwyr Cymraeg yn ein hardal yw'r cyfrifiad. Er i'r cyfrifiad diweddaraf gael ei gynnal yn 2021, ni fydd data sylweddol newydd ar gael i ni nes dadansoddi'r canlyniadau yn ystod 2022 a 2023. Felly, mae'r trosolwg canlynol o sefyllfa'r Gymraeg ar Ynys Môn yn seiliedig ar ddata Cyfrifiad 2011.

Prif ganlyniadau'r cyfrifiad

Mae 19% o boblogaeth Cymru gyfan yn gallu siarad Cymraeg. Ar Ynys Môn y ffigwr yw 57.2%, neu 38,568 o bobl. Mae hyn yn golygu bod 6.8% o holl siaradwyr Cymraeg Cymru yn byw yma. Er bod hyn yn golygu mai ni sydd â'r ail gyfradd uchaf o siaradwyr yn y wlad, mae'r ffigwr yma'n ostyngiad o 0.8% o gymharu â'r sefyllfa yn 2001. Bryd hynny roedd 60.1% o'r boblogaeth (38,893) yn gallu siarad yr iaith. Golyga hyn bod 325 yn llai o siaradwyr Cymraeg ar Ynys Môn yn 2011 o gymharu â 2001. Mae hyn yn rhan o batrwm hirdymor sy'n dangos lleihad cyson yn y nifer o siaradwyr ers canol yr ugeinfed ganrif.

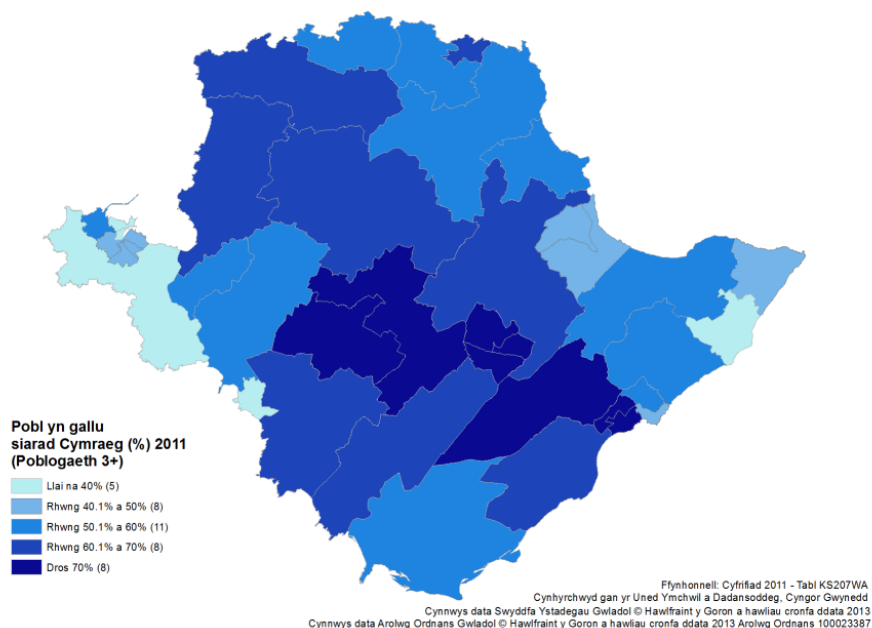

Tabl: Nifer a chanran siaradwyr Cymraeg

Blwyddyn	Ynys Môn	Cymru
1951	38,443 (80.0%)	714,700 (28.9%)
1961	37,101 (75.0%)	656,000 (26.0%)
1971	37,135 (66.0%)	542,400 (20.8%)
1981	39,229 (61.0%)	508,200 (18.9%)
1991	41,240 (61.9%)	500,000 (18.5%)
2001	38,893 (60.1%)	582,368 (20.7%)
2011	38,568 (57.2%)	562,016 (19%)

Fel y mae'r map isod yn dangos, mae defnydd o'r iaith yn amrywio'n sylweddol ar yr ynys, gyda llawer mwy o siaradwyr Cymraeg yn ardaloedd y canol o gymharu â'r arfordir. Mae dros 70% yn gallu siarad Cymraeg yn mron pob un o gymunedau'r mewndir.

Map: Canran siaradwyr Cymraeg tair oed a throsodd 2011

Tabl: Wardiau a'r nifer uchaf o siaradwyr Cymraeg

Ward	2001		2011		Newid
	Safle	Canran	Safle	Canran	
Cyngar	1	84.7%	1	80.8%	-3.9%
Tudur	2	83.6%	2	80.7%	-2.9%
Cefni	3	83.1%	3	80.5%	-2.6%
Llanfihangel Ysgeifiog	4	78.3%	4	75.8%	-2.5%
Bodffordd	5	77.9%	5	73.3%	-4.6%
Braint	6	77.1%	6	73.2%	-3.9%
Bryngwran	7	76.1%	7	71.2%	-4.9%
Gwyngyll	8	73.9%	8	70.5%	-3.4%
Bodorgan	9	72.7%	10	68.3%	-4.4%
Llannerch-y-medd	10	72.3%	9	69.9%	-2.4%

Tabl: Wardiau a'r nifer isaf o siaradwyr Cymraeg

Ward	2001		2011		Newid
	Safle	Canran	Safle	Canran	
Biwmares	1	39.7%	4	39.5%	-0.2%
Rhosneigr	2 (=)	42.6%	1	36.0%	-6.6%
Trearddur	2 (=)	42.6%	2	38.1%	-4.5%
Tref Caergybi	4	43.2%	3	39.1%	-4.1%
Maeshyfryd	5	43.7%	7	40.6%	-3.1%
Morawelon	6	45.3%	6	40.4%	-4.9%
Llanbedrgoch	7	45.5%	9	43.9%	-1.6%
Porthyfelin	8	45.7%	5	39.7%	-6.0%
Kingsland	9	48.0%	8	42.9%	-5.1%
Moelfre	10	51.4%	10	52.3%	0.9%

Mae'r gallu i ddefnyddio'r iaith hefyd yn amrywio'n yn ôl oedran. Mae dros 72.8% o'n pobl ifanc 15-19 oed yn gallu siarad Cymraeg, sef y ganran uchaf o siaradwyr Cymraeg yn y categori hwnnw ar draws Cymru gyfan. Mae dros 61% o bobl ifanc 25-29 oed yn gallu siarad Cymraeg yn Ynys Môn, sef yr ail ganran uchaf o siaradwyr Cymraeg yn y categori hwnnw ar draws Cymru gyfan. Mae'n debygol bod hyn yn adlewyrchu dylanwad y system addysg ar sgiliau iaith plant oedran ysgol.

Mae'r nifer o siaradwyr Cymraeg yn is ar gyfer y grŵp oedran 30-34 (60.2%), y grŵp oedran 50-54 (50.6%), y grŵp oedran 70-74 (49.6%) a'r grŵp oedran 85+ (50.8%).

Mudo

Cynyddodd boblogaeth Ynys Môn o 2,922 rhwng 2001 a 2011. Nid newid naturiol o ganlyniad i enedigaethau a marwolaethau oedd prif reswm y cynnydd ond mewnfudo. Dros y cyfnod mewnfudodd 2,350 o bobl ar gyfartaledd i Ynys Môn bob blwyddyn o weddill Prydain. Mae hyn yn cyfateb i boblogaeth Y Fali'n symud i'r ardal yn flynyddol.

Mae allfudo, neu symud i ffwrdd o'r ardal, ar ei uchaf ymysg y grŵp oedran 15-29 gydag oddeutu 180 mwy o bobl o'r grŵp oedran yma ar gyfartaledd yn symud allan o'r ardal nag yn symud i mewn. Dyma'r oedran pan fydd pobl ifanc yn dueddol o symud i ffwrdd i astudio neu ddilyn llwybr gyrfa. Mae mewnfudo ar ei uchaf ymysg y grŵp oedran 45-59 gydag 130 yn fwy o bobl o'r grŵp oedran hwn ar gyfartaledd yn symud i'r ardal nac yn symud allan. Mae'n debyg mai'r prif reswm am hyn yw bod pobl yn dewis symud i Ynys Môn i ymddeol.

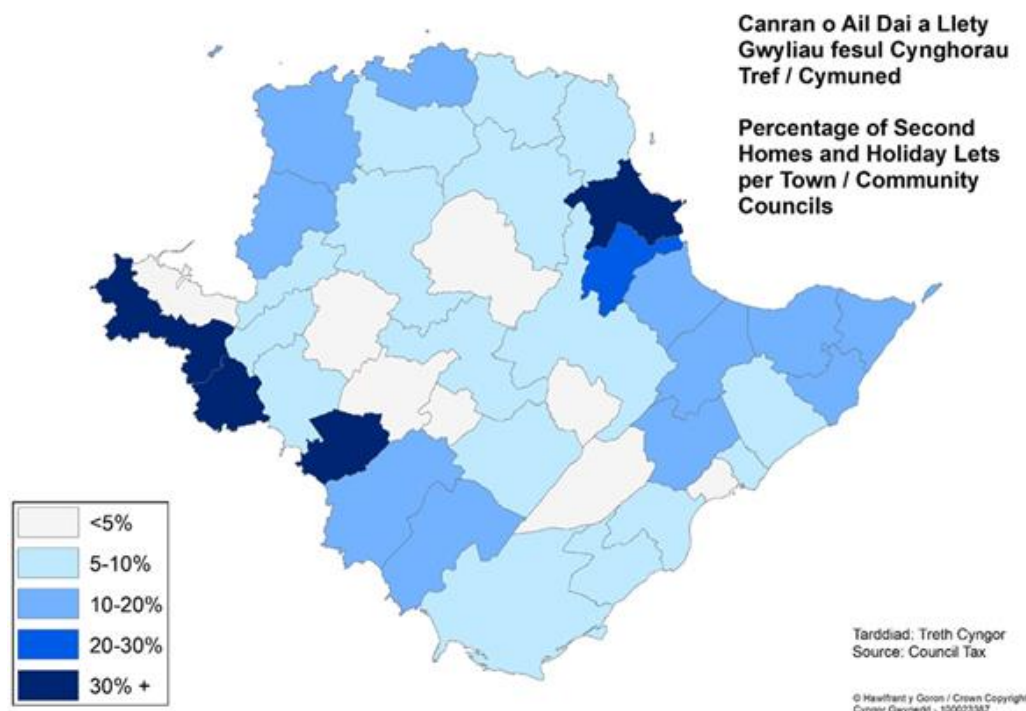
Er nad ydym eto yn gwybod beth fydd gwir effaith y pandemig COVID-19 ar gyfraddau mewnfudo, mae'r tabl isod o ddata'r dreth Gyngor yn ystod haf 2020 yn dangos bod llawer iawn mwy o lety gwyliau ac ail gartrefi ar yr ynys o gymharu â'r darlun Cymru gyfan.

Tabl: Cyfanswm cartrefi gwyliau

	Ynys Môn	Cymru
Nifer yr unedau preswyl	35,195	988,418
Nifer yr ail gartrefi	2,719	18,547
Cyfanswm llety gwyliau (unedau busnes annomestig)	861	6,906
Cyfanswm	3,580	25,453
Canran gyfunol o gartrefi gwyliau	9.9%	2.56%

O gymharu lefelau cartrefi gwyliau a chanrannau sy'n gallu siarad Cymraeg, mae'n amlwg o'r map isod (hefyd o ddata'r dreth Gyngor 2020) fod rhywfaint o gysylltiad yn yr ystyr bod cymunedau lle mae cyfran uchel o lety gwyliau ac ail gartrefi yn gymunedau lle mae defnydd o'r Gymraeg yn is.

Map: Canran o ail dai a llety gwyliau fesul cyngor tref a chymuned 2020

Mae'r uchod yn cynnig trosolwg yn unig o ddefnydd o'r iaith yn ein hardal yn bennaf seiliedig ar brif ganfyddiadau Cyfrifiad 2011 mewn perthynas. Yn 2021 cyhoeddodd Menter Iaith Môn **Broffil Iaith**, sef darlun cynhwysfawr o sefyllfa'r Gymraeg ar Ynys Môn yn seiliedig ar amrywiaeth o ffynonellau data ac ymchwil. Mae copi ar gael ar wefan mentermon.com. Dyma rai o'r prif negeseuon yn codi o'r Proffil Iaith am ddemograffeg y Gymraeg ar Ynys Môn:

- Mae ffigyrau Cyfrifiad 2011 yn rhoi darlun cymharol gymysg o sefyllfa'r iaith yn lleol. Er bod effaith mewnfudo i'w weld yn glir a'r Gymraeg yn colli tir yn ardal Caergybi, mae canol yr ynys ymhlith ardaloedd cymreicaf Cymru.
- Ychydig o newid fu mewn gwirionedd yn sefyllfa'r iaith rhwng 2001 a 2011. Er mai newid cymharol fychan oedd y cwmp yn nifer y siaradwyr Cymraeg, mae'n nodweddiadol o batrwm cenedlaethol o ostyngiad cyson dros yr hanner canrif ddiwethaf.
- Roedd y cwmp mwyaf i'w weld yn ardal Caergybi, gyda 500 yn llai o siaradwyr Cymraeg yma. Yn wahanol i rannau eraill yr ynys, nid mewnfudo oedd yn gyfrifol am y gostyngiad gan fod cyfran uchel o boblogaeth yr ardal wedi ei eni yng Nghymru.
- Mae dylanwad mewnfudo i'w weld yn glir ar hyd y rhan fwyaf o arfordir yr ynys gyda dros 40% o'r boblogaeth yma wedi ei eni tu allan i Gymru mewn sawl ardal.
- Mae'r mwyafrif llethol (78.2%) o drigolion Ynys Môn a aned yng Nghymru yn gallu siarad Cymraeg.

- Llangefni yw un o drefi Cymreiciaf Cymru gyda mwy o siaradwyr Cymraeg yn byw yno nag unman arall, ac eithrio ardal Caernarfon.
- Mae'r cynnydd dros yr hanner can mlynedd diwethaf ym mhoblogaeth yr ynys wedi arwain at leihad yn nifer y siaradwyr Cymraeg. Er gwaethaf hynny, mae'r iaith wedi dal ei thir yn bur dda o ystyried cymaint o fewnfudo sydd wedi bod i'r ardal.

Maes blaenoriaeth 1: Plant, pobl ifanc a'r teulu

Mae maes blaenoriaeth cyntaf y strategaeth yn canolbwyntio ar blant, pobl ifanc a'r teulu. Mae hyn oherwydd bod trosglwyddo'r iaith o un genhedlaeth i'r nesaf yn hollbwysig er mwyn cynnal a gwarchod y Gymraeg fel iaith gymunedol. Mae gan addysg hefyd rôl allweddol i'w chwarae mewn creu cyfleoedd i blant a phobl ifanc ddysgu, clywed a defnyddio'r iaith yn yr ystafell ddosbarth a thu hwnt i giatiau'r ysgol.

Beth hoffem ni ei weld

- Mwy o deuluoedd yn gweld gwerth y Gymraeg ac yn defnyddio'r iaith gyda'u plant.
- Mwy o blant a phobl ifanc yn defnyddio'r iaith bod dydd yn yr ysgol ac yn gymdeithasol.
- Mwy o rieni sy'n byw ar yr ynys yn dewis addysg Gymraeg i'w plant.
- Mwy o ddisgyblion yn parhau i ymarfer eu sgiliau Cymraeg wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd ac i addysg ôl-orfodol.
- Pob disgybl yn cael yr hawl i fod yn gwbl ddwyieithog erbyn gorffen yr ysgol yn 16 oed.
- Mwy o newydd ddyfodiaid i'r ardal yn dewis addysg Gymraeg i'w plant ac yn gweld gwerth trochi iaith.
- Mwy o newydd ddyfodiaid i'r ardal sy'n rhieni yn dewis dysgu Cymraeg ei hunain.
- Gwell ymwybyddiaeth ymysg pobl ifanc o werth y Gymraeg fel sgil ac ased ar gyfer y byd gwaith.

Yr heriau

Trosglwyddo'r Gymraeg o fewn y teulu

Mae methiant o fewn teuluoedd i drosglwyddo'r Gymraeg i'r genhedlaeth nesaf yn rhwystr neilltuol i ffyniant yr iaith ar Ynys Môn. Mewn cartrefi pâr lle mai dim ond un oedolyn sy'n gallu siarad Cymraeg, dim ond 38.1% o blant tair oed sy'n gallu siarad Cymraeg. Hyd yn oed lle mae'r ddau riant yn siarad Cymraeg, y ffigwr cyfatebol ar gyfer plant tair oed yw 76.7%.

Er gwaethaf yr her, dyma hefyd ein cyfle mwyaf i greu siaradwyr Cymraeg newydd sy'n debygol o ddefnyddio'r iaith yn naturiol yn ein cymunedau. Mae data cenedlaethol yn dangos ble trosglwyddwyd y Gymraeg i blant yn y cartref, erys 80% yn rhugl fel oedolion. Mae hyn i'w gymharu â 49% o'r rhai a ddysgodd yn yr ysgol

feithrin, 26% yn yr ysgol gynradd, a 8% yn yr ysgol uwchradd.¹³ Felly, mae'r siawns o ddal gafael ar y Gymraeg fel oedolyn gymaint uwch os yw plentyn yn dysgu'r iaith yn ifanc.

Aelwydydd di-gymraeg

Mae rhai teuluoedd yn dewis peidio defnyddio'r iaith ac yn osgoi gofal neu addysg cyfrwng Cymraeg yn gyfan gwbl drwy anfon eu plant i leoliadau heb eu rheoli neu mewn rhannau eraill o'r rhanbarth.

Camsyniadau am werth y Gymraeg

Mae mythau a chamsyniadau am werth y Gymraeg a dwyieithrwydd yn parhau'n gryf yn nhrwch y boblogaeth. Yr amlycaf o bosib yw'r camsyniad bod clywed dwy iaith yn ddryslyd a'i bod yn well cyflwyno un iaith yn unig i blentyn i ddechrau. Hefyd y canfyddiad bod gofal neu addysg cyfrwng Cymraeg yn anaddas i blant di-gymraeg am na allant fynegi eu hunain. Mae rhai agweddau hen ffasiwn nad yw'r Gymraeg yn ddefnyddiol yn y byd gwaith a bod astudio drwy gyfrwng yr iaith yn rhwystr i lwyddiant mewn pynciau fel mathemateg a gwyddoniaeth yn parhau.

Colli gafael ar y Gymraeg ar ôl gadael yr ysgol

Mae gan addysg ddylanwad cryf ar allu plant a phobl ifanc oed ysgol yn yr iaith. Rydym eisoes wedi nodi bod gan Ynys Môn y gyfradd uchaf o siaradwyr Cymraeg yn y grŵp oedran 15-19 oed trwy Gymru gyfan. Yr her i ni yw sicrhau nad yw'r gallu yma'n cael ei golli wrth i'n pobl ifanc drosglwyddo allan o afael y gyfundrefn addysg i'r byd gwaith ac i fywyd cymdeithasol fel oedolion.

Yr ystadegau

- Mae 80.1% o blant tair i bedair oed Ynys Môn sydd yn dod o gartrefi lle mae'r ddau riant yn siarad Cymraeg yn gallu siarad yr iaith.
- Yn 2019-20 y Gymraeg oedd prif gyfrwng addysgu ar gyfer 86.8% o ddisgyblion cynradd Ynys Môn.
- Enillodd 72.7% o ddisgyblion uwchradd Ynys Môn gymhwyster TGAU A*-C mewn Cymraeg iaith gyntaf yn 2020.
- Yn ôl Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr, mae dros hanner dysgwyr Cymru yn gadael yr ysgol yn 16 oed, gan symud ymlaen i addysg bellach, prentisiaethau neu gyflogaeth.

¹³ Menter Iaith Môn, Proffil Iaith: Darlun o sefyllfa'r Gymraeg ar Ynys Môn (2021), t. 58-61. Ar gael yn mentermon.com.

Beth nesaf?

Byddwn yn sicrhau:

- bod rhieni'n deall gwerth y Gymraeg ac yn defnyddio'r iaith gyda'u plant;
- bod gofal ac addysg cyfrwng Cymraeg o safon ar gael i bawb;
- bod ein pobl ifanc yn deall bod sgiliau yn y Gymraeg o fantais iddynt; a
- bod cyfleoedd ar gael i blant a phobl ifanc fwynhau eu hunain yn Gymraeg.

Os ydym o ddifri am greu siaradwyr Cymraeg newydd fydd yn defnyddio'r iaith fel rhan naturiol o'u bywydau, rhaid i ni sianelu ein hymdrechion at feithrin patrymau iaith cadarnhaol yn gynnar ym mywyd plant. Mae angen i ni estyn allan i ddarpar rieni yn ystod cyfnodau beichiogrwydd, mamolaeth a thadolaeth er mwyn rhannu negeseuon cadarnhaol am fanteision cyflwyno a throsglwyddo'r Gymraeg i'w babanod. Mae tystiolaeth sy'n dangos bod y cyfnod hwn yn 'gyfle euraidd' pan mae rhieni yn fwy effro i newid arferion er lles eu plant ac yn awyddus i ddysgu'r iaith.¹⁴ Bydd gan ein hymarferwyr blynyddoedd cynnar rôl genhadol allweddol i'w chware ac felly mae'n bwysig eu bod hwythau yn deall y manteision. Byddwn yn gweithio gyda Menter Iaith Môn fel rhan o **Bartneriaeth Cymraeg i Deuluoedd Môn** i'w harfogi gyda gwybodaeth ac adnoddau pwrpasol i'w cynorthwyo. Mae aelodaeth y bartneriaeth (is-grŵp i Fforwm Iaith Ynys Môn) yn eang ac yn cynnwys cynrychiolwyr o'r sector iechyd, gofal, addysg a'r trydydd sector sy'n cydweithio ar brosiectau â ffocws penodol ar y ddarpariaeth Gymraeg i deuluoedd yr ardal.

Mae ein swyddogion Dechrau'n Deg yn darparu cymorth dwys i blant o dan bedair oed a'u teuluoedd mewn ardaloedd penodol fel rhan o raglen blynyddoedd cynnar Llywodraeth Cymru. Canolbwynt y rhaglen yw hyrwyddo sgiliau cymdeithasol, emosiynol, gwybyddol ac iaith, datblygiad corfforol ac adnabod anghenion sylweddol yn gynnar. Byddwn yn sicrhau bod negeseuon cadarnhaol am fanteision defnyddio'r iaith gyda'u plant yn cael eu rhannu â rhieni sy'n dod i gyswllt â'r gwasanaeth.

Er bod nifer o leoliadau blynyddoedd cynnar yn cynnig elfen o'u gofal yn Gymraeg ar Ynys Môn, mae angen i ni weithio i gynyddu cyfleoedd trochi iaith, sef ffordd o gyflwyno'r Gymraeg fel ail iaith i fabanod a phlant ifanc nad ydynt yn clywed y Gymraeg adref. Bydd hyn hefyd yn golygu cydweithio gyda Dechrau'n Deg a'n partneriaid yn y Fenter Iaith, Mudiad Meithrin, Cymraeg i Blant, ac mewn ysgolion, i sicrhau bod darparwyr yn derbyn y gefnogaeth sydd ei hangen arnynt i ofalu yn Gymraeg ac i ddylanwadu'n gadarnhaol ar batrymau iaith y plant ifanc yn eu gofal.

Trwy greu mwy o gyfleoedd chware anffurfiol bydd mwy o blant yn cael eu hamgylchynu gan yr iaith ac yn ei dysgu mewn ffordd naturiol. Rydym yn ffodus bod gan Mudiad Meithrin, sef prif ddarparwr cyfleoedd trochi iaith yr ardal, bresenoldeb

¹⁴ Llywodraeth Cymru, Dechrau'n Deg – Atodiad: Canllawiau ar Leferydd, Iaith a Chyfathrebu (2017), t. 34. Ar gael yn llyw.cymru.

cryf ar yr ynys. Yn ogystal â'r nifer o Gylchoedd Meithrin a Chylchoedd Ti a Fi sy'n gweithredu yma, mae un o feithrinfeydd dydd y mudiad wedi ei lleoli yn Llangefni. Mae gwaith Mudiad Meithrin ar yr ynys yn hollbwysig fel yr allwedd i gychwyn y daith ddwyieithog o'r cyn-geni (trwy'r rhaglen Cymraeg i Blant a'r cydweithio gyda'r sector iechyd) ymlaen i'r Cylch Ti a Fi ac yna'r Cylch Meithrin. Mae angen i ni adeiladu ar ein perthynas gyda'r mudiad i sicrhau bod lleoliadau croesawgar sy'n deall manteision trosglwyddo a throchi iaith ar gael ym mhob rhan o'r ynys i bob rhiant, waeth bynnag eu gallu yn y Gymraeg.

Yn yr un modd mae angen i ni sicrhau bod addysg cyfrwng Cymraeg o safon ar gael ym mhob rhan o'r ynys a'n bod yn hyrwyddo manteision yr addysg hynny i'n holl gymunedau. Mae pob un o ysgolion cynradd Ynys Môn, ac eithrio dwy, yn ysgolion cymunedol dan awdurdodaeth y Cyngor. Mae hyn yn golygu mai'r Gymraeg yw'r prif gyfrwng addysgu ar gyfer 86.8% o ddisgyblion cynradd. Mae pum ysgol gyfun gymunedol i ddisgyblion uwchradd ar yr ynys, pedwar ohonynt yn rhai dwyieithog ac un (Ysgol Uwchradd Caergybi) yn ysgol cyfrwng Saesneg â chyfran sylweddol o Gymraeg. Y Gymraeg yw'r prif gyfrwng addysgu ar gyfer 34.8% o'n disgyblion uwchradd, gyda'r iaith yn rhan o'r addysg i 39.2%, a Saesneg yn gyfrwng addysgu i 24.6% o ddisgyblion. Y Gymraeg yw prif iaith gyfathrebu gweinyddiaeth ein hysgol addysg arbennig i ddisgyblion rhwng 3-19, Canolfan Addysg y Bont, ac mae pwyslais ar sgiliau dwyieithog yn addysg y disgyblion.

Fel yn y blynyddoedd cynnar, mae angen i ni hyrwyddo manteision trochi iaith i blant oedran ysgol. Mae ein [Canolfan Iaith](#) wedi ei leoli ar ddau safle mewn ysgolion cynradd ym Moelfre a Chaergybi ac mae'n cynnig addysg trochi yn y Gymraeg gan athrawon iaith ag arbenigedd. Byddwn yn edrych i ymestyn y ddarpariaeth trochi yn ystod cyfnod y strategaeth gan fanteisio ar gefnogaeth ariannol gan Lywodraeth i gefnogi dysgwyr Cymraeg hŷn sy'n ymgymryd â throchi hwyr mewn ysgolion. Bydd polisi iaith ddwyieithog ein holl ysgolion yn cael ei atgyfnerthu gyda chyflwyniad ein [Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg \(CSGA\)](#) newydd yn 2022. Mae deilliannau'r CSGA i gyd yn cyfrannu tuag at y nod o gynyddu defnydd o'r Gymraeg. Maent yn cynnwys, ymysg pethau eraill, cynyddu nifer y disgyblion sy'n cael eu haddysgu'n Gymraeg, mwy o blant yn defnyddio'r iaith wrth symud o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd, mwy o ddisgyblion yn astudio ar gyfer cymwysterau Cymraeg, a chreu mwy o gyfleoedd i'r ddefnyddio'r iaith mewn gwahanol gyd-destunau yn yr ysgol. Mae gweithredu'r CSGA felly yn hollbwysig i lwyddiant y strategaeth hon.

Ochr yn ochr â gweithredu'r CSGA bydd angen i ni sicrhau bod ein hysgolion yn parhau i arfer fframwaith cenedlaethol y [Siarter Iaith](#). Mae pwyslais y Siarter Iaith ar ddylanwadu ar ddefnydd iaith disgyblion tu allan i'r ystafell ddosbarth, sy'n allweddol os ydym am weld ein plant a'n pobl ifanc yn parhau i ddefnyddio'r Gymraeg wedi iddynt adael yr ysgol. Mae'r fframwaith yn cynnig strwythur i ysgolion sy'n arwain at gynyddu defnydd cymdeithasol eu disgyblion o'r iaith a byddwn yn parhau i gefnogi ein hysgolion i'w weithredu.

Mae gan y Siarter Iaith y fantais o gynorthwyo rhieni i ddysgu Cymraeg, yn bennaf er mwyn annog eu plant gyda'u gwaith ysgol, ond hefyd i'w helpu i integreiddio'n gymunedol a gwella'u cyfleoedd cyflogaeth. Gan fod lefel y ddarpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg mor uchel ar Ynys Môn, mae yma nifer o rieni nad ydynt eu hunain yn siarad yr iaith neu'n hyderus yn eu Cymraeg sy'n cynnal eu plant drwy addysg ddwyieithog. Mae'n bwysig ein bod yn cydnabod pa mor rhwystredig y gall hynny fod

a'n bod yn gweithio'n fwriadus i rannu negeseuon cadarnhaol gyda'r rhieni hynny am fanteision dwyieithrwydd i'w plant.

Mae angen i'n pobl ifanc ddeall bod ganddynt fantais gystadleuol werthfawr yn y Gymraeg sy'n eu gosod ar wahân i rai o'u cyfoedion pan mae'n dod i ymgeisio am swyddi, er enghraifft. Mae gan ddarparwyr addysg ôl-orfodol rôl bwysig i'w chware mewn hyrwyddo gwerth yr iaith fel sgil ac ased pan mae'n dod i ddewis llwybr gyrfa. Byddwn felly'n cydweithio gyda'n partneriaid i hyrwyddo'r cyfleoedd gwaith sy'n galw am sgiliau iaith Gymraeg yn yr ardal ac yn sicrhau bod ein cyfundrefn addysg yn meithrin y sgiliau hynny fel bod gweithlu parod yma ar Ynys Môn.

Rydym wedi crybwyll fwy nac unwaith pa mor bwysig ydy clywed a defnyddio'r Gymraeg y tu hwnt i'r ystafell ddosbarth os ydym am weld ein plant a'n pobl ifanc yn meithrin agwedd gadarnhaol tuag ar yr iaith. Mae nifer o fudiadau ar Ynys Môn sy'n cynnig cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn gymdeithasol, fel yr Urdd, Ffermwyr Ifanc, Menter Iaith Môn, clybiau chwaraeon a chlybiau ieuenctid. Rhaid i ni gydweithio gyda'n partneriaid i gefnogi adfer gweithgarwch cymdeithasol cyfrwng Cymraeg i blant a phobl ifanc wedi'r cyfnod clo er mwyn sicrhau bod cymaint o gyfleoedd a phosib i ddefnyddio'r iaith. Mae gweithgareddau o'r fath yn cynnig cyfle trochi arbennig i blant a phobl ifanc glywed a defnyddio'r Gymraeg mewn awyrgylch anffurfiol, hwyliog.

Dangosyddion llwyddiant

- Cynnydd yn nifer y lleoliadau blynyddoedd cynnar i blant hyd at bum mlwydd oed sy'n cynnig trochi iaith.
- Cynnydd yn nifer y disgyblion uwchradd sy'n cael eu haddysgu'n Gymraeg
- Cynnydd yn nifer y disgyblion uwchradd sy'n astudio'r Gymraeg fel pwnc ar gyfer cymhwyster iaith gyntaf.
- Cynnydd yn nifer y disgyblion uwchradd sy'n astudio pynciau eraill trwy gyfrwng y Gymraeg.
- Cynnydd yn nifer rhieni plant oed ysgol sydd yn dysgu Cymraeg.
- Nifer y newydd ddyfodiaid sydd â phlant oedran ysgol sy'n derbyn addysg trochi iaith o fewn blwyddyn o symud i'r ardal.
- Cynnydd yn nifer y myfyrwyr sy'n astudio cyrsiau addysg bellach cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog.
- Nifer y gweithgareddau chwaraeon a hamdden i blant a phobl ifanc sy'n cael eu cynnal yn Gymraeg.

Maes blaenoriaeth 2: Y gweithle, gwasanaethau Cymraeg a'r seilwaith

Ein hamcan gydag ail faes blaenoriaeth y strategaeth yw prif ffrydio'r Gymraeg a sicrhau statws amlwg i'r iaith yn y gweithle. Mae angen i'n gwasanaethau ni adlewyrchu'r gymuned leol, bod trigolion yn ymwybodol o'r gwasanaethau Cymraeg sydd ar gael yma a theimlo'n hyderus i'w defnyddio. Mae angen i ni hefyd fod yn effro i'r cyfleoedd y gall technoleg eu cynnig i gynyddu a hwyluso defnyddio'r iaith yn y gwaith.

Beth hoffem ni ei weld

- Mwy o drigolion yn defnyddio'r Gymraeg yn y gwaith.
- Gwell ymwybyddiaeth ymysg busnesau o werth y Gymraeg fel sgil ac ased yn y byd gwaith.
- Mwy o swyddi a chyfleoedd cyflogaeth o ansawdd yn lleol.
- Mwy o ddefnydd o'r Gymraeg mewn gweinyddiaeth llywodraeth leol, yn cynnwys cynghorau tref a chymuned.
- Mwy o ddefnydd o'r Gymraeg wrth ddefnyddio technoleg.
- Mwy o drigolion yn defnyddio gwasanaethau Cymraeg yn ysgrifenedig, ar lafar ac ar lein.
- Gofal cyfrwng Cymraeg o safon ar gael yn y cartref, cartrefi gofal ac yn y sector iechyd.

Yr heriau

Heriau daearyddol

Mae demograffeg ieithyddol Ynys Môn yn dangos bod defnydd o'r Gymraeg yn amrywio o ardal i ardal. Mae gwahaniaethau hefyd yn natur y swyddi a lefel y gwasanaethau sydd ar gael yma. Nid yw'r un cyfleoedd ar gael bob amser i'n trigolion sy'n byw mewn rhannau mwy gwledig o'r ynys sef, yn amlach na pheidio, ein cymunedau sydd fwyaf tebygol o ddefnyddio'r iaith yn naturiol.

Economi dymhorol

Mae gorddibyniaeth ar economi dymhorol yn gysylltiedig â'r diwydiant twristiaeth yn creu cyfleoedd cyflogaeth anwadal. Fodd bynnag, gall newid i'r farchnad swyddi wedi'r pandemig COVID-19 fod yn gyfle i fynd i'r afael â'r sefyllfa drwy ganiatáu i drigolion fanteisio ar gyfleoedd gweithio o bell.

Symudoledd a mudo

Mae'r broblem o bobl ifanc yn symud oddi ar yr ynys i astudio neu chwilio am waith yn un sydd wedi effeithio ein cymunedau ers degawdau. Yn yr un modd, mae tueddiad i weld llai o deuluoedd yn symud i mewn i rai ardaloedd oherwydd diffyg cyfleoedd swyddi a gwasanaethau.

Iaith busnes

Nid oes gan y Gymraeg bob amser le amlwg ym myd busnes. Rydym eisoes wedi nodi bod agweddau hen ffasiwn yn parhau nad yw'r Gymraeg yn ddefnyddiol yn y byd gwaith ac mai'r Saesneg yw iaith cynnydd. Mae camsyniadau hefyd yn bodoli ynglŷn â chost gweithredu a darparu gwasanaethau'n ddwyieithog.

Diffyg hyder unigolion

Gall unigolion nad ydynt yn defnyddio'r iaith yn rheolaidd deimlo diffyg hyder yn eu gallu yn y Gymraeg ac osgoi ei defnyddio yn y gwaith. Mae'r unigolion hyn hefyd yn fwy tebygol o danbriso eu gallu yn yr iaith. Gall diffyg gallu yn y Gymraeg fod yn rhwystr i gael swyddi da yn lleol ac, mewn achosion eithriadol, effeithio'n andwyol gyfleoedd bywyd rhai unigolion.

Newid mewn amodau gweithio wedi'r pandemig COVID-19

Mae'n debygol bod y newid i weithio rhithiol o bell wedi cyfyngu ar gyfleoedd rhai unigolion nad ydynt yn defnyddio'r Gymraeg yn gymdeithasol glywed a defnyddio'r iaith gyda'u cyd-weithiwr.

Yr ystadegau

- Roedd 77% o siaradwyr Cymraeg rhugl Ynys Môn yn defnyddio'r iaith bob dydd yn 2013-2015. Mae hyn yn ostyngiad o 10% o gymharu â'r ffigwr yn 2004-2006, sef 87%.¹⁵
- Yn 2013-2015 dywedodd naw o bob 10 siaradwr Cymraeg ar Ynys Môn oedd mewn gwaith eu bod yn siarad Cymraeg gyda chydweithwyr o leiaf weithiau.
- Yn 2013-15 dywedodd dros hanner siaradwyr Cymraeg eu bod yn ceisio defnyddio'r Gymraeg, yn achlysurol man lleiaf, wrth ddelio â sefydliadau cyhoeddus.
- Mae dros 90% o'n swyddogion yn siarad Cymraeg sy'n golygu y gallwn gynnig gwasanaeth cyflawn trwy gyfrwng yr iaith i'n trigolion.¹⁶
- Mae pob aelod o'n Uwch Dîm Arwain a phob pennaeth gwasanaeth yn siarad Cymraeg.

¹⁵ Llywodraeth Cymru a Chomisiynydd y Gymraeg, Y defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru 2015-15, ar gael yn llyw.cymru.

¹⁶ Cyngor Sir Ynys Môn, Adroddiad Blynyddol ar Safonau'r Iaith Gymraeg 2020-21, t. 23-24. Ar gael yn ynysmon.gov.uk. Ffigwr yn seiliedig ar ganlyniadau arolwg sgiliau iaith blynyddol y gweithlu ac yn adlewyrchu canran y swyddogion sy'n gallu ateb ymholiadau syml sy'n ymwneud â'r gwaith yn Gymraeg hyd at ruglder (lefelau 2-5 fframwaith gofynion iaith ein Polisi Recriwtio a Dethol).

Beth nesaf?

Byddwn yn sicrhau:

- ein bod yn cefnogi ein gweithlu i ddefnyddio mwy o'r Gymraeg yn y gwaith;
- ein bod yn manteisio ar dechnoleg i hwyluso defnyddio'r Gymraeg;
- bod busensau lleol yn deall manteision defnyddio'r Gymraeg; a
- bod anghenion defnyddwyr gwasanaethau Cymraeg yn ganolog i'n cynlluniau.

Mae gan y gweithle ddylanwad mawr ar ba iaith y mae pobl yn ei defnyddio. Wedi'r cyfan, mae'r mwyafrif o oedolion yn treulio cyfran sylweddol o'u hamser yn y gwaith. Rydym am sicrhau bod y Cyngor yn esiampl i gyflogwyr yr ynys o weithle sy'n gosod bri ar sgiliau Cymraeg ei weithlu ac sy'n defnyddio'r iaith fel rhan cwbl naturiol o'i weinyddiaeth. Trwy ddefnyddio'r Gymraeg ein hunain ein gobaith yw gweld cylch rhinweddol yn datblygu. Mae tystiolaeth sy'n dangos bod unigolion sy'n gweithio i gyflogwyr sy'n cefnogi defnyddio'r Gymraeg yn llawer iawn mwy tebygol o ddefnyddio'r iaith eu hunain.

Yn 2017 penderfynom roi ar waith raglen dreigl arloesol er mwyn cynyddu ein defnydd mewnol o'r Gymraeg dros gyfnod o chwe blynedd. Arweiniodd y gwaith at adnabod pencampwyr iaith sy'n gyfrifol am hyrwyddo'r Gymraeg gyda'u cydweithwyr a gwneud ymyriadau bychain i newid y diwylliant ieithyddol o fewn eu timoedd. Er i'r pandemig olygu oedi ein cynlluniau am gyfnod yn ystod 2020 a 2021, ein bwriad yw ail-afael ac adeiladu ar lwyddiant y rhaglen hyd yma a'i hymestyn i adrannau newydd. Byddwn yn parhau i gefnogi ein pencampwyr iaith presennol ac yn cydweithio â nhw i adnabod mwy o gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith. Mae ein huned Gyfieithu hefyd yn darparu gwasanaeth allweddol i'n swyddogion trwy eu cynorthwyo i weithio'n ddwyieithog. Byddwn yn mabwysiadu rhai o'r mathau diweddaraf o dechnoleg, yn enwedig yn y maes cyfieithu ar y pryd, er mwyn hwyluso'r gwaith hwn a datblygiad y Gymraeg o fewn y Cyngor yn ehangach. Byddwn hefyd yn dysgu o ac yn rhannu arfer orau gyda'n partneriaid yn y sector cyhoeddus fel rhan o Is-grŵp Iaith, Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gogledd Cymru a rhwydwaith swyddogion iaith Gymraeg y rhanbarth. Manteisiwn ar unrhyw gyfle i weithio gyda'r sector addysg uwch ar fodelau newid ymddygiad i helpu â'r dasg o newid arferion ieithyddol ein gweithlu er gwell.

Ein gweithlu yw ein hased mwyaf ac rydym am ddenu mwy o siaradwyr Cymraeg i ddod i weithio i ni. Rhaid i ni felly gydweithio â'n partneriaid yn y sector addysg bellach, fel Grŵp Llandrillo Menai, i sicrhau bod ein pobl ifanc yn ymwybodol o'r cyfleoedd gyrfa sydd yma ar eu cyfer.

Byddwn yn parhau i weithio gyda'n partneriaid yn Dysgu Cymraeg Gogledd Orllewin i gefnogi ein gweithlu i ddysgu'r iaith ac, yr un mor bwysig, i gynyddu hyder yn y sgiliau sydd ganddynt yn barod. Mae'n debygol y bydd peth momentwm wedi ei golli o ganlyniad i'r newid i weithio rhithiol a'r lleihad mewn cyfleoedd i ddefnyddio'r iaith yn anffurfiol yn y gwaith. Bydd darparu cyfleoedd i glywed ac ymarfer yr iaith felly yn hollbwysig wrth i fywyd gwaith adfer wedi'r pandemig. Estynnwn bob anogaeth a

chefnogaeth i ddefnyddwyr llai hyderus o'r Gymraeg ddatblygu eu gallu yn yr iaith drwy ddarparu hyfforddiant sy'n addas ar eu cyfer. Byddwn hefyd yn hwyluso cyfleoedd llai ffurfiol i ymarfer y Gymraeg yn y gwaith, mewn sesiynau paned a sgwrs er enghraifft. Byddwn yn effro i'r cyfleoedd y gall dechnoleg a llwyfannau cyfarfod rhithiol newydd eu cynnig er mwyn cynyddu hyder a defnydd o'r iaith.

Os ydym am weld mwy o ddefnydd yn cael ei wneud yn Gymraeg rhaid chwalu'r myth mai Saesneg yw iaith busnes a ffurfioldeb. Byddwn yn estyn allan i berchnogion gyda gwybodaeth ac adnoddau am fanteision defnyddio'r Gymraeg i'w busnesau.

Mae angen i ni sicrhau bod anghenion defnyddwyr yr iaith yn ganolog i'n cynlluniau a'n bod yn gweithio'n gyson i annog ein trigolion i ddefnyddio gwasanaethau Cymraeg. Mae hyn yn golygu defnyddio iaith sy'n addas ac yn rhwydd i'w deall a chynllunio ein gwasanaethau mewn ffordd sy'n golygu nad oes unrhyw rwystr i'w defnyddio yn Gymraeg. Rhaid i ni ymdrechu'n barhaus i'w gwneud yn gwbl glir i'n trigolion bod croeso iddynt ddefnyddio'r iaith hefo ni ac nad oes rhaid iddynt ofyn am wasanaeth yn Gymraeg. Dyma hanfod y cynnig rhagweithiol.

Byddwn yn gwneud yn siŵr bod ein gweithlu yn deall pwysigrwydd darparu gwasanaethau - yn enwedig gwasanaethau gofal a lles - yn newis iaith ein trigolion trwy gynnig hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith iddynt. Yn ogystal â sicrhau ein bod yn gweithio'n barhaus i wella ein gwasanaethau gofal trwy gyfrwng y Gymraeg, byddwn yn galw ar ein partneriaid yn y sector iechyd i ddarparu gwasanaethau o safon yn unol â gofynion fframwaith cenedlaethol Llywodraeth Cymru, Mwy na geiriau. Ein nod fydd ennyn parch ac ewyllys dda tuag at ddewis iaith ein trigolion a sicrhau bod gwasanaethau lleol yn adlewyrchu'r gymuned fywiog, ddwyieithog rydym mor freintiedig o'i gwasanaethu.

Dangosyddion llwyddiant

- Nifer o gyrsiau hyfforddiant iaith Gymraeg a fynychwyd gan ein swyddogion.
- Nifer o sesiynau ymwybyddiaeth iaith Gymraeg a fynychwyd gan ein swyddogion.
- Nifer ein swyddogion sy'n defnyddio rhyngwynebau Microsoft Cymraeg.
- Nifer yr ymweliadau â fersiwn Gymraeg ein gwefan.
- Nifer y siaradwyr Cymraeg sy'n dewis defnyddio ein gwasanaethau yn Gymraeg.
- Nifer yr ymweliadau ag adnoddau Cymraeg i fusnesau ar ein gwefan.

Maes blaenoriaeth 3: Y gymuned

Mae trydydd maes blaenoriaeth ein strategaeth yn canolbwyntio ar hyrwyddo'r Gymraeg fel iaith fyw yn ein cymunedau. Trwy weithio'n galed gyda'n partneriaid i rannu negeseuon cadarnhaol am werth a phwysigrwydd yr iaith ar Ynys Môn, ein nod fydd meithrin mwy o ewyllys da tuag at y Gymraeg. Ein gobaith yw y bydd hynny'n arwain at fwy o bobl yn dewis dysgu'r iaith a'i defnyddio.

Beth hoffem ni ei weld

- Trigolion yn gallu fforddio byw a phrynu tai yn eu cymunedau lleol.
- Ein holl drigolion yn teimlo'n rhan ac yn falch o fyw mewn cymuned fywiog, gwirioneddol ddwyieithog.
- Ein trigolion yn barod ac yn hyderus i ddefnyddio'r Gymraeg yn ein cymunedau, waeth bynnag eu gallu yn yr iaith.
- Mwy o weithgarwch cyfrwng Cymraeg, lle amlwg i'r iaith mewn digwyddiadau a llai o weithgareddau yn cael eu cynnal yn Saesneg yn unig yn ein cymunedau.
- Bod croeso a chefnogaeth i ddysgwyr a siaradwyr llai hyderus o'r Gymraeg gymryd rhan mewn digwyddiadau cymunedol.
- Bod cefnogaeth i gynghorau a grwpiau cymunedol sy'n cynnal gweithgareddau yn Gymraeg.
- Blaenoriaeth amlwg i'r Gymraeg mewn cynlluniau datblygu economaidd, tai a chynllunio lleol.

Yr heriau

Y farchnad dai

Un o'r prif heriau ar Ynys Môn yw sicrhau bod digon o dai fforddiadwy ar gael i'n trigolion. Yn ystod y cyfnod pandemig COVID-19 yn benodol gwelwyd pryderon cynyddol am drigolion lleol - yn enwedig pobl ifanc - yn methu cystadlu â phobl hŷn oedran ymddeol a phrynwyr ail gartrefi. Os ydym sicrhau bod ein pobl ifanc yn gallu aros a gweithio yn ein cymunedau rhaid cael cyflenwad digonol o dai addas ar eu cyfer.

Symudoledd a mudo

Mae'r data'r cyfrifiad yn dangos mai unigolion hŷn, oedran ymddeol, sydd fwyaf tebygol o symud i Ynys Môn sy'n creu newidiadau yn nemograffeg a phatrymau defnydd iaith rhai ardaloedd.

Cyfleoedd a chefnogaeth i ddysgu'r Gymraeg

Mae gan nifer o newydd ddyfodiad i'r ardal awydd i wybod mwy am ein hiaith a'n diwylliant ond maent yn aml yn ei chael hi'n anodd torri mewn i gymunedau Cymraeg. Gall rai ei chael hi'n anodd dysgu'r iaith oherwydd diffyg cyfleoedd amserol a hwylus.

Nid pawb sy'n symud i Ynys Môn sydd ag awydd i ddysgu Cymraeg. Gall hyn fod oherwydd nad ydynt yn gweld angen i ddysgu'r iaith am fod dylanwad y Saesneg yn gryf ar rai o'n cymunedau.

Diffyg hyder unigolion

Er bod nifer cymharol uchel o siaradwyr Cymraeg ar Ynys Môn, nid pawb sy'n ei defnyddio. Mae'r broblem yn arbennig o aciwt yn ardal Caergybi lle mae'r cyfraddau trosglwyddo iaith o un genhedlaeth i'r llall hefyd ar eu hisaf.

Yr ystadegau

- Mae 60% o boblogaeth Caergybi yn deall Cymraeg ond ddim yn ei defnyddio.
- Mae 9.9% o holl unedau preswyl Ynys Môn yn gartrefi gwyliau neu ail dai.

Beth nesaf?

Byddwn yn sicrhau:

- bod Ynys Môn yn lle deniadol i siaradwyr Cymraeg fyw;
- bod ystod o opsiynau tai ar gael i drigolion lleol;
- bod newydd ddyfodiad yn deall pwysigwydd y Gymraeg i'n cymunedau; a
- bod lle amlwg i'r Gymraeg mewn gweithgareddau cymunedol.

Er mwyn gweld yr iaith yn ffynnu yn ein cymunedau mae angen i Ynys Môn fod yn lle deniadol i siaradwyr Cymraeg fyw a gweithio. Drwy sicrhau hynny ein gobaith yw denu unigolion wnaeth adael yr ynys i astudio neu ddilyn llwybr gyrfa yn ôl i'r ardal i fagu teuluoedd. I lwyddo, rhaid gwneud yn siŵr bod swyddi da, cyfleoedd cymdeithasol amrywiol a safonau uchel o addysg Cymraeg i gyd ar gael yma.

Rhaid i ni hefyd sicrhau bod ystod o opsiynau tai ar gael. Bydd hynny'n golygu cefnogi perchnogion i ddychwelyd tai gwag yn ôl i ddefnydd, cydweithio â landlordiaid preifat, ac annog datblygwyr a darparwyr tai cymdeithasol i godi mwy o dai fforddiadwy. Byddwn hefyd yn ychwanegu at y stoc dai leol ein hunain drwy godi tai Cyngor newydd.

Trwy gydweithio ag Uned Polisi Cynllunio ar y Cyd Gwynedd a Môn byddwn yn sicrhau bod effaith datblygiadau arfaethedig ar yr iaith a chymunedau'n cael ei

ystyried yn gydwybodol. Lle'n briodol, byddwn yn galw ar ddatblygwyr i gymryd camau i liniaru unrhyw effeithiau negyddol ac yn eu hannog i ddefnyddio a chefnogi cadwynau cyflenwi lleol. Bydd gan ein huned polisi a'r Gymraeg fewnbwn mewn penderfyniadau cynllunio gwlad a thref er mwyn sicrhau bod buddiannau defnyddwyr yr iaith yn cael eu hystyried a'u gwarchod. Ar lefel strategol, bydd y Gymraeg yn cael blaenoriaeth amlwg yn ein cynlluniau economaidd.

Gyda chyfran helaeth o'r economi leol yn ddibynnol ar dwristiaeth, byddwn yn manteisio ar bob cyfle i farchnata Cymreictod arbennig ein hynys. Bydd hyn yn cynnwys tynnu sylw ymwelwyr at ddwyieithrwydd naturiol yr ardal ac arddel enwau lleoedd cynhenid, Cymraeg wrth hyrwyddo Ynys Môn fel cyrchfan. Trwy gydweithio â rhanddeiliaid yn y sector, ein nod fydd datblygu diwydiant twristiaeth lwyddiannus a chynaliadwy sy'n cyfrannu at ac yn cyfoethogi'r ardal.

Byddwn yn targedu newydd ddyfodiad i'r ynys er mwyn gwneud yn siŵr eu bod yn deall y lle amlwg sydd gan y Gymraeg yma. Byddwn yn cefnogi Menter Iaith Môn i adeiladu ar lwyddiant eu cynlluniau i helpu mewnfudwyr a ffoaduriaid gymhathu'n llawn i'w cymunedau newydd. Drwy gynlluniau arloesol sy'n cyflwyno cyd-destun a hanes y Gymraeg, traddodiadau a diwylliant lleol gobeithiwn ddylanwadu a chefnogi ymdrechion newydd ddyfodiaid i ddysgu Cymraeg a theimlo'n rhan o'u hardal newydd.

Bydd gan ein cynghorau tref a chymuned rôl genhadol bwysig i'w chwarae i hyrwyddo negeseuon cadarnhaol am werth y Gymraeg yn ein cymunedau. Mae gennym eisoes berthynas gydweithredol â phencampwyr iaith dynodedig o fewn y cyrff a byddwn yn cefnogi eu hymdrechion i ddenu mwy o'n trigolion i gymryd rhan mewn gweithgarwch cymunedol trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'n hollbwysig ein bod yn parhau i wrando ar ac ymateb i bryderon ein cynghorau tref a chymuned am sefyllfa'r Gymraeg yn eu hardaloedd. Yn aml, dyma'r trigolion fydd yn synhwyro ac yn teimlo gwir effaith newidiadau yn nymaeg ieithyddol yr ynys gyntaf.

Manteisiwn ar y dylanwad arbennig sydd gan fudiadau fel Medrwn Môn, Merched y Wawr, yr Urdd a'r Ffermwyr Ifanc ar weithgarwch Cymraeg yn ein cymunedau. Bydd yn hollbwysig ein bod yn cynnig pob cefnogaeth iddynt ail-afael yn eu gweithgareddau wedi cyfnodau clo'r pandemig COVID-19. Defnyddiwn ein dylanwad i ddwyn perswâd ar fusnesau a threfnwyr digwyddiadau i roi llwyfan i'r iaith mewn digwyddiadau. Cefnogwn a hyrwyddwn gyfleoedd i wirfoddoli trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae hollbwysig bod cynrychiolwyr cymunedol a'n haelodau etholedig yn ymwybodol o'r dylanwad sydd ganddynt i yrru newid a sicrhau bod gan y Gymraeg le amlwg mewn digwyddiadau a gweithgareddau.

Dangosyddion llwyddiant

- Cynnydd yn y wardiau etholiadol sydd a dros 70% o'u poblogaeth yn siarad Cymraeg.
- Cynnydd yn y wardiau etholiadol sydd a dros 50% o'u poblogaeth yn siarad Cymraeg.

- Nifer yr ymweliadau ag adnoddau Cymraeg i newydd ddyfodiaid ar ein gwefan.
- Nifer y newydd ddyfodiad sy'n cysylltu â ni i ofyn am becyn adnoddau.
- Nifer y newydd ddyfodiaid sy'n ymgymryd â gwersi neu hyfforddiant dysgu Cymraeg o fewn blwyddyn o symud i'r ardal.
- Nifer y dosbarthiadau ffitrwydd sy'n cael eu cynnal yn Gymraeg.

Gweithredu'r strategaeth

Er bod y strategaeth hon yn ymhél yn bennaf â meysydd mae gennym ddylanwad uniongyrchol drostynt, mae ei llwyddiant yn llwyr ddibynnol ar gydweithio. Mae cymaint o asiantaethau sy'n gweithredu'n lleol sy'n rhannu'r un blaenoriaethau â ni. Camgymeriad fyddai peidio cydlynu ein hymdrechion a manteisio ar adnoddau ac arbenigedd ein gilydd i gyflawni'n un nod sef cynyddu defnydd o'r Gymraeg ar ein hynys.

Rydym wedi crybwyll rhai o'n partneriaid allweddol yn barod ac mae rhestr gyflawn o holl aelodau Fforwm Iaith Ynys Môn i'w weld yn yr atodiad. Fforwm yw hwn o sefydliadau amrywiol sy'n weithredol ar yr ynys, sydd oll â'r nod o gydweithio er mwyn cefnogi a hyrwyddo'r Gymraeg yn lleol. Mae gan bob un o'r sefydliadau hyn rôl bwysig i'w chwarae wrth weithredu'r strategaeth hon hefyd.

Ar gyfer pob blwyddyn o gyfnod y strategaeth bydd cynllun gweithredu. Dyma'r ddogfen fydd yn amlinellu ein cynlluniau ar gyfer gweithredu â chydweithio i gynyddu defnydd o'r Gymraeg. Mae'n cynnwys nodau ac amcanion yn gysylltiedig â'r tri maes blaenoriaeth ynghyd â manylion prosiectau penodol i ni eu cyflawni yn ystod y cyfnod.

Fforwm Iaith Ynys Môn fydd yn gyfrifol am fonitro cynnydd y cynlluniau gweithredu blynyddol. Byddwn yn cydweithio'n agos gyda'r fforwm er mwyn atgyfnerthu nodau ac amcanion ein strategaeth. Dyma hefyd ein llwyfan ar gyfer rhannu gwybodaeth, cydlynu ymdrechion ac adnabod cyfleoedd pellach i gydweithio. Bydd y fforwm yn adnabod prosiectau blynyddol lle bydd cydweithio rhwng ei aelodau, gan gynnwys y Cyngor a'n hadrannau gwasanaeth.

Bydd cynnydd yn erbyn targedau'r cynlluniau gweithredu blynyddol hefyd yn cael ei archwilio fel rhan o drefniadau craffu ffurfiol y Cyngor.

Ar ddiwedd pob blwyddyn byddwn yn cadw cofnod o weithgarwch y cyfnod. Bydd y cofnodion hyn yn sail i'n hasesiad ar ddiwedd oes y strategaeth o lwyddiant ein hymdrechion, fel sy'n ofynnol arnom dan safon 146. Byddwn hefyd yn cadw cofnod o'r holl ddigwyddiadau a gweithgareddau cymunedol i hyrwyddo'r Gymraeg a gefnogwyd gennym. Caiff y wybodaeth ei chyhoeddi ar ein gwefan a'i rhannu â Chomisiynydd y Gymraeg.

Atodiad 1: Aelodaeth Fforwm Iaith Ynys Môn

- Dr Haydn E. Edwards (Cadeirydd annibynnol ers 2019)
- Bwrdd Iechyd Betsi Cadwaladr
- Comisiynydd y Gymraeg
- Consortiwm Addysg ôl-16 Gwynedd ac Ynys Môn
- Cymdeithas yr Iaith
- Cymraeg i Blant
- Cyngor Sir Ynys Môn, gan gynnwys;
 - Aelodau Etholedig: Deilydd Portffolio sydd â chyfrifoldeb am y Gymraeg, a phedwar aelod etholedig arall
 - Swyddogion: Prif Weithredwr, Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc, Rheolwr Polisi a'r Gymraeg a swyddogion perthnasol eraill yn ôl y galw
- Ffermwyr Ifanc
- Fforwm Prifathrawon Cynradd Ynys Môn (Cadeirydd)
- Fforwm Prifathrawon Uwchradd Ynys Môn (Cadeirydd)
- Grŵp Llandrillo Menai
- GwE
- Heddlu Gogledd Cymru
- Medrwn Môn
- Menter Iaith Môn
- Menter Môn
- Merched y Wawr
- Môn CF
- Môn FM
- Mudiad Meithrin
- Prifysgol Bangor
- Siarter Iaith Ysgolion
- Uned Polisi Cynllunio ar y Cyd Gwynedd a Môn
- Un Llais Cymru
- Llys Eisteddfod Môn
- Llywodraeth Cymru
- Y Ganolfan Cymraeg i Oedolion
- Yr Urdd

Atodiad 2: Cynllun gweithredu blwyddyn un

Maes blaenoriaeth 1: Plant, pobl ifanc a'r teulu					
Nod cyffredinol	Amcan i'w gyflawni	Cyfrifoldeb	Ffynhonnell gyllido	Dangosydd perfformiad	Statws RAG
Gwella ymwybyddiaeth o fanteision trosglwyddo'r Gymraeg	Cydweithio i gynhyrchu pecyn cynhwysfawr i ddarpar rieni ar fanteision trosglwyddo'r iaith.	Menter Iaith Môn i gydlyn ar ran aelodau Partneriaeth Cymraeg i Deuluoedd Môn			
	Cynnig hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith i swyddogion Dechrau'n Deg.	Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Sir Ynys Môn i drefnu gyda chefnogaeth gan Menter Iaith Môn			
	Rhannu gwybodaeth â rhieni yn y cyfnod cyn ac ôl-eni cynnar am fanteision y Gymraeg.	<ul style="list-style-type: none"> Gwasanaeth Cofrestru Cyngor Sir Ynys Môn Gwasanaeth Cofrestru Cyngor Gwynedd Cymraeg i Blant Mudiad Meithrin Bydwragedd ac ymwelwyr iechyd Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr 			
	Rhannu gwybodaeth â rhieni maeth am fanteision y Gymraeg.	Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Sir Ynys Môn i drefnu gyda chefnogaeth gan Menter Iaith Môn			
	Cynnig hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith	Adran Dysgu Cyngor Sir Ynys Môn i drefnu			

	Gymraeg i holl gyrrff llywodraethu ysgolion.	gyda chefnogaeth gan Menter Iaith Môn			
Cynyddu cyfleoedd trochi yn y Gymraeg yn y blynyddoedd cynnar ar gyfer plant 0-5 oed	Cyhoeddi rhestr gynhwysfawr o leoliadau blynyddoedd cynnar ar gyfer plant 0-5 oed sy'n cynnig trochi iaith.	Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Sir Ynys Môn			
	Rhannu gwybodaeth am fanteision trochi yn y Gymraeg â lleoliadau gofal nad ydynt yn cynnig gofal cyfan gwbl trwy gyfrwng yr iaith.	<ul style="list-style-type: none"> Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Sir Ynys Môn Mudiad Meithrin Cymraeg i Blant 			
Gwella darpariaeth a safon addysg cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion	Gweithredu CSGA 2022-2032.	Adran Dysgu Cyngor Sir Ynys Môn			
	Gweithredu fframwaith y Siarter Iaith mewn ysgolion.	Adran Dysgu Cyngor Sir Ynys Môn			
Sicrhau bod gallu yn y Gymraeg yn cael ei ystyried yn sgîl gwerthfawr ymysg myfyrwyr addysg bellach	Hyrwyddo manteision gyrfa mewn iechyd a gofal i bobl ifanc sy'n siaradwyr Cymraeg.	<ul style="list-style-type: none"> Adran Dysgu Cyngor Sir Ynys Môn Grŵp Llandrillo Menai Aelodau Fforwm Iaith Ynys Môn a'r Bartneriaeth Cymraeg i Deuluoedd gefnogi fel darpar gyflogwyr trwy gynnig ymwybyddiaeth iaith 			
Maes blaenoriaeth 2: Y gweithle, gwasanaethau Cymraeg a'r seilwaith					
Nod cyffredinol	Amcan i'w gyflawni	Cyfrifoldeb	Ffynhonnell gyllido	Dangosydd perfformiad	Statws RAG

Cynyddu defnydd o'r Gymraeg o fewn y Cyngor a chefnogi ein gweithlu i ddefnyddio'r iaith yn y gweithle	Cefnogi pencampwyr paith presennol yr adrannau Tai, Hamdden a Gwarchod y Cyhoedd.	Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn			
	Ymestyn y rhaglen dreigl chwe blynedd i'r adrannau Cyllid, Gwasanaethau Cymdeithasol a Datblygu Economaidd.	Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn			
	Newid arferion iaith y gweithle drwy berthnasu methodoleg newid ymddygiad ARFer.	Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn mewn partneriaeth â Chanolfan Bedwyr, Prifysgol Bangor			
	Adolygu tudalennau'r fewnrwyd sy'n ymwneud â'r Gymraeg.	Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn			
	Adolygu sut yr ydym yn cyfleu gofynion iaith swyddi mewn swydd ddisgrifiadau.	<ul style="list-style-type: none"> • Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn • Adran Adnoddau Dynol Cyngor Sir Ynys Môn 			
	Sicrhau bod gallu yn y Gymraeg yn cael ei ystyried yn sgil gwerthfawr mewn hyfforddiant a chyflogaeth	Hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith i gynghorwyr gyrfa ac athrawon sy'n gyfrifol am roi cyngor gyrfaoedd mewn ysgolion.	Adran Dysgu Cyngor Sir Ynys Môn i drefnu gyda chefnogaeth gan Menter Iaith Môn		
Cynyddu defnydd o wasanaethau Cymraeg gan	Derbynfeydd Hamdden y Cyngor i gymryd rhan yn y prosiect 'Cyswllt Cyntaf'.	Is-grŵp Iaith Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gogledd Cymru	<ul style="list-style-type: none"> • Cyngor Sir Ynys Môn • Cyngor Gwynedd 		

drigolion a gweithredu'r safonau	Adolygu Polisi Iaith Gymraeg y Cyngor.	Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn			
	Adolygu tudalennau'r wefan gorfforaethol sy'n ymwneud â'r Gymraeg.	<ul style="list-style-type: none"> • Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn • Gwasanaethau Digidol Cyngor Sir Ynys Môn 			
	Hyfforddiant ymwybyddiaeth o safonau'r Gymraeg i hyfforddeion Academi Môn.	<ul style="list-style-type: none"> • Uned Polisi a'r Gymraeg Cyngor Sir Ynys Môn • Adran Adnoddau Dynol Cyngor Sir Ynys Môn 			
	Hyfforddiant ymwybyddiaeth o safonau'r Gymraeg i aelodau etholedig newydd.	<ul style="list-style-type: none"> • Gwasanaethau Democrataidd Cyngor Sir Ynys Môn 			
Maes blaenoriaeth 3: Y gymuned					
Nod cyffredinol	Amcan i'w gyflawni	Cyfrifoldeb	Ffynhonnell gyllido	Dangosydd perfformiad	Statws RAG
Cyflwyno'r Gymraeg i gymunedau newydd a hyrwyddo cyfleoedd dysgu Cymraeg ac addysg Gymraeg	Cyhoeddi deunydd hyrwyddo i sylw newydd ddyfodiaid ar wefan y Cyngor.	Cyngor Sir Ynys Môn mewn partneriaeth â Menter Iaith Môn	Cyllid rhaglen ARFOR		
	Treialu rhannu gwybodaeth am y Gymraeg â darpar brynwyr fel rhan o chwiliadau eiddo.	Adran Gyfreithiol Cyngor Sir Ynys Môn			
Cynyddu ymwybyddiaeth o fanteision y Gymraeg i fusnesau	Cyhoeddi deunydd hyrwyddo i sylw busnesau ar wefan y Cyngor.	Cyngor Sir Ynys Môn mewn partneriaeth a Menter Iaith Môn	Cyllid rhaglen ARFOR		

Cynyddu cyfleoedd i bobl ddefnyddio gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol yn Gymraeg	Ymateb i Gwerthusiad o mwy na geiriau: Adroddiad terfynol	Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Sir Ynys Môn			
	Hyrwyddo manteision gyrfa mewn iechyd a gofal i bobl ifanc sy'n siaradwyr Cymraeg.	<ul style="list-style-type: none"> • Adran Dysgu Cyngor Sir Ynys Môn • Grŵp Llandrillo Menai • Aelodau Fforwm Iaith Ynys Môn a'r Bartneriaeth Cymraeg i Deuluoedd gefnogi fel darpar gyflogwyr trwy gynnig ymwybyddiaeth iaith 			
Cynyddu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gymuned	Paratoi memorandwm o ddealltwriaeth i glybiau chwaraeon.				
	Sefydlu Neuadd Bentref Rithiol.	Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Sir Ynys Môn			

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Cyngor Sir
Dyddiad:	07 Rhagfyr 2021
Pwnc:	Cynllun Trosiannol
Aelod(au) Portffolio:	Y Cyngorydd Dafydd Rhys Thomas
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Dylan Williams – Dirprwy Brif Weithredwr
Awdur yr Adroddiad:	Gethin Morgan
Ffôn:	01248 752 111
E-bost:	GethinMorgan@ynysmon.gov.uk
Aelodau Lleol:	Amherthnasol

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

Argymhellir bod y Cyngor Sir yn –

Mabwysiadu'r Cynllun Trosiannol a fydd yn darparu fframwaith gweithredol i Swyddogion gyflawni amcanion strategol allweddol trwy gamau gweithredu diffiniedig yn ystod cyfnod adfer yr Ynys yn union ar ôl y pandemig.

Mae'r cynllun hwn yn esblygu o Gynllun Cyflawni Blynyddol 2020-22.

B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod a/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Gwneud dim a chadw Dogfen Gyflawni Flynyddol 2020-22 fel y ddogfen sy'n darparu cyfeiriad gweithredol ar gyfer y cyfnod dan sylw.

Penderfynwyd datblygu Cynllun Trosiannol er mwyn darparu sicrwydd a chyfeiriad yn ystod y cyfnod adfer yn union ar ôl y pandemig trwy adolygu a mireinio amcanion i'w cyflawni yn ystod y cyfnod o 12 mis cyn mabwysiadu Cynllun y Cyngor newydd o dan y weinyddiaeth newydd ar ôl mis Mai 2022.

C – Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Mae'r mater hwn wedi cael ei ddirprwyo i'r Pwyllgor Gwaith cyn mynd ymlaen i'r Cyngor Llawn.

Ch – A yw'r polisi hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Ydi, gan ei fod yn amlinellu blaenoriaethau allweddol a dyheadau yn ystod y cyfnod adfer yn union ar ôl y pandemig ac mae'n pontio'r cyfnod amser rhwng gweinyddiaeth bresennol y Cyngor Sir a'r weinyddiaeth newydd ar ôl mis Mai 2022.

Hefyd, mae'r blaenoriaethau'n cyd-fynd ag amcanion llesiant presennol y Cyngor a nodir yng Nghynllun y Cyngor 2017-22 a fabwysiadwyd gan y Cyngor llawn.

D – A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Mae'r cyllid sydd ei angen i wireddu rhannau o'r cynllun trosiannol wedi'i gynnwys yng nghyllideb gyfredol y Cyngor.

Bydd buddsoddiad ac oblygiadau ariannol pellach yn cael eu cyllido trwy'r broses gosod cyllideb ar gyfer y flwyddyn nesaf a gyda chymorth grant allanol.

Byddant yn cynnwys buddsoddiadau refeniw, cyfalaf, grant a CRT.

Dd – Aseu'r effaith posib (os yw'n berthnasol)

1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys	Mae cynnwys y Cynllun Trosiannol yn amlinellu nifer o flaenoriaethau fydd yn cael effaith ar anghenion tymor hir yr Ynys e.e. darpariaeth ysgol newydd yn Llangedfni / darpariaeth Gofal Ychwanegol yn Ne'r Ynys / mwy o dai yn cael eu datblygu ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol, adeiladu unedau busnes newydd a gwella seilwaith ymwelwyr mewn lleoliadau poblogaidd er mwyn gwella profiadau preswylwyr ac ymwelwyr.
2	A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau / dibyniaeth ar yr Awdurdod yn y dyfodol. Os felly, sut?-	Mae nifer o brosiectau'n atal costau a dibyniaeth trwy – <ol style="list-style-type: none">1. Ostwng costau trwsio a chynnal a chadw presennol e.e. ysgolion newydd.2. Caniatáu mwy o annibyniaeth i oedolion hŷn trwy ddarparu cyfleuster Gofal Ychwanegol newydd.3. Darparu cyfleoedd i fusnesau ffynnu trwy ddatblygu unedau

Ch – A yw'r polisi hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?		
		<p>busnes newydd yn Llangefni a Chaergybi.</p> <p>4. Hwyluso cyfleoedd ar gyfer gweithgareddau iach trwy'r rhaglen waith Beicio Hamdden a Theithio Llesol.</p> <p>5. Datblygu mwy o Gartrefi Clyd er mwyn i blant gael darpariaeth yn nes at adref a thrwy hynny leihau'r angen i ddarparu gofal tu allan i'r sir yn y dyfodol.</p>
3	A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn, os felly, rhowch wybod gyda phwy:	<p>Mae nifer o elfennau'n gysylltiedig â'r cynlluniau i gyflawni'r Cynllun Trosiannol yn gofyn am gydweithio gydag eraill, neu bydd angen gwneud hynny, yn ystod y cyfnod gweithredu.</p> <p>Byddant yn dod i'r amlwg wrth i'r cynllun gael ei gyflawni yn ystod y cyfnod nesaf.</p>
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae eu rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen? Esboniwch sut:-	Mae dinasyddion Ynys Môn wedi cyfrannu at ddrafftio amcanion llesiant corfforaethol ac yn ddi-os bydd ganddynt ran i'w chwarae wrth ddatblygu a gwireddu'r gwahanol ffrydiau gwaith cysylltiedig.
5	Nodwch effeithiau'r penderfyniad hwn ar yr agenda cydraddoldeb a'r Gymraeg.	Amherthnasol – Bydd Aseidiadau Effaith yn cael eu cwblhau ar gyfer ffrydiau gwaith cysylltiedig y Cynllun Trosiannol er mwyn asesu effaith newidiadau ar gydraddoldeb.
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith posib y byddai'r penderfyniad yn ei gael ar y rhai hynny sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol.	Amherthnasol
7	Nodwch unrhyw effaith posib y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r iaith Gymraeg ac ar drin yr iaith Gymraeg ddim llai ffafriol na'r Saesneg.	Amherthnasol ar hyn o bryd – Bydd Aseidiadau Effaith yn cael eu cwblhau ar ffrydiau gwaith cysylltiedig y Cynllun Trosiannol er mwyn asesu effaith newidiadau ar yr iaith Gymraeg a sicrhau nad yw'r iaith Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r iaith Saesneg.
E – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth oedd eu sylwadau?
1	Prif Weithredwr / Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) (gorfodol)	Mae'r UDA wedi ystyried yr adroddiad ac mae eu sylwadau'n cael eu hadlewyrchu ynddo.

Ch – A yw'r polisi hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?		
2	Cyllid / Adran 151 (gorfodol)	Dim sylwadau pellach
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (gorfodol)	Dim sylwadau pellach
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu	
7	Caffael	
8	Sgriwtini	Trafodwyd yr adroddiad hwn yn y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol a gynhaliwyd ar 16 Tachwedd 2021.
9	Aelodau Lleol	
F - Atodiadau		
Atodiad A – Cynllun Trosiannol		
Ff – Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):		
Cynllun Cyflawni Blynyddol 2020-22 Cynllun y Cyngor 2017-2022		

Cynllun Trosiannol Ynys Môn (wedi'r pandemig)

2022/23

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Tabl Cynnwys

	Page
1. Rhagair	2
2. Rhagarweiniad	3
3. Ymateb i'r Pandemig	4
4. Y Dyfodol Agos (y 12 mis nesaf)	7
5. Monitro a chyflawni	8
6. Cyflawni'r Amcanion	9
A. Adfywio'r economi leol ac ymgorffori newidiadau economaidd positif	9
B. Galluogi'r sector ymwelwyr a lletygarwch i fanteisio ar boblogrwydd cynyddol yr Ynys ac amddiffyn ein hasedau a'n cymunedau ar yr un pryd	12
C. Cynnal a moderneiddio gwasanaethau cymunedol critigol megis Gofal ac Addysg ledled yr Ynys	14

1. Rhagair

Annwen Morgan
Prif Weithredwr

“Mae’n fraint gennyf gyflwyno Cynllun Trosiannol Ynys Môn. Mae’r cynllun yn esblygu o Gynllun Cyflawni Blynyddol 2020-22. Mae’n darparu sicrwydd a chyfeiriad yn ystod y cyfnod cychwynnol o adfer yn dilyn y pandemig a hynny drwy adolygu a mireinio’r amcanion sydd i’w darparu yn ystod y cyfnod o 12 mis cyn gallu mabwysiadu Cynllun y Cyngor newydd o dan y weinyddiaeth newydd yn 2022.

Heb os, mae heriau’n ein hwynebu’r Gaeaf hwn. Wrth i ganllawiau Covid-19 gael eu llacio, mae hi bellach yn briodol i ni symud ymlaen - yn ddiogel - tuag at y cam nesaf.”

“Fel y gallwch weld, mae’r amcanion heriol ac uchelgeisiol a nodir yn mynd i’r afael â’r hyn y mae’r Cyngor yn ceisio’i gyflawni dros y 12 mis nesaf. Byddwn yn gwneud pob ymdrech i sicrhau bod y pethau hyn yn cael eu gwneud a chredwn fod hwn yn gynllun gwaith cyraeddadwy ar gyfer y cyfnod o dan sylw, er gwaethaf y pandemig.

Mae cynnwys y Cynllun Trosiannol yn amlinellu nifer o flaenoriaethau allweddol a fydd yn effeithio ar anghenion tymor hir yr Ynys. Mae’n dangos i bawb – ein partneriaid, ein cymunedau a’n staff beth yw ein blaenoriaethau dros y 12 mis nesaf.

Wrth i ni symud i gyfnod lle byddwn yn dysgu byw ochr yn ochr â Covid-19, hoffwn ddiolch am yr holl waith sydd wedi digwydd dros y 18 mis diwethaf, gwaith a gafodd ei ymgymryd ag ef mewn amgylchiadau mor anodd. Mae’r heriau’n parhau ond gyda’n gilydd gallwn wneud gwahaniaeth a drwy ddod at ein gilydd gallwn ddangos cryfder ein hynys fach.”

Llinos Medi
Arweinydd y Cyngor

2. Rhagarweiniad

Roedd dechrau'r pandemig coronafeirws yn gyfnod heriol ac anodd. Mae'n parhau i fod yn gyfnod ansicr a heriol i bawb – mae'r peryglon yma o hyd.

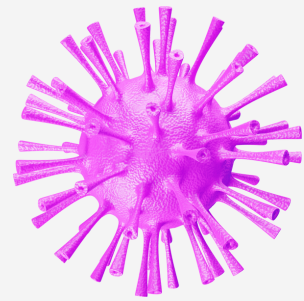
Mae nifer o deuluoedd, cyfeillion, cymdogion, cymunedau a chydweithwyr wedi cael eu heffeithio mewn gwahanol ffyrdd yn ystod y 18 mis diwethaf. Fel Ynys mae'n rhaid i ni barhau i symud ymlaen drwy addasu ymhellach, dysgu i fyw gyda'r firws, a pharhau i gefnogi pobl fregus a'r rheiny sy'n agos atom.

Mae'r ffocws nawr ar barhau i chwarae'n rôl mewn byd sy'n byw â Coronafeirws. Bydd rhaid i Ynys Môn ymateb yn hyblyg ac arloesol i reoli'r risgiau a llunio cyfleoedd i'r dyfodol wrth aros i weld beth fydd y normal nesaf.

Mae'r Cyngor Sir yr un mor ymrwymedig ag erioed i ddarparu gwasanaethau allweddol hanfodol mewn modd diogel, ac ar yr un pryd addasu beth yr ydym ni'n ei wneud ymhellach i gwrdd ag anghenion yr Ynys yn y dyfodol ac wrth iddynt ddatblygu. Mae'r Cyngor wedi bod yn rhan o ymateb lleol, rhanbarthol a chenedlaethol, gan gydweithio a chyfrannu at y gwaith o ddatblygu a gweithredu cynlluniau, rheoliadau a chanllawiau cenedlaethol. Mae cydymffurfiaeth yn bwysig o hyd, mae rheoli effeithiau covid a chwrdd â gofynion statudol yn heriol oherwydd materion yn ymwneud â chapasiti.

Bydd y cynllun hwn yn amlinellu'r blaenoriaethau a dyheadau allweddol yn ystod y cyfnod adfer wedi'r pandemig a bydd yn pontio'r cyfnod rhwng gweinyddiaeth bresennol y Cyngor Sir (a'r Cynllun Corfforaethol) a'r weinyddiaeth newydd wedi Mai 2022.

3. Ymateb i'r Pandemig

Daw'r gwaith Cynllunio Brys ar gyfer pandemig y cronafeirws o dan y ddeddfwriaeth Argyfyngau Sifil a chaiff ei arwain yn genedlaethol gan Lywodraeth y Deyrnas Unedig a Llywodraeth Cymru. Yng Ngogledd Cymru caiff y gwaith hwn ei gydlynu a'i arwain gan y Fforwm Lleol Cymru Gydnerth (lle mae'r sector cyhoeddus yn cydweithio), drwy'r Grŵp Cydgysylltu Strategol brys. Mae'r Cyngor yn gyfrifol am benderfyniadau lleol ac am gyflawni deddfwriaethau a chanllawiau cenedlaethol perthnasol.

Adroddwyd yr achos cyntaf o Covid-19 ar Ynys Môn ar 11eg Mawrth 2020. Yn dilyn y cyngor gan Lywodraeth y DU y dylai pawb yn y DU osgoi siwrneiau 'anhanfodol' a chyswllt ag eraill, fe gyfarfu'r Tîm Rheoli Ymateb Brys (EMRT) am y tro cyntaf ar 18fed Mawrth 2020. Maent wedi parhau i gwrdd yn rhithiol drwy gydol y pandemig.

Roedd yr EMRT yn sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud ar amser, yn seiliedig ar dystiolaeth ac yn cael eu gweithredu'n gyson mewn ymateb i'r materion a'r risgiau allweddol.

Ers Hydref 2020, mae holl gyfarfodydd a Phwyllgorau ffurfiol y Cyngor wedi'u cynnal a'u recordio gan ddefnyddio Zoom. Gan fod pob cyfarfod Pwyllgor bellach yn cael ei gynnal o bell, mae'r Cyngor wedi penderfynu ffrydio pob cyfarfod yn fwy ar ei sianel YouTube er mwyn i'r cyhoedd allu gwyllo cyfarfodydd mewn amser real.

Mae delio gyda'r argyfwng Covid-19 wedi bod yn her sylweddol i'r Cyngor - nid yn unig o ran cynnal gwasanaethau rheng flaen a busnes arferol, ond hefyd o ran sicrhau bod trefniadau iechyd a diogelwch ar waith i amddiffyn staff y Cyngor wrth ddarparu'r gwasanaethau hynny.

Ar ddechrau'r pandemig cafodd y trefniadau llywodraethu eu diwygio i weithredu dan amodau brys.

Gofynnwyd i Staff swyddfa weithio o'r cartref ble bynnag y bo hynny'n bosibl a chafodd staff o bob Gwasanaeth eu hadleoli i gyflawni tasgau ychwanegol yn gysylltiedig â'r pandemig Covid-19. Yn anochel, oherwydd hyn, bu'n rhaid gohirio neu ganslo rhai tasgau dydd i ddydd. Dros y flwyddyn ddiwethaf rydym wedi blaenoriaethu'r canlynol;

- a) Cynnal gwasanaethau rheng flaen statudol
- b) Rhoi gwasanaethau newydd ar waith mewn ymateb uniongyrchol i'r argyfwng
- c) Amddiffyn a diogelu gweithlu'r Cyngor
- d) Amddiffyn a chefnogi unigolion bregus a phlant gweithwyr allweddol mewn Hybiau Gofal
- e) Gweithredu'r canllawiau cenedlaethol
- f) Gweinyddu grantiau cenedlaethol e.e. cymorth busnes, taliadau uniongyrchol am ginio ysgol am ddim
- g) Addasu'r gweithlu i alluogi gwahanol ddulliau gweithio
- h) Ailddyrrannu dyletswyddau'r staff i weithio ar y fenter Profi Olrhain a Diogelu
- i) Delio gyda heriau niferus yn ymwneud â chlystyrau o achosion a chynnydd mewn achosion o COVID 19
- j) Cyfathrebu'n rheolaidd a rhannu gwybodaeth
- k) Cydweithio'n effeithio' yn lleol, rhanbarthol a chenedlaethol, a
- l) Chefnogi BIPBC i roi'r Rhaglen Frechu Ranbarthol ar waith ledled y Sir

Gwasanaeth Olrhain Cysylltiadau Gogledd Cymru

North Wales Contact Tracing Service

Mae'r gwaith dydd i ddydd (busnes arferol) wedi parhau drwy gydol y pandemig, ac fe addaswyd ymrwymiad, gwydnwch ac anhunanoldeb darparwyr gwasanaeth rheng flaen ar draws y gwasanaethau i gadw gweithwyr a thriolion yr Ynys yn ddiogel.

Wrth i'r rheoliadau gael eu llacio, mae nifer o'r staff wedi parhau i weithio ar y rheng flaen, mae eraill wedi dychwelyd i'r amgylchedd gwaith ffisegol, ac mae rhai gweithwyr swyddfa wedi parhau i weithio o bell. Yn ystod y cam nesaf wrth ddysgu i fyw gyda coronafeirws mae'r Cyngor yn bwriadu cynyddu nifer y gweithwyr yn ei swyddfeydd yn raddol, ac mewn dull diogel ac wedi'i reoli trwy fodel gweithio'n hybrid i adlewyrchu'r economi'n gyffredinol. Bydd hon yn rhaglen beilot i ddechrau arni, er mwyn monitro, dysgu ac addasu'r dull ymhellach i amddiffyn gweithwyr a chwrdd ag anghenion busnes.

Bydd hyn yn hanfodol os ydym am wireddu'n cynlluniau strategol ar gyfer y dyfodol a sicrhau ein bod yn parhau i weithredu mewn dull diogel ac effeithiol oddi mewn i ddull gweithio newydd gan sicrhau bod iechyd a lles ein staff a'n trigolion yn ganolog i bob penderfyniad.

4.Y Dyfodol Agos (y 12 mis nesaf)

Bydd addasu ymhellach yn ystod y cyfnod newydd hwn gyda llai o gyfyngiadau a mwy o ansicrwydd yn parhau i fod yn heriol. Credwn y gall y Cyngor chwaraea'i ran i alluogi ein gweithlu, cymunedau, busnesau, grwpiau a sefydliadau eraill i wireddu'r amcanion strategol canlynol wedi'r pandemig -

A.

**Adfywio'r economi leol
ac ymgorffori
newidiadau
economaidd positif**

B.

**Galluogi'r sector
ymwelwyr a
lletygarwch i fanteisio
ar boblogrwydd
cynyddol yr Ynys ac
amddiffyn ein hasedau
a'n cymunedau ar yr un
pryd**

C.

**Cynnal a moderneiddio
gwasanaethau
cymunedol critigol
megis Gofal ac Addysg
ledled yr Ynys**

Bydd yr amcanion hyn yn seiliedig ar yr angen i drawsnewid i fod yn Awdurdod Lleol carbon niwtral erbyn 2030 ac ymateb yn effeithiol i'r argyfwng newid hinsawdd, deddfwriaethau llywodraeth leol newydd a deddf llesiant cenedlaethau'r dyfodol.

Bydd y dulliau gweithio hybrid newydd i staff ac aelodau etholedig yn ofyniad hanfodol ac yn hanfodol i lwyddiant. Gyda hyn mewn cof, bydd y Cyngor yn datblygu arferion gwaith cefnogol, diweddarau polisïau a gweithdrefnau Adnoddau Dynol, diweddarau'r ddarpariaeth dechnolegol ar gyfer darlledu pwyllgorau a galluogi a sicrhau bod llesiant staff yn rhan ganolog o'r dulliau cyflenwi newydd ar yr un pryd.

Mae'r Cynllun Trosiannol yn adeiladu ar ac yn datblygu'n Dogfen Gyflawni Flynyddol ar gyfer 2020-22 ac yn gosod yr agenda am weddill tymor y Cyngor hwn, hyd at fis Mai 2022 ac yna'r 6 mis hyd at fis Tachwedd 2022.

Bydd pwyslais parhaus ar bwysigrwydd cydweithio ac ymrwymiad i gydweithio a gweithio mewn partneriaeth gyda phartneriaid megis CLILC / y 3ydd sector a chymunedau lleol i fanteisio i'r eithaf ar ganlyniadau ac ymateb i anghenion, gofynion a chyfleoedd newidiol. Bydd sicrhau cyllid digonol i lywodraeth leol wedi'r pandemig yn hanfodol i unrhyw lwyddiant.

5. Monitro a chyflawni

Fel y gwelir mae'r her yn un sylweddol, ac mae angen i ni gyflwyno addasiadau a newidiadau sylweddol pellach.

Bydd yr amcanion a ddisgrifir uchod yn cael eu strwythuro oddi mewn i fframwaith rhaglen rheoli dan arweiniad yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) a'r Pwyllgor Gwaith fel y gallant fynd ati'n effeithiol i gynyddu allbynnau a chanlyniadau'r adnoddau ac arbenigedd sydd ar gael yn y sefydliad.

Rhaid strwythuro'r "agenda" felly mewn modd sydd yn sicrhau eglurder ynghylch y blaenoriaethau a chyfrifoldebau, cyfarwyddyd ac atebolrwydd, gan sicrhau bod mentrau wedi'u "cydgysylltu", er mwyn monitro ac adrodd yn effeithiol ar gynnydd.

Gwireddir hyn drwy gyfarfodydd rheolaidd o'r UDA (strategol) a chyfarfodydd rheolaidd o'r Bwrdd Rhaglen Corfforaethol (pob yn ail mis) a fydd yn goruchwylio eu rhaglenni gwaith penodol unigol ac yn adrodd am y cynnydd drwy'r Pwyllgor Gwaith.

Mae cynllunio ar gyfer y dyfodol, gwireddu amcanion llesiant corfforaethol a sicrhau bod cyfrifoldebau gwasanaeth yn cael eu gwireddu o ddydd i ddydd yn bwysicach nag erioed.

Mae'r Cylch Strategaeth isod yn dangos sut mae amcanion y cynllun trosiannol yn cydblethu â'n Amcanion Llesiant a'r Nodau Llesiant Cenedlaethol.

6. Cyflawni'r Amcanion

A. Adfywio'r economi leol ac ymgorffori newidiadau economaidd positif

Byddwn yn cefnogi busnesau, gweithio i gynyddu lefelau cyflogaeth a gosod sylfaen ar gyfer dechrau ailstrwythuro'r economi leol i sicrhau mwy o wydrwch a thwf posibl yn y dyfodol. Byddwn hefyd yn cefnogi ailddechreuad amgylchedd masnachu diogel a chynaliadwy a datblygu ffyrdd newydd ac arloesol, mewn partneriaeth, i gyflawni adferiad gwyrdd sy'n blaenoriaethu twf economaidd cynaliadwy, mynd i'r afael â newid hinsawdd a pharchu'r amgylchedd naturiol.

Cysylltiadau ag Amcanion Llesiant y Cyngor a Nodau Llesiant Cenedlaethol		Llewyrchus	Cydneth	Iachach	Mwy Cyfartal	Cymunedau Cydlynus	Diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu	Cyfrifol ar lefel fyd-eang
								
	Amcan Llesiant 1 - Sicrhau bod pobl Ynys Môn yn gallu ffynnu a chyflawni eu potensial hirdymor							
	Amcan Llesiant 2 - Cefnogi oedolion a theuluoedd bregus er mwyn eu cadw'n ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosibl							
	Amcan Llesiant 3 - Gweithio mewn partneriaeth â'n cymunedau er mwyn sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau wrth warchod ein hamgylchedd naturiol							

Adfywio'r economi leol ac ymgorffori newidiadau economaidd positif

Byddwn yn -

01

Adeiladu 6 uned fusnes newydd ym Mharc Busnes Bryn Cefni, Llangefni a pharatoi 6 plot ychwanegol i'w gwerthu ar y farchnad agored. Adeiladu 7 uned fusnes newydd ym Mhenrhos yng Nghaergybi (ar y cyd â Llywodraeth Cymru)

02

Cryfhau rôl Caergybi a'r Porthladd fel 'Porth' Rhyngwladol Allweddol drwy weithio gyda phartneriaid i gyflawni pob math o brosiectau, yn cynnwys:

- Atgyweirio'r Morglawdd
- Datblygu'r Porthladd yn cynnwys adennill tir
- Hwb Hydrogen Caergybi
- Gwelliannau i'r orsaf

03

Cyflawni'r prosiectau a nodwyd yng Nghynllun Gweithredu Adfywio Economaidd Gogledd Ynys Môn, yn cynnwys:

- Cronfa Grant Busnesau Bach a Grwpiau Cymunedol Gogledd Ynys Môn
- Strategaeth Arwyddion Porth Amlwch
- Cyflwyno cynnig cysyniad ar gyfer tir parc y Gymdeithas (a adwaenid yn y gorffennol fel tir Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn ym Mhorth Amlwch)
- Parhau i ymchwilio i gyfleoedd i ddarparu unedau busnes newydd

04

Cefnogi Bargen Twf Gogledd Cymru (prospectws adfer) i gefnogi'r meysydd blaenoriaeth i helpu i adfer ein economi yn y tymor byr

05

Sefydlu Awdurdod Iechyd Porthladd i gyflawni cyfrifoldebau a gwiriadau rheoli ffiniau

Adfywio'r economi leol ac ymgorffori newidiadau economaidd positif

06

Parhau i gyflawni adferiad gwyrdd, cynaliadwy a gwneud Canol Trefi'n llefydd mwy bywiog a hyfyw

- Archwilio canol trefi yn Ynys Môn i ddod o hyd i welliannau posib
- Mynd i'r afael ag adeiladu gwag a phroblemus
- Datblygu a chyflawni prosiectau tirweddu a phlannu coed

07

Parhau i symud y Rhaglen Ynys Ynni yn ei blaen

- Ymgysylltu a dylanwadu ar y posibilrwydd o ddatblygu gorsaf bŵer niwclear newydd yn Wylfa
- Gweithio gyda datblygwyr prosiectau mawr i sicrhau bod cynigion yn cyflawni buddion lleol, a lliniaru unrhyw effeithiau negyddol
- Adolygu a diweddarau pwrpas ac amcanion rhaglenni fel eu bod wedi eu halinio'n well â'r gofynion ac ymrwymadau ym mholisi hinsawdd ac ynni Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru

08

Datblygu a mynd ar drywydd cymorth drwy Gronfa Codi'r Gwastad ac Adfer Cymunedau Llywodraeth y DU

09

Gweithio gyda busnesau lleol i'w grymuso a'u galluogi i fanteisio ar y cyfleoedd sydd ar gael drwy gontractau'r Cyngor drwy broses gaffael ddiwygiedig

10

Parhau i ddarparu grantiau Llywodraeth Cymru i fusnesau

6. Cyflawni'r Amcanion

B. Galluogi'r sector ymwelwyr a lletygarwch i fanteisio ar boblogrwydd cynyddol yr Ynys ac amddiffyn ein hasedau a'n cymunedau ar yr un pryd

Byddwn yn cynnal apêl yr Ynys i drigolion ac ymwelwyr a sicrhau eu bod yn ymddwyn yn ddiogel a pharchus. Bydd y Cyngor yn parhau i ymgysylltu â sector twristiaeth a lletygarwch yr Ynys, yn cynnwys Cymdeithas Dwristiaeth Ynys Môn, i sicrhau bod ei weithgareddau'n ymateb i anghenion a chyfleoedd lleol.

Cysylltiadau ag Amcanion Llesiant y Cyngor a Nodau Llesiant Cenedlaethol		Llewyrchus	Cydnherth	Iachach	Mwy Cyfartal	Cymunedau Cydlynus	Diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu	Cyfrifol ar lefel fyd-eang
								
	Amcan Llesiant 1 - Sicrhau bod pobl Ynys Môn yn gallu ffynnu a chyflawni eu potensial hirdymor	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Amcan Llesiant 2 - Cefnogi oedolion a theuluoedd bregus er mwyn eu cadw'n ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosibl		✓	✓	✓	✓	✓	
✓	Amcan Llesiant 3 - Gweithio mewn partneriaeth â'n cymunedau er mwyn sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau wrth warchod ein hamgylchedd naturiol	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Galluogi'r sector ymwelwyr a lletygarwch i fanteisio ar boblogrwydd cynyddol yr Ynys ac amddiffyn ein hasedau a'n cymunedau ar yr un pryd

Byddwn yn -

01

Paratoi Cynllun Rheoli Cyrchfan ac AHNE (Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol) newydd

02

Buddsoddi i wella ansawdd Parc Gwledig Morglawdd Caergybi, Nant y Pandy a'r seilwaith morol er budd a mwynhad trigolion lleol ac ymwelwyr

03

Croesawu 40+ o longau pleser i Ynys Môn / Gogledd Cymru yn ystod y tymor yn 2022

04

Cyflwyno mân welliannau i'r seilwaith ymwelwyr mewn lleoliadau poblogaidd i wella profiad trigolion ac ymwelwyr, yn ogystal â dylanwadu'n bositif ar ymddygiad ymwelwyr

05

Sefydlu rhaglen waith Beicio Hamdden a Theithio Llesol ar gyfer Ynys Môn

06

Newid y ffordd yr ydym ni'n gweithio gyda thrigolion a chymunedau trwy godi ymwybyddiaeth a buddsoddi mewn Cynllunio Lle er mwyn i gymunedau fod yn fwy gwydn

6. Cyflawni'r Amcanion

C. Cynnal a moderneiddio gwasanaethau cymunedol critigol megis Gofal ac Addysg ledled yr Ynys

Byddwn yn parhau i weithio mewn partneriaeth (ac ymdrechu i wella ymhellach) gyda'r cyhoedd, ein partneriaid yn y sector gwirfoddol a phreifat a'n cymunedau i ddarparu cymorth ystyrlon a chynnal ymarfer da, a chynyddu capasiti ac arbenigedd ar yr un pryd. Byddwn yn parhau i ddysgu a chyd-gynhyrchu ymdrechion sydd wedi datblygu ac atgyfnerthu'n naturiol yn ystod yr argyfwng ac ymchwilio i wahanol opsiynau a gweithdrefnau i gyfrannu at y gwaith o drawsnewid i fod yn sefydliad carbon niwtral.

Cysylltiadau ag Amcanion Llesiant y Cyngor a Nodau Llesiant Cenedlaethol		Llewyrchus	Cydnherth	Iachach	Mwy Cyfartal	Cymunedau Cydlynus	Diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu	Cyrrifol ar lefel fyd-eang
								
	Amcan Llesiant 1 - Sicrhau bod pobl Ynys Môn yn gallu ffynnu a chyflawni eu potensial hirdymor							
	Amcan Llesiant 2 - Cefnogi oedolion a theuluoedd bregus er mwyn eu cadw'n ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosibl							
	Amcan Llesiant 3 - Gweithio mewn partneriaeth â'n cymunedau er mwyn sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau wrth warchod ein hamgylchedd naturiol							

Cynnal a moderneiddio gwasanaethau cymunedol critigol megis Gofal ac Addysg Iedled yr Ynys

Byddwn yn -

01

Sicrhau ein bod yn lleihau'r angen am lety argyfwng a dros dro trwy ddod o hyd i gartrefi parhaol i unigolion sy'n byw mewn llety dros dro ar hyn o bryd

02

Paratoi a mabwysiadu Cynllun Newid Hinsawdd i amddiffyn cenedlaethau'r dyfodol a chymunedau

03

Adeiladu 83 o gartrefi ynni effeithiol newydd â graddfa perfformiad ynni A yn unol â'n Strategaeth Carbon Isel i gwrdd â'r galw'n lleol a sicrhau bod unigolion yn ein cymunedau cael cyfle i fyw mewn cartref fforddiadwy ar draws pob math o ddeiliadaeth i gwrdd â'u hanghenion tai

04

Datblygu Cartrefi Clyd Ynys Môn ymhellach yn Rhosybol, Caergybi a Llangristiolus gyda'r bwriad o ddarparu gwasanaeth gofal seibiant a Gofal Dydd i blant gydag anableddau

05

Bwrw ymlaen â'r cyfleuster Gofal Ychwanegol yn Ne'r ynys

06

Adolygu ac ail-gomisiynu'r ddarpariaeth Gofal Dydd ar gyfer Oedolion gydag Anableddau Dysgu

07

Adolygu ac ail-gomisiynu'r ddarpariaeth Llety Cymorth ar gyfer Oedolion gydag Anableddau Dysgu

08

Bwrw ymlaen â'r cyfleusterau ysgol gynradd newydd yn Llangefni

Rhagor o wybodaeth

I gael mwy o wybodaeth am unrhyw beth yn y ddogfen hon neu i wneud unrhyw sylwadau, cysylltwch os gwelwch yn dda gyda:

Gwasanaeth Adnoddau Dynol & Thrawsnewid

Cyngor Sir Ynys Môn

Swyddfeydd y Cyngor

Llangefni Ynys Môn

LL77 7TW

Ffôn - 01248 752111

Ebost :-

CarysEdwards@ynysmon.gov.uk

GethinMorgan@ynysmon.gov.uk

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg a gall fod ar gael ar ddisg neu mewn braille trwy gais a trwy ymweld ar wefan y Cyngor:

www.ynysmon.gov.uk/cynllunycyngor

Gellwch gael mwy o wybodaeth hefyd fel a ganlyn:

Gellir gweld polisiau, cynlluniau a strategaethau a gyhoeddir gan y Cyngor

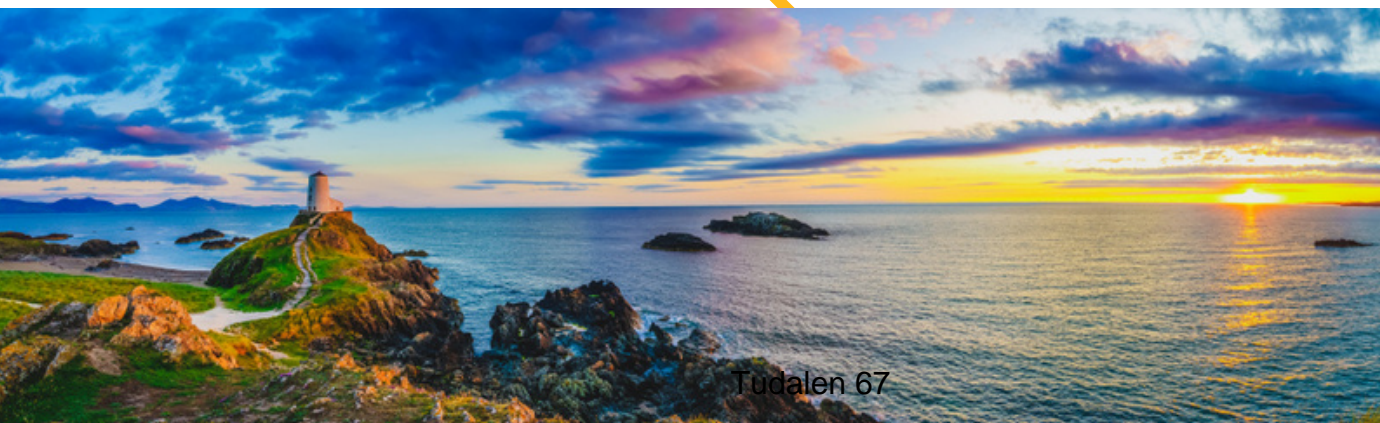
www.ynysmon.gov.uk

Mae'r Adroddiad Perfformiad Blynyddol ar gael ar wefan y Cyngor:

www.ynysmon.gov.uk/cynllunycyngor

Mae Adroddiadau Archwilio ac Arolygu a gynhyrchwyd gan Reoleiddwyr y Cyngor ar gael ar eu gwefannau unigol fel a ganlyn:

- Swyddfa Archwilio Cymru: www.sac.cymru
- Arolygiaeth Gofal Cymru: www.arolygiaethgofal.cymru
- Estyn: www.estyn.cymru

This page is intentionally left blank

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor Llawn
Dyddiad:	29/11/2021 a 07/12/2021
Pwnc / Testun:	Datganiad Polisi Gamblo 2022-2025
Deilydd(ion) Portffolio:	Y Cynghorydd Richard Dew
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Christian Branch Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd
Awdur yr Adroddiad: Tel: E-bost:	Sion Hughes 07747 118 406 slhpp@ynysmon.gov.uk
Aelodau Lleol:	

A – Argymhelliad / Argymhellion a rheswm / rhesymau

Gofynnir i'r Pwyllgor Gwaith argymell i'r Cyngor Llawn ei fod yn mabwysiadu'r Datganiad o Bolisi Gamblo ar gyfer 2022-2025.

Yn unol â Deddf Gamblo 2005, mae'n rhaid i'r Cyngor fabwysiadu Datganiad o Bolisi Gamblo bob tair blynedd. Mae'r Polisi hwn yn nodi'r modd y bydd y Cyngor yn cyflawni ei swyddogaethau mewn perthynas â rheoleiddio sefydliadau gamblo.

Y Cyngor sydd yn gyfrifol am roi trwyddedau eiddo yn Ynys Môn ar gyfer:

- Neuaddau bingo;
- Safleoedd betio (gan gynnwys traciau);
- Canolfannau hapchwarae i oedolion; a
- Chanolfannau adloniant teuluol;

am roi hawlenni ar gyfer:

- Canolfannau adloniant teuluol didrwydded;
- Clybiau;
- Safleoedd a drwyddedwyd i werthu alcohol; a
- Hapchwarae am wobrau;

ac am

weinyddu gosod Peiriannau Hapchwarae mewn safleoedd a drwyddedwyd i werthu alcohol (lle nad yw'r peiriannau hynny yn rhan o'r drefn ar gyfer rhoi trwyddedau neu hawlenni)

Mae'r rhestr uchod yn nodi rhai o brif gyfrifoldebau'r Cyngor o dan y Ddeddf.

Mae'r Ddeddf yn sefydlu tri phrif amcan o ran trwyddedu: (yr "**Amcanion Trwyddedu**")

- rhwystro gamblo rhag bod yn ffynhonnell trosedd ac anhrefn, rhag bod y gysylltiedig â throsedd ac anhrefn, a rhag cael ei ddefnyddio i gefnogi trosedd
- sicrhau bod gamblo'n cael ei gynnal yn deg ac yn agored; ac
- amddiffyn plant ac unigolion eraill sy'n agored i niwed rhag cael eu niweidio neu eu hecsbloetio oherwydd gamblo.

Bydd y polisi'n hyrwyddo'r tri amcan trwyddedu hyn ac yn anelu i reoleiddio gamblo er budd y cyhoedd.

Mae'r polisi drafft wedi cael ei gynhyrchu'n unol â chanllawiau'r Comisiwn Gamblo ar ffurf a chynnwys y Polisi.

Polisi diwygiedig sydd yn ddiweddar iad o'r polisi blaenorol, hefo'r newidiadau isod:

Atodiad 3 wedi diweddarau i unioni hefo canllawiau cyfredol y Comisiwn Gamblo i Awdurdodau Trwyddedu.

Rhan 4 nawr yn cyfeirio i Wasanaethau Plant a Theuluodd Ynys Môn.

Rhan 9.5 adnewyddu, cyfeirio at 2017 wedi dileu, dyddiad ddim yn berthnasol bellach.

B – Pa opsiynau eraill bu i chi ystyried a beth oedd y rhesymau am eu gwrthod ac/neu am ddewis yr opsiwn hwn?

Mae'n ofyniad cyfreithiol i'r Cyngor fabwysiadu'r Datganiad o Bolisi Gamblo. Nid oes unrhyw opsiwn arall ar gael.

C – Pam fod hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Rhaid i'r Pwyllgor Gwaith wneud argymhellion i'r Cyngor oherwydd mae'r polisi'n rhan o Fframwaith Polisi'r Cyngor.

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Ydi. Mae'n ffurfio rhan o Fframwaith Polisi'r Cyngor.

D – A yw'r penderfyniad hwn oddi fewn i'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Ydi.

Dd – Aseu'r effeithiau posibl (os yn berthnasol):

1	Sut mae'r penderfyniad yma'n effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys?	Dim yn berthnasol
2	A yw hwn yn benderfyniad a ragwelir y bydd yn atal costau / dibyniaethau ar yr Awdurdod i'r dyfodol? Os felly, sut?	Dim yn berthnasol
3	A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn? Os felly, rhowch wybod gyda phwy.	Ymgynghoriad gyda'r cyrff a rhestri'r yn Atodiad 2
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rheini y byddai'r penderfyniad yn cael effaith uniongyrchol arnynt? Esboniwch sut.	Ymgynghoriad gyda'r cyrff a rhestri'r yn Atodiad 2
5	Nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar y grwpiau a warchodir o dan y Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Dim wedi rhagweld
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad yn ei gael ar y rhai sy'n profi anfantaes economaidd-gymdeithasol.	Dim yn berthnasol
7	Nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	Dim wedi rhagweld

E – Gyda phwy yr ymgynghoroch? Beth oedd eu sylwadau?		
1	Prif Weithredwr / Uwch Dim Arweinyddiaeth (UDA) (gorfodol)	Dim sylwadau
2	Cyllid / Swyddog 151 (gorfodol)	Dim sylwadau
3	Swyddog Cyfreithiol / Monitro (gorfodol)	Dim sylwadau
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth (TG)	
7	Caffael	
8	Sgriwtini	
9	Aelodau Lleol	

F - Atodiadau:
<p>Polisi Gamblo – Datganiad o Bolisi Trwyddedu, Deddf Gamblo 2005, 2022-2025 Atodiad 1 Map Ynys Môn Atodiad 2 Rhestr Ymgynghori Atodiad 3 Cynllun Dirprwyo</p>

Ff – Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am ragor o wybodaeth):

Cyngor Sir Ynys Môn

Drafft

Polisi Gamblo

Datganiad o Bolisi Trwyddedu, Deddf Gamblo 2005

2022 – 2025

Cynnwys

Adran	Tudalen
1. Cyflwyniad	3
2. Egwyddorion Sylfaenol	5
3. Swyddogaethau'r Awdurdod Trwyddedu	5
4. Awdurdod Cymwys ar gyfer Amddiffyn Plant	6
5. Pennu Buddgyfranogwyr	6
6. Cyfnewid Gwybodaeth	7
7. Archwilio ac Achosion Troseddol	8
8. Ffactorau Perthnasol wrth ystyried Ceisiadau ac Adolygiadau	9
9. Gwneud Penderfyniadau	13
10. Datganiad ynghylch Penderfyniadau am Gasinos	16
11. Cyfundrefnau Rheoliadol Eraill	17
12. Y Galw am Safleoedd Hapchwarae	17
13. Gwybodaeth Ychwanegol	17
14. Aseidiadau Risg Lleol	17
15. Declarasiwn	19
16. Atodiadau	20
1. Map	20
2. Y rhai yr ymgynghorwyd â hwy	21
3. Cynllun dirprwyo	22

1. Cyflwyniad

Mae Ynys Môn yng Ngogledd-orllewin Cymru. Tir isel yw'r rhan fwyaf o'r ynys ac mae Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol ar yr arfordir. Mae llawer o ymwelwyr yn cael eu denu i'r ynys, gan wneud cyfraniad pwysig i'r economi lleol. Mae amaethyddiaeth yn parhau i fod yn bwysig yma ac mae'n rhan hanfodol o hunaniaeth a diwylliant yr ynys. Dengys Cyfrifiad 2011 boblogaeth o 69,769 gyda 30,600 o aelwydydd. Y dref fwyaf yw Caergybi ac mae mwyafrif yr aneddiadau mwyaf sylweddol ar yr arfordir. Yr anheddiad mwyaf nad yw ar yr arfordir yw Llangefni, sef y dref sirol. Mae gan Ynys Môn gysylltiadau trafniadaeth rhyngwladol cryf ag Iwerddon drwy Borthladd Caergybi. Mae'r A55, sydd yn rhan o'r Rhwydwaith Ffyrdd Traws-Ewropeaidd, a rheilffordd arfordir Gogledd Cymru, yn cysylltu'r ardal â gweddill y Gogledd a'r Deyrnas Gyfunol. Darperir map o'r Sir yn Atodiad 1.

Deddf Gamblo 2005 (y "**Ddeddf**") sy'n rheoli pob darpariaeth ar gyfer gamblo yng ngwledydd Prydain, ac eithrio'r Loteri Genedlaethol a betio lled. Cafodd y Cydsyniad Brenhinol ar 7 Ebrill 2005.

Fe sefydlodd y Ddeddf y Comisiwn Gamblo (y "**Comisiwn**") sydd â chylch gwaith cenedlaethol, yn ogystal â nifer o reoleiddwyr lleol sef yr Awdurdodau Trwyddedu. Y Comisiwn sydd yn rheoleiddio gamblo masnachol yng ngwledydd Prydain mewn partneriaeth â'r Awdurdodau Trwyddedu. Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn (y "**Cyngor**") gyfrifoldebau fel Awdurdod Trwyddedu ac felly mae arno amryw o rwymedigaethau o dan y Ddeddf.

Mae'r Comisiwn yn canolbwyntio'n bennaf ar weithredwyr a materion sydd o bwys yn genedlaethol neu'n rhanbarthol. Yr Awdurdodau Trwyddedu fydd fel rheol yn arwain o ran rheoleiddio gamblo yn lleol. Gall y Comisiwn a'r Awdurdodau Trwyddedu hefyd gydweithio'n uniongyrchol ar rai materion penodol.

Mae'r Ddeddf yn gwneud darpariaeth ar gyfer tri chategori o drwydded:

- (i) Trwyddedau gweithredu
- (ii) Trwyddedau personol
- (iii) Trwyddedau eiddo

Mae'r Ddeddf hefyd yn gwneud darpariaeth ar gyfer rhoi hawlenni i rai sefydliadau nad oes arnynt angen trwydded eiddo, ynghyd â nifer o ddarpariaethau penodol eraill gan gynnwys rhoi hawlen i safleoedd a drwyddedwyd i werthu alcohol, i osod niferoedd cyfyngedig o fathau penodol o beiriannau hapchwarae ar y safle.

Y Comisiwn sydd yn gyfrifol am roi Trwyddedau Gweithredu a Thrwyddedau Personol.

Y Cyngor sydd yn gyfrifol am roi trwyddedau eiddo yn Ynys Môn ar gyfer:

Neuaddau bingo;
Safleoedd betio (gan gynnwys traciau);
Canolfannau hapchwarae i oedolion; a
Chanolfannau adloniant teuluol;

am roi hawlenni ar gyfer:

Canolfannau adloniant teuluol didrwydded;
Clybiau;
Safleoedd a drwyddedwyd i werthu alcohol; a
Hapchwarae am wobrau;

ac am

weinyddu gosod Peiriannau Hapchwarae mewn safleoedd a drwyddedwyd i werthu alcohol (lle nad yw'r peiriannau hynny yn rhan o'r drefn ar gyfer rhoi trwyddedau neu hawlenni)

Mae'r rhestr uchod yn nodi rhai o brif gyfrifoldebau'r Cyngor o dan y Ddeddf ond nid yw'n rhestr orfodol.

Datganiad o Egwyddorion

Mae'r Ddeddf yn mynnu bod y Cyngor yn paratoi datganiad o'r egwyddorion y bwriada'r Cyngor eu cymhwyso wrth weithredu ei swyddogaethau o dan y Ddeddf. Darparwyd y Datganiad hwn o Bolisi Gamblo (y "**Polisi Gamblo**") yn unol â'r gofyniad hwnnw.

Paratowyd y Polisi Gamblo gan ystyried darpariaethau'r Ddeddf, is-reoliadau, canllawiau a roddwyd i awdurdodau trwyddedu gan y Comisiwn, a'r ymatebion a dderbyniwyd yn ystod y broses ymgynghori. Darperir rhestr lawn yn Atodiad 2 o'r rhai yr ymgynghorwyd â hwy wrth baratoi'r Polisi Gamblo.

Daw'r Polisi Gamblo i rym ar y dyddiad y'i mabwysiedir gan y Cyngor ac fe'i hadolygir yn ôl yr angen ond o leiaf bob tair blynedd o ddyddiad ei fabwysiadu ymlaen.

Mae'r Polisi Gamblo yn amodol ar newidiadau i'r statud. Os bydd unrhyw wrthdaro rhwng y Polisi Gamblo hwn a deddfwriaeth sylfaenol neu is-ddeddfwriaeth neu ganllawiau statudol perthnasol, bydd y ddeddfwriaeth neu'r canllawiau hynny yn drech na'r Polisi.

2. Egwyddorion Sylfaenol

Mae'r Ddeddf yn sefydlu tri phrif amcan o ran trwyddedu: (yr "**Amcanion Trwyddedu**"):

- rhwystro gamblo rhag bod yn ffynhonnell trosedd ac anhrefn, rhag bod yn gysylltiedig â throedd ac anhrefn, a rhag cael ei ddefnyddio i gefnogi trosedd;
- sicrhau bod gamblo'n cael ei gynnal yn deg ac yn agored; ac
- amddiffyn plant ac unigolion eraill sy'n agored i niwed rhag cael eu niweidio neu eu hecsbloetio oherwydd gamblo.

Bydd y polisi'n hyrwyddo'r tri amcan trwyddedu hyn ac yn anelu i reoleiddio gamblo er budd y cyhoedd.

Wrth weithredu ei swyddogaethau o dan y Ddeddf, mae'n ofynnol i'r Cyngor anelu i ganiatáu i safleoedd gael eu defnyddio ar gyfer gamblo ar yr amod bod y Cyngor o'r farn bod hynny:

- yn unol ag unrhyw god ymarfer perthnasol a gyhoeddwyd gan y Comisiwn Gamblo;
- yn unol ag unrhyw ganllawiau perthnasol a gyhoeddwyd gan y Comisiwn Gamblo;
- yn dangos cysondeb rhesymol â'r Amcanion Trwyddedu; ac
- yn unol â'r Polisi Gamblo hwn.

3. Swyddogaethau'r Awdurdod Trwyddedu

Mae'r Cyngor fel Awdurdod trwyddedu yn gyfrifol am nifer o swyddogaethau sydd yn ofynnol o dan y Ddeddf:

- Trwyddedu safleoedd lle mae gweithgareddau gamblo'n cael eu cynnal drwy roi trwyddedau safle
- Rhoi hawlenni ar gyfer hapchwarae mewn clybiau a pheiriannau mewn clybiau
- Derbyn hysbysiadau ar gyfer hyd at ddau beiriant hapchwarae mewn safleoedd a drwyddedwyd ar gyfer alcohol
- Rhoi hawlenni peiriant hapchwarae mewn safle trwyddedig lle bo safleoedd a drwyddedwyd ar gyfer alcohol yn gofyn am fwy na dau beiriant
- Caniatáu peiriannau hapchwarae lle caiff symiau bach eu mentro, mewn canolfannau adloniant teuluol didrwydded
- Rhoi Hysbysiadau Dros Dro
- Cofrestru Loteriau Cymdeithasau Bychain
- Rhoi hawlenni ar gyfer hapchwarae am wobrau
- Derbyn rhybuddion Defnydd Dros Dro
- Derbyn rhybuddion Defnydd Achlysurol

4. Awdurdod Cymwys ar gyfer Amddiffyn Plant

O dan Reoliadau (Datganiad Polisi Awdurdod Trwyddedu) (Cymru a Lloegr) 2006 Deddf Gamblo 2005 (y "**Rheoliadau Polisi**") mae'n ofynnol i'r Cyngor nodi'r egwyddorion y bydd yn eu cymhwyso wrth weithredu ei bwerau o dan Adran 157(h) y Ddeddf i ddynodi, yn ysgrifenedig, gorff sydd yn gymwys i gynghori'r awdurdod ynghylch amddiffyn plant rhag niwed. Yr egwyddorion yw:

- Yr angen i'r corff fod yn gyfrifol am ardal sydd yn cynnwys y cyfan o ardal yr Awdurdod Trwyddedu; a
- Yr angen i'r corff fod yn atebol i unigolion a etholwyd yn ddemocrataidd yn hytrach nag unrhyw grwpiau a fyddai'n cael budd eu hunain.

Gan hynny, mae'r Cyngor yn dynodi Gwasanaethau Plant a Theuluodd Ynys Môn i'r diben hwn.

Mae'r Cyngor yn cydnabod y bydd efallai yn ddoeth i sefydliadau eraill gyflawni'r swyddogaeth hon os bydd y Cyngor yn credu mai dyna sydd yn iawn er mwyn atal niwed corfforol, moesol neu seicolegol i blant.

5. Pennu Buddgyfranogwyr

O dan y Rheoliadau Polisi mae'n ofynnol i'r Cyngor nodi'r egwyddorion y bydd yn eu cymhwyso wrth weithredu ei bwerau o dan Adran 158 y Ddeddf i benderfynu a yw unigolyn yn fuddgyfranogwr mewn perthynas â thrwydded eiddo, neu mewn perthynas â chais ar gyfer neu mewn perthynas â thrwydded eiddo.

Mae'r Ddeddf yn diffinio unigolyn fel buddgyfranogwr mewn perthynas â thrwydded eiddo os yw, ym marn yr Awdurdod Trwyddedu sy'n rhoi'r drwydded neu y gwneir y cais iddo:

- yn byw yn ddigon agos i'r safle i fod yn debygol o gael ei effeithio gan y gweithgareddau awdurdodedig;
- yn meddu ar fuddiannau busnes a allai gael eu heffeithio gan y gweithgareddau awdurdodedig; gallai hyn gynnwys hefyd, er enghraifft, gymdeithasau masnach, elusennau, grwpiau ffydd a phractisau meddygol; neu
- yn cynrychioli unigolion sy'n bodloni un o'r diffiniadau uchod (er enghraifft Cymdeithasau Preswylwyr a Thenantiaid).

Lle bo unigolyn, ni waeth a yw'n cael ei effeithio'n uniongyrchol gan gais am Drwydded Eiddo neu a yw'n byw yn agos at yr eiddo lle gwnaed cais o'r fath neu beidio, yn cynnig ei hun i gynrychioli buddiannau rhai sy'n byw yn y cyffiniau, fe all yr Awdurdod Trwyddedu ofyn i'r unigolyn hwnnw ddarparu tystiolaeth briodol ei fod yn gweithredu fel cynrychiolydd i rywrai eraill.

Pan ystyrir a yw unigolyn yn fuddgyfranogwr ai peidio, bydd pob achos yn cael ei farnu yn ôl ei deilyngdod, gan ystyried yr amgylchiadau perthnasol gan gynnwys y rhai a gynhwysir yng Nghanllawiau'r Comisiwn ar gyfer Awdurdodau Trwyddedu.

Ni fydd y Cyngor yn ceisio pennu rheol sefydlog o ran pwy sy'n gymwys o dan yr amodau uchod ond mae o'r farn y bydd yn rhaid ystyried pob achos yn unol â'r ffeithiau penodol a barnu pob achos yn ôl ei deilyngdod.

Pan gyfeirir yn y Polisi Gamblo hwn at "**Fuddgyfranogwr**" cyfeirio a wneir at yr unigolion hynny yr ystyrir eu bod yn fuddgyfranogwyr mewn perthynas â'r amgylchiadau perthnasol yn unol â'r polisi uchod.

6. Cyfnewid Gwybodaeth

Mae'r Rheoliadau Polisi yn mynnu bod y Cyngor yn nodi pa egwyddorion y bydd yn eu cymhwyso wrth weithredu ei swyddogaethau o dan adrannau 29 a 30 y Ddeddf mewn perthynas â chyfnewid gwybodaeth rhwng y Cyngor a'r Comisiwn, a'r swyddogaethau o dan adran 350 y Ddeddf mewn perthynas â chyfnewid gwybodaeth rhwng y Cyngor ac unigolion eraill a restrir yn Atodlen 6 i'r Ddeddf.

Bydd y Cyngor yn gweithredu'n unol â darpariaethau'r Ddeddf pan gyfnewidir unrhyw wybodaeth, ac mae'n cydnabod nad oes dim yn y Ddeddf i awdurdodi datgeliad sydd yn mynd yn groes i Ddeddf Diogelu Data 2018 na'r Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data, 2018. Bydd y Cyngor hefyd yn gweithredu'n unol â chanllawiau perthnasol a gyhoeddwyd gan y Comisiwn, yn ogystal â rheoliadau perthnasol a wnaed o dan y Ddeddf. Bydd yn mabwysiadu egwyddorion gwell rheoleiddio sef y dylid cynnal gweithgareddau rheoleiddiol mewn modd tryloyw, atebol, cymesur a chyson ac y dylid targedu'r gweithgareddau at yr achosion hynny yn unig lle mae angen gweithredu. Y nod yw hyrwyddo ffyrdd effeithlon ac effeithiol o archwilio a gorfodi at ddibenion rheoleiddiol, sydd yn gwella'r canlyniadau rheoleiddiol heb fod yn fwrn ar fusnesau yn ddianghenraid.

Mae'r Cyngor yn bwriadu i'w brosesau ar gyfer gwneud penderfyniadau fod yn dryloyw. I'r diben hwnnw, fe rennir yr holl sylwadau a wneir i'r Cyngor tra bo cais yn cael ei wneud ar gyfer Trwydded Eiddo â phawb sydd a wnelo â'r cais hwnnw (sef yr ymgeisydd, yr Awdurdodau Cyfrifol ac unrhyw Fuddgyfranogwyr).

Bydd y Cyngor yn cydymffurfio â deddfwriaeth rhyddid gwybodaeth (gan gynnwys Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 heb gyfyngiad) i'r graddau y mae deddfwriaeth o'r fath yn berthnasol i'r Cyngor ac i'r wybodaeth dan sylw.

Nid yw'r Cyngor ar hyn o bryd yn bwriadu sefydlu protocolau ychwanegol mewn perthynas â chyfnewid gwybodaeth ond fe barheir i adolygu hyn. Os sefydlir unrhyw brotocolau o'r fath gyda chyrrff eraill mewn perthynas â chyfnewid gwybodaeth yna fe sicreir bod y polisiau hynny ar gael i'r cyhoedd.

Gall y Cyngor o bryd i'w gilydd weithredu ei bwerau o dan adran 115 Deddf Trosedd ac Anhrefn 1998 er mwyn cyfnewid data a gwybodaeth â'r heddlu a phartïon eraill (er enghraifft swyddog gorfodi, awdurdod trwyddedu, CThEM, y Tribiwnlys Haen Gyntaf a/neu yr Ysgrifennydd Gwladol) er mwyn cyflawni ei amcan statudol i leihau trosedd yn yr ardal.

7. Archwilio ac Achosion Troseddol

O dan y Rheoliadau Polisi mae'n ofynnol i'r Cyngor nodi'r egwyddorion y bydd yn eu cymhwyso wrth weithredu ei swyddogaethau o dan adran 15 y Ddeddf o ran archwilio safleoedd; a'r pwerau o dan adran 346 y Ddeddf i gychwyn achos troseddol mewn perthynas â'r troseddau a nodwyd yn yr adran honno.

Bydd y Cyngor yn dilyn arweiniad Canllawiau'r Comisiwn ar gyfer Awdurdodau Trwyddedu, Cod y Rheoleiddwyr a Pholisi Gorfodi'r Cyngor a bydd yn ystyried canllawiau'r Comisiwn ar bryniannau prawf pan ystyrir gwneud pryniannau prawf mewn safleoedd gamblo. Bydd y Cyngor hefyd yn dilyn ei bolisiau a'i weithdrefnau ei hun o ran defnyddio prawf-brynwyr sydd dan oed.

Bydd y Cyngor yn monitro ac yn ystyried gwaith y Weithrediaeth Gwell Rheoleiddio wrth i'r Weithrediaeth ystyried swyddogaethau rheoleiddiol awdurdodau lleol.

Wrth gyflawni ei swyddogaethau a'i bwerau o dan y Ddeddf mewn perthynas â gorfodi, bydd y Cyngor yn ceisio:

- **Gweithredu mewn modd cymesur:** dylai rheoleiddwyr ymyrryd pan fydd angen yn unig; dylai'r dulliau datrys fod yn briodol i'r risg sy'n bodoli a dylid darganfod beth yw'r costau a'u cadw mor isel ag y bo'r modd.
- **Bod yn atebol:** bydd rheoleiddwyr yn gallu cyfiawnhau penderfyniadau a byddant yn cael eu harchwilio gan y cyhoedd.
- **Bod yn gyson:** bydd y rheolau a'r safonau yn gydgyssylltiedig ac yn cael eu rhoi ar waith mewn modd teg.
- **Bod yn dryloyw:** bydd rheoleiddwyr yn agored ac yn ceisio cadw rheoliadau yn syml a hawdd eu deall.
- **Targedu gwaith gorfodi:** bydd y rheoleiddio'n canolbwyntio ar y broblem gan achosi cyn lleied o faich dianghenraid ag y bo modd i fusnesau.

Bydd safleoedd yn cael eu harchwiliadau rheolaidd yn unol â chynllun. Bydd amllder yr archwiliadau yn cael ei bennu yn unol â'r risg sy'n perthyn i'r safle h.y. bydd y safleoedd yr ystyrir eu bod yn peri risg mwy yn cael eu harchwilio'n amlach na'r rhai sy'n peri risg is.

Wrth bennu'r risg, fe ystyrir:

- natur y gweithgareddau gamblo sy'n cael eu cynnal yn y safle;
- lleoliad y safle mewn perthynas ag ysgolion ac ati; a'r
- y trefniadau a wnaed gan y rheolwyr er mwyn cyflawni'r amcanion trwyddedu.

Efallai y cynhelir ymweliadau monitro ychwanegol, yn ôl doethineb tîm trwyddedu'r Cyngor, os ystyrir bod hyn yn angenrheidiol er mwyn bodloni gofynion yr amcan trwyddedu neu os derbynnir cwyn. Bydd yr Ardal yn cael ei monitro i sicrhau nad oes unrhyw safleoedd didrwydded.

Bydd y Cyngor yn ymdrechu i gydweithio â'r heddlu er mwyn gorfodi'r ddeddfwriaeth drwyddedu. Mae'r ddeddfwriaeth yn annog yr heddlu i rannu gwybodaeth am drwyddedeion a safleoedd trwyddedig o dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998. Mae gan y Cyngor bolisi gorfodi cyffredinol sydd yn unol â'r codau ymarfer a ddatblygwyd gan Wasanaeth Erlyn y Goron ac a fydd yn gymwys lle bo hynny'n briodol mewn perthynas â rheoli achosion troseddol.

Y Comisiwn yw'r corff gorfodi ar gyfer trwyddedau Gweithredu a Phersonol. Ni fydd pryderon ynghylch gwneuthuriad peiriannau hapchwarae, nac ynghylch eu cyflenwi na'u trwsio yn cael sylw gan y Cyngor ond fe ddylid hysbysu'r Comisiwn amdanynt.

8. Ffactorau perthnasol wrth ystyried ceisiadau ac adolygiadau

8.1 Ceisiadau

I wneud cais am Drwydded Safle, rhaid i unigolyn naill ai:

- ddal Trwydded Weithredu i'w awdurdodi i gynnal y gweithgaredd y ceisir Trwydded Safle ar ei gyfer; neu
- fod wedi gwneud cais am Drwydded Weithredu nad yw wedi cael ei benderfynu.

Gyda cheisiadau ar gyfer rhoi, trosglwyddo neu amrywio Trwydded Safle, mae'n rhaid cyflwyno asesiad sy'n dangos sut y bydd yr ymgeisydd yn hyrwyddo'r Amcanion Trwyddedu, ar ffurf Cofrestr Weithredu ysgrifenedig. Gall yr Ymgeisydd ofyn i'r Cyngor ei gynghori ynghylch pa fath o wybodaeth sydd i'w darparu.

Pan wneir cais am Drwydded Safle newydd (neu amrywiad ar Drwydded Safle sy'n bodoli eisoes) mae'n rhaid i'r ymgeisydd hefyd gynnal Asesiad Risg Lleol.

Bydd lefel y manylion sydd i'w darparu yn gymesur â graddfa a natur y cais a wneir.

Ystyrir pob cais yn unigol yn ôl ei deilyngdod ac yn unol â'r Ddeddf, y canllawiau perthnasol a'r Polisi Gamblo hwn.

8.2 Gwrthwynebu a Gwneud Sylwadau ac Adolygu Cais

Mae gan Fuddgyfranogwr neu Awdurdod Cyfrifol hawl i wneud sylwadau perthnasol yn ysgrifenedig ynglŷn â chais neu i ofyn i drwydded gael ei hadolygu.

Yr unig sylwadau sydd yn debygol o fod yn berthnasol yw rhai sy'n ymwneud â'r Amcanion Trwyddedu neu sy'n codi materion o dan y Polisi Gamblo hwn.

Rhoddir ystyriaeth briodol i bob sylw perthnasol oni bai ei fod yn ddisylwedd neu'n flinderus. Ar sail y ffeithiau y penderfynir a yw sylw'n ddisylwedd neu'n flinderus ac fe benderfynir ar bob achos yn unigol.

Pan benderfynir ar gais i roi Trwydded Safle neu i adolygu trwydded safle, fe ystyrir pa mor agos yw'r safle at ysgolion, canolfannau ar gyfer oedolion agored i niwed, neu ardaloedd preswyl lle mae llawer o deuluoedd sydd â phlant.

Bydd y penderfyniad, a yw safle o'r fath yn agos iawn at y safle gamblo arfaethedig ai peidio, yn amrywio yn unol â maint a natur y safle gamblo dan sylw.

Mae Canllawiau'r Comisiwn ar gyfer Awdurdodau Trwyddedu a'r Amodau a'r Codau Ymarfer ar gyfer Trwyddedau yn nodi materion ychwanegol y mae'n rhaid i'r Cyngor eu hystyried wrth edrych ar geisiadau am Drwyddedau Safle.

Lle darperir cyfleusterau gamblo mewn safle fel gweithgaredd ychwanegol i brif ddiben y safle (e.e. manau gwasanaeth gerllaw ffyrdd a chanolfannau siopa), bydd y Cyngor yn disgwyl i'r ardal gamblo gael ei diffinio'n glir a chael ei goruchwylio'n ddigonol bob amser.

Bydd y Cyngor yn ystyried y ffactorau hyn a ffactorau perthnasol eraill wrth wneud ei benderfyniad, yn unol â holl amgylchiadau'r achos.

Penderfynir pob achos yn ôl ei deilyngdod a bydd yn dibynnu i raddau helaeth ar y math o gamblo y cynigir ei gynnal yn y safle. Felly, os gall ymgeisydd brofi'n effeithiol sut y gellid datrys pryderon ynghylch yr Amcanion Trwyddedu, fe gaiff hynny ei ystyried.

8.3 Ystyriaethau Amherthnasol

Nid yw gwrthwynebiad moesol i gamblo yn rheswm dilys dros wrthod ceisiadau am Drwyddedau Safle. Dylid nodi hefyd nad yw atal niwsans cyhoeddus ac ymddygiad gwrthgymdeithasol yn amcanion trwyddedu penodol (yn wahanol i'r sefyllfa o dan Ddeddf Trwyddedu 2003).

Yn unol â'r Ddeddf, pan benderfynir a ddylid rhoi Trwydded Safle ai peidio, ni fydd y Cyngor yn rhoi sylw i'r galw disgwyliedig am y safle gamblo sydd yn destun y cais.

8.4 Amodau

Cymhwysir rhai amodau i Drwyddedau Safle yn rhinwedd y Ddeddf (a rheoliadau a wneir dan y Ddeddf). At hynny, mae gan y Cyngor bŵer dan y Ddeddf i osod amodau pan fydd yn rhoi Trwydded Safle.

Wrth weithredu'r pŵer hwn, rhaid i'r Cyngor roi sylw i'w gyfrifoldebau dan y Ddeddf ac i'r polisi a nodir yn y paragraff hwn. Wrth ystyried gosod amodau, bydd y Cyngor yn gwneud defnydd o'r cyngor a'r canllawiau a roddwyd gan y Comisiwn a bydd raid iddo ystyried amgylchiadau pob achos unigol yn ôl ei deilyngdod.

Ni fydd y Cyngor yn gosod amodau ar Drwydded Safle oni bai fod y Cyngor yn ystyried bod amodau o'r fath yn angenrheidiol, rhesymol a chymesur i'r defnydd o'r safle ar gyfer gamblo yn unol â'r Amcanion Trwyddedu, y canllawiau a roddwyd gan y Comisiwn, codau ymarfer y Comisiwn a'r Polisi Gamblo hwn.

Wrth ystyried unrhyw gais, bydd yr Awdurdod Trwyddedu yn ceisio osgoi dyblygu gwaith cyfundrefnau rheoleiddio eraill hyd y bo modd ac fel rheol fe ystyrir nad oes angen amodau os yw'r Cyngor o'r farn bod y materion y bwriedir i'r amodau roi sylw iddynt eisoes yn cael eu trin yn ddigonol gan ddeddfwriaeth arall.

Ni roddir amodau heblaw er mwyn bodloni gofynion yr Amodau Trwyddedu. Bydd amodau yn rhai cymesur a byddant yn briodol ar gyfer:

- y busnes, y sefydliad neu'r unigolyn dan sylw;
- graddfa'r gweithgaredd gamblo a nodir yn y cais; a'r
- risgiau a wêl y Cyngor.

Hyd y bo modd, bydd amodau a roddir ar Drwyddedau Safle yn adlewyrchu strategaethau atal trosedd yn lleol. Er enghraifft, efallai y bydd yn briodol gosod camerâu cylch cyfyng mewn rhai safleoedd.

Pan ystyrir pa amodau sydd i'w rhoi ar drwyddedau, bydd y Cyngor yn canolbwyntio'n bennaf ar effaith uniongyrchol y gweithgareddau sy'n digwydd mewn safle trwyddedig ar aelodau'r cyhoedd sy'n byw, yn gweithio neu yn gwneud pethau arferol yn yr ardal dan sylw.

Yn hyn o beth, mae'r Cyngor yn cydnabod, ar wahân i'r swyddogaeth drwyddedu, bod nifer o fecanweithiau eraill ar gael i fynd i'r afael ag ymddygiad afreolus a all ddigwydd y tu allan i safleoedd trwyddedig, gan gynnwys:

- rheolaeth gynllunio;
- mesurau parhaus i greu amgylchedd diogel a glân mewn partneriaeth â busnesau lleol, gweithredwyr cludiant ac adrannau eraill y Cyngor;
- cydgysylltu'r rheolaidd â'r heddlu ar faterion yn ymwneud â gorfodi'r gyfraith o ran anhrefn ac ymddygiad gwrth-gymdeithasol;
- pŵer yr heddlu, Awdurdodau Cyfrifol eraill neu Fuddgyfranogwr i wneud cais am gael adolygu'r Drwydded Safle.

8.5 Mynediad

Mae'r rheoliadau a wnaed o dan y Ddeddf yn nodi'r darpariaethau mynediad ar gyfer pob math o safle yng Nghymru a Lloegr.

Wrth adolygu cais, bydd y Cyngor yn rhoi ystyriaeth arbennig i unrhyw faterion sy'n ymwneud ag israniadau o fewn adeilad neu blot unigol a bydd yn sicrhau y cedwir at yr amodau gorfodol mewn perthynas â mynediad.

Yn y cyd-destun hwn, bydd y Cyngor yn ystyried y ffactorau a ganlyn mewn perthynas â safle sy'n destun cais am Drwydded Safle:

- a yw'r safle wedi cofrestru ar wahân ar gyfer trethi busnes;
- perchnogaeth safleoedd cyfagos;
- a oes modd cael mynediad i safleoedd cyfagos o'r stryd neu dramwyfa gyhoeddus; ac
- ai dim ond o safle gamblo trwyddedig arall y gellir cael mynediad i'r safle.

Nodir isod ddarpariaethau perthnasol y Comisiwn Gamblo ar gyfer pob math o safle:

Casinos:

Mae'n rhaid i'r brif fynedfa i'r safle fod o stryd. Yn y cyd-destun hwn mae "stryd" yn cynnwys unrhyw bont, ffordd, lôn, troedffordd, tanlwybr, sgwâr, cwrt, ale neu dramwy (gan gynnwys tramwy trwy safle caeedig fel rhodfa siopa), boed yn ffordd drwedd neu beidio.

Ni chaiff unrhyw fynediad i gasino fod o safle a ddefnyddir yn unig neu yn bennaf gan blant a/neu bobl ifanc.

Ni chaniateir i unrhyw gwsmer allu mynd i mewn i gasino yn uniongyrchol o safle arall sy'n desun Trwydded Safle ar gyfer gamblo.

Canolfan Hapchwarae i Oedolion:

Ni chaniateir i unrhyw gwsmer allu mynd i mewn i gasino yn uniongyrchol o safle arall sy'n desun Trwydded Safle ar gyfer gamblo.

Siopau Betio:

Mae'n rhaid i'r mynediad fod o stryd (gweler y diffiniad uchod) neu o set o safleoedd eraill sy'n destun Trwydded Safle ar gyfer betio.

Ni chaniateir mynediad uniongyrchol i siop fetio o safle arall a ddefnyddir ar gyfer manwerthu nwyddau neu wasanaethau.

Traciau:

Ni ddylai unrhyw gwsmer allu cael mynediad i'r safle yn uniongyrchol o:

- gasino; neu
- ganolfan hapchwarae i oedolion.

Safle Bingo:

Ni ddylai unrhyw gwsmer allu cael mynediad i'r safle yn uniongyrchol o:

- gasino;
- canolfan hapchwarae i oedolion; neu
- safle betio, ac eithrio trac.

Canolfan Adloniant Teuluol:

Ni ddylai unrhyw gwsmer allu cael mynediad i'r safle yn uniongyrchol o:

- gasino;
- canolfan hapchwarae i oedolion; neu
- safle betio, ac eithrio trac.

Ceir canllawiau pellach ar y mater hwn yn Rhan 7, Canllawiau'r Comisiwn ar gyfer Awdurdodau Trwyddedu a bydd yr awdurdod hwn yn ystyried y rheini hefyd wrth wneud penderfyniadau.

8.6 Canolfannau Adloniant Teuluol Didrwydded

Lle bo unigolyn yn bwriadu gweithredu sefydliad yn llwyr neu yn bennaf er mwyn cynnig peiriannau hapchwarae, ac nad oes gan y sefydliad Drwydded Safle berthnasol, gall yr unigolyn hwnnw wneud cais i'r Cyngor am hawlen i weithredu Canolfan Adloniant Teuluol didrwydded (ar yr amod y cydymffurfir â'r darpariaethau perthnasol a nodir yn y Ddeddf a'r rheoliadau a'r canllawiau perthynol i'r Ddeddf).

Ni ellir caniatáu cais am hawlen o'r fath oni bai fod y Cyngor yn fodlon y bydd y safle'n cael ei ddefnyddio fel Canolfan Adloniant Teuluol didrwydded a rhaid i ymgynghoriad fod wedi ei gynnal ynghylch y cais â phrif swyddog yr heddlu.

Bydd yr ystyriaethau perthnasol ar gyfer y Cyngor pan ystyria a ddylid rhoi hawlen o'r fath yn cynnwys (yn ddigyfyngiad) addasrwydd yr ymgeisydd, gan gynnwys unrhyw euogfarn a all olygu bod yr ymgeisydd yn anaddas i weithredu canolfan adloniant teuluol, ac addasrwydd y safle o ran lleoliad ac o ran materion yn ymwneud ag anhrefn.

Mae'r Cyngor yn disgwyl i unrhyw ymgeisydd am hawlen o'r fath fod wedi sefydlu polisïau a gweithdrefnau i amddiffyn plant rhag niwed. Yn y cyd-destun hwn ni fydd niwed yn gyfyngedig i niwed oherwydd gamblo ond mae'n cynnwys ystyriaethau ehangach mewn perthynas ag amddiffyn plant megis hyfforddi staff ar gyfer adegau pan amheuir triwantiath, a sut i drin plant nad oes neb yn eu gorchwyllo, plant ifanc iawn, neu blant sy'n achosi anhrefn yn y safle ac o'i amgylch.

Dylai darpar ymgeiswyr roi sylw i'r darpariaethau perthnasol yn y Ddeddf, y rheoliadau perthnasol a'r canllawiau perthnasol o ran pa gategorïau o beiriant hapchwarae y caniateir eu defnyddio mewn Canolfan Adloniant Teuluol Ddidrwydded (neu unrhyw sefydliad arall a drwyddedir neu a ganiateir mewn modd arall gan y Cyngor).

8.7 Loteriau Cymdeithasau Bychain

Y Cyngor sydd yn gyfrifol am gofrestru cymdeithasau i redeg Loteriau Cymdeithasau Bychain. Dylai ymgeiswyr a gweithredwyr roi sylw i'r darpariaethau perthnasol yn y Ddeddf ac i'r rhannau perthnasol o Ganllawiau'r Comisiwn ar gyfer Awdurdodau Trwyddedu.

Bydd yr Awdurdod yn dilyn trefn seiliedig ar risg wrth gyflawni ei gyfrifoldebau gorfodi ar gyfer loteriau cymdeithasau bychain. Mae'r awdurdod hwn o'r farn y gallai'r rhestr isod, er nad yw'n rhestr orfodol, effeithio ar statws risg y gweithredwr:

- cyflwyno ffurflenni'n hwyr (rhaid cyflwyno ffurflenni cyn pen tri mis wedi'r dyddiad pan dynnwyd y loteri);
- cyflwyno ffurflenni anghyflawn neu anghywir; a
- mynd dros yr uchafsymiau ar gyfer loteriau cymdeithasau bychain.

9. Gwneud Penderfyniadau

9.1 Dirprwyo Swyddogaethau

Mae'r Ddeddf yn gwneud darpariaeth fel y gall y Pwyllgor Trwyddedu, Is-bwyllgor, neu un neu ragor o swyddogion y dirprwyir awdurdod iddynt, gyflawni rhai o bwerau a dyletswyddau'r Awdurdod Trwyddedu.

Ystyrir mai gweinyddol i raddau helaeth fydd llawer o'r swyddogaethau ac ni chredir y bydd dim cynhennus yn eu cylch. Er budd effeithlonrwydd a chost-effeithiolrwydd, cyflawnir y rhan fwyaf o'r rhain gan swyddogion.

Mae rhestr o'r swyddogaethau trwyddedu a sut y caniateir eu dirprwyo o dan y Ddeddf i'w gweld yn Atodiad 3.

9.2 Y Drefn Apelio

Mae'r Ddeddf yn gwneud darpariaeth fel y bydd gan ymgeiswyr, trwyddedeion a'r rhai sy'n gwneud sylwadau perthnasol mewn perthynas â cheisiadau i'r Awdurdod Trwyddedu hawl mewn rhai achosion i apelio yn erbyn penderfyniadau a wneir gan y Cyngor: nodir hyn yn llawnach yn adran 206 y Ddeddf.

Er mwyn gwneud apêl, dylai'r apelydd roi rhybudd i Lys Ynadon Caernarfon, o fewn 21 diwrnod, gan ddechrau ar y diwrnod pan hysbyswyd yr apelydd gan y Cyngor am y penderfyniad yr apelir yn ei erbyn.

Wrth benderfynu'r apêl, gall y Llys:

- wrthod yr apêl;

- roi yn lle'r penderfyniad yr apeliwyd yn ei erbyn, unrhyw benderfyniad arall y gallasai'r Cyngor ei wneud;
- cyfeirio'r achos i'r Cyngor, i ddelio â'r apêl yn unol â chyfarwyddyd y Llys.
- gwneud gorchymyn ynglŷn â chostau.

9.3 Cwynion yn erbyn Safleoedd Trwyddedig a Chyfarfodydd Cymrodeddu

Bydd y Cyngor yn ymchwilio i gwynion yn erbyn safleoedd trwyddedig, mewn perthynas â materion sydd a wnelo â'r Amcanion Trwyddedu. I ddechrau, anogir achwynyddion i grybwyll y gŵyn yn uniongyrchol wrth y trwyddedai neu'r busnes dan sylw er mwyn ceisio datrys y mater yn lleol.

Lle bo Buddgyfranogwr wedi gwneud sylwadau dilys ynghylch safle trwyddedig neu gais dilys yn gofyn i Drwydded Safle gael ei hadolygu, gall y Cyngor argymhell yn gyntaf fod cyfarfod cymrodeddu yn cael ei gynnal er mwyn rhoi sylw i'r materion sy'n peri pryder a chael goleuni arnynt.

Nid yw argymhelliad o'r fath yn rhwymo unrhyw barti ac ni fydd yn rhagfarnu hawl unrhyw Fuddgyfranogwr i fynnu bod y Cyngor yn ystyried ei sylwadau neu ei gais dilys na hawl unrhyw ddeilydd trwydded i wrthod cymryd rhan mewn cyfarfod cymrodeddu.

9.4 Adolygu Trwyddedau

Bydd y Cyngor yn adolygu Trwydded Safle os bydd yn derbyn cais ffurfiol i gynnal adolygiad o'r fath gan Fuddgyfranogwr neu Awdurdod Cyfrifol yn unol â'r Ddeddf.

Gall cais o'r fath (ond nid oes raid iddo) gynnwys sylwadau i'r perwyl bod un neu ragor o'r gweithgareddau a ganlyn wedi cael eu cynnal yn y safle neu yn cael eu cynnal yno:

- defnyddio safle trwyddedig er mwyn gwerthu a dosbarthu cyffuriau Dosbarth A a gwyngalchu elw troseddau yn ymwneud â chyffuriau;
- defnyddio safle trwyddedig i werthu a dosbarthu arfau tanio anghyfreithlon;
- defnyddio safle trwyddedig ar gyfer puteindra neu werthu pornograffi anghyfreithlon;
- defnyddio safle trwyddedig fel canolfan ar gyfer gweithgaredd troseddol a drefnir;
- defnyddio safle trwyddedig i drefnu camdriniaeth neu ymosodiadau hiliol, homoffobig neu rywiol;
- defnyddio safle trwyddedig i werthu tybaco neu nwyddau sydd wedi eu smyglo;
- defnyddio safle trwyddedig i werthu nwyddau sydd wedi eu dwyn a/neu
- weithgareddau a all beri risg i blant a/neu unigolion agored i niwed.

Gall y Cyngor (ond nid oes raid iddo) wrthod cais am adolygiad os yw o'r farn bod un neu ragor o'r isod yn berthnasol:

- bod y sail yn ddisylwedd;
- bod y sail yn flinderus;
- bod y sail yn amherthnasol;
- ei bod yn sicr na fyddai'r sail yn peri i'r Cyngor ddiddymu neu atal trwydded na gosod na thynnu amodau oddi ar y Drwydded Safle;

- bod y sail fwy na heb yr un fath â'r sail a enwyd mewn cais blaenorol mewn perthynas â'r un safle; neu
- bod y sail fwy na heb yr un fath â sylwadau a wnaed pan ystyriwyd y cais am Drwydded Safle.

Gall y Cyngor hefyd ddewis adolygu Trwydded Safle yn ôl ei ddoethineb ei hun.

Unwaith y bydd adolygiad wedi ei gwblhau, mae'n rhaid i'r Cyngor, cyn gynted ag y bo modd, roi gwybod am ei benderfyniad i:

- ddeilydd y drwydded;
- y sawl a wnaeth gais am adolygiad (os yn berthnasol);
- y Comisiwn
- unrhyw unigolyn a wnaeth sylwadau;
- Prif Swyddog yr Heddlu; a
- Chyllid a Thollau Ei Mawrhydi

9.5 Adnewyddu

Atgoffeir y rhai sy'n dal hawlenni 10 mlynedd ar gyfer hapchwarae mewn clybiau, peiriannau mewn clybiau a chanolfannau adloniant teuluol didrwydded, mai cyfrifoldeb deiliaid yr hawlenni yw sicrhau y gwneir cais mewn da bryd.

9.6 Hawlenni hapchwarae mewn clybiau a hawlenni peiriannau mewn clybiau

Ni chaiff yr awdurdod wrthod cais heblaw am un neu ragor o'r rhesymau a ganlyn:

- (i) ar gyfer **hawlen hapchwarae mewn clybiau**: nad yw'r ymgeisydd yn glwb aelodau nac yn sefydliad lles glowyr
- (ii) ar gyfer **hawlen peiriannau mewn clybiau**: nad yw'r ymgeisydd yn glwb aelodau, sefydliad lles glowyr na chlwb masnachol
- (b) bod y safle'n cael ei ddefnyddio'n bennaf gan blant neu bobl ifanc
- (c) bod ymgeisydd wedi cyflawni trosedd neu wedi torri un o amodau'r hawlen
- (ch) bod hawlen y bu ymgeisydd yn ei dal wedi cael ei chanslo yn ystod y deng mlynedd diwethaf
- (d) bod y Comisiwn neu brif swyddog yr heddlu yn lleol wedi mynegi gwrthwynebiad.

Ni chaiff yr awdurdod ganslo hawlen heblaw am un o'r rhesymau a ganlyn:

- (a) bod y safle'n cael ei ddefnyddio yn llwyr neu yn bennaf gan blant neu bobl ifanc
- (b) bod trosedd wedi ei chyflawni neu y torrwyd un o amodau'r hawlen yn ystod gweithgareddau hapchwarae.

Mae'n rhaid gwneud cais am adnewyddu hawlen yn ystod y cyfnod sy'n dechrau dri mis cyn i'r drwydded ddod i ben ac sy'n gorffen chwe wythnos cyn iddi ddod i ben. Mae'r drefn ar gyfer adnewyddu yr un fath ag ar gyfer gwneud cais. Gall hawlenni a roddwyd fynd yn ddi-rym mewn rhai amgylchiadau a gallant gael eu canslo a'u hamrywio.

Ni chwtogir hyd yr hawlen tra bydd cais am ei hadnewyddu, gan gynnwys apêl yn erbyn penderfyniad i beidio â'i hadnewyddu, yn cael ei ystyried.

Os bydd gan yr ymgeisydd dystysgrif safle clwb ar yr adeg pan adnewyddir hawlen, fe ddilynir y drefn llwybr carlam, fel sy'n digwydd pan ymgeisir am yr hawlen i ddechrau.

9.7 Canolfannau Adloniant Teuluol Didrwydded

Mae'n rhaid gwneud cais am adnewyddu hawlen yn ystod y cyfnod sy'n dechrau chwe mis cyn i'r drwydded ddod i ben ac sy'n gorffen dau fis cyn iddi ddod i ben. Mae'r drefn ar gyfer adnewyddu yr un fath ag ar gyfer gwneud cais. Ni chaiff yr awdurdod wrthod adnewyddu hawlen heblaw ar y sail:

- y gwrthodwyd mynediad i un o swyddogion awdurdodedig yr awdurdod lleol i'r safle heb esgus rhesymol
- na fyddai adnewyddu'r hawlen yn rhesymol gyson â'r amcanion trwyddedu. Yn hyn o beth, bydd y Cyngor wedi manteisio ar ymgynghori â phrif swyddog yr heddlu a bydd yn ymwybodol o unrhyw bryderon sydd wedi codi ynghylch y defnydd o'r safle yn ystod cyfnod yr hawlen.

Ni chwtogir hyd yr hawlen tra bydd cais am ei hadnewyddu, gan gynnwys apêl yn erbyn penderfyniad i beidio â'i hadnewyddu, yn cael ei ystyried.

9.8 Hawlenni hapchwarae am wobrau

Mae'n rhaid gwneud cais am adnewyddu hawlen yn ystod y cyfnod sy'n dechrau chwe mis cyn i'r drwydded ddod i ben ac sy'n gorffen dau fis cyn iddi ddod i ben. Mae'r drefn ar gyfer adnewyddu yr un fath ag ar gyfer gwneud cais.

Ni fydd hawlen yn peidio â bod yn ddilys tra bydd cais am ei hadnewyddu, gan gynnwys apêl yn erbyn penderfyniad i beidio â'i hadnewyddu, yn cael ei ystyried.

10 Datganiad ynghylch penderfyniadau am gasinos

Nid oes ar hyn o bryd unrhyw gasino'n gweithredu o fewn y Sir.

Mae trwyddedu casinos newydd yn cael ei reoleiddio gan y Ddeddf a'r rheoliadau perthnasol iddi. Nid yw'r Cyngor yn un o'r Awdurdodau Trwyddedu sydd â phwerau i roi Trwyddedau Safle ar gyfer casinos.

Yn ogystal, mae'r Ddeddf yn rhoi disgresiwn i bob Awdurdod Trwyddedu gyhoeddi penderfyniad i beidio â rhoi trwyddedau safle ar gyfer casinos.

Nid yw'r Cyngor ar hyn o bryd wedi gwneud penderfyniad o'r fath i wahardd casinos.

Bydd y Cyngor yn parhau i adolygu mater Trwyddedau Safle ar gyfer casinos ac fe all newid ei bolisi mewn perthynas â hyn fel y gwêl yn dda. Os digwydd hynny, bydd y Cyngor yn ufuddhau i'r gyfraith berthnasol ac yn rhoi sylw i ganllawiau swyddogol perthnasol.

11 Cyfundrefnau rheoliadol eraill

Wrth ystyried materion mewn perthynas â'r polisi hwn, bydd yr Awdurdod Trwyddedu yn ceisio osgoi dyblygu â chyfundrefnau rheoliadol eraill hyd y bo modd. Lle bo cyfundrefnau rheoliadol eraill yn bodoli, ni fydd y polisi hwn yn ceisio gosod unrhyw amod a fyddai'n dyblygu gofynion deddfwriaethol eraill. Yn yr un modd, pan benderfynir ar geisiadau neu apeliadau, fe roddir ystyriaeth i'r Ddeddf a ffactorau perthnasol y manylir arnynt yn y polisi hwn.

12 Y galw am safleoedd hapchwarae

Bydd pob cais am drwydded safle hapchwarae yn cael ei ystyried yn ôl ei deilyngdod. Ni fydd ystyried y galw disgwylidig am safleoedd hapchwarae yn ffactor berthnasol wrth benderfynu ar y cais, yn unol ag adran 153 y Ddeddf.

13 Gwybodaeth Ychwanegol

Mewn perthynas ag unrhyw wrthwynebiad i roi trwydded safle newydd, neu geisiadau am adolygu trwydded sy'n bodoli eisoes, dylai unrhyw wrthwynebiad fod yn seiliedig ar y tri amcan trwyddedu allweddol yn y Ddeddf:

- rhwystro gamblo rhag bod yn ffynhonnell trosedd ac anhrefn, rhag bod yn gysylltiedig â throedd ac anhrefn, a rhag cael ei ddefnyddio i gefnogi trosedd;
- sicrhau bod gamblo'n cael ei gynnal yn deg ac yn agored; ac
- amddiffyn plant ac unigolion eraill sy'n agored i niwed rhag cael eu niweidio neu eu hecsbloetio oherwydd gamblo.

Ni fydd unrhyw wrthwynebiad nad yw'n ymwneud â'r amcanion uchod yn cael ei ystyried yn wrthwynebiad perthnasol.

14 Aseidiadau Risg Lleol

Mae'r Amodau Trwyddedu a Chodau Ymarfer yn mynnu bod gweithredwyr gamblo (h.y. gweithredwyr canolfannau hapchwarae i oedolion, safleoedd bingo, canolfannau adloniant teuluol, siopau betio a chyfryngwyr betio o bell) yn asesu'r risgiau lleol i'r Amcanion Trwyddedu, sy'n cael eu peri drwy ddarparu cyfleusterau gamblo ym mhob safle o'u heiddo, ac yn sicrhau bod ganddynt bolisiâu, gweithdrefnau a mesurau rheoli yn eu lle i liniaru'r risgiau hynny.

Dylid adolygu a diweddarau'r aseidiadau risg hyn:

- er mwyn rhoi ystyriaeth i newidiadau sylweddol yn yr amgylchiadau yn lleol, gan gynnwys yr amgylchiadau hynny a nodir yn natganiad polisi trwyddedu yr awdurdod;
- pan fydd newidiadau sylweddol yn safle trwyddedai, a all effeithio ar yr hyn a wnânt i liniaru risgiau lleol; a
- phan wneir cais am amrywio trwydded safle.

Mae'n rhaid i weithredwr gynnal asesiad risg lleol pan fydd yn gwneud cais am drwydded safle newydd.

Mae'n ofynnol i weithredwyr sicrhau bod yr asesiad risg ar gael i awdurdodau trwyddedu pan gyflwynir cais ar gyfer Trwydded Safle newydd neu ar gyfer amrywio Trwydded Safle, neu ar unrhyw adeg pan ofynnir amdano. Bydd yr asesiad risg yn rhan o drefn archwilio'r Cyngor ac efallai y gofynnir amdano pan fydd swyddogion yn edrych i mewn i gwynion. Bydd angen cadw copi o'r asesiad risg lleol ar y safle.

Mae'r Cyngor yn disgwyl i weithredwyr ystyried y materion isod wrth baratoi eu hasesiad risg.

- gwybodaeth a gedwir gan y trwyddedai ynghylch hunan-eithrio ac achosion o gamblo o dan oed;
- tueddiadau hapchwarae a allai olygu bod budd-daliadau'n cael eu gwario;
- trefnu i gyfnewid gwybodaeth yn lleol ynghylch hunan-eithrio a thueddiadau hapchwarae;
- lleoliad trefol, megis agosrwydd i ysgolion, yr amgylchedd masnachol, ffactorau arbennig sy'n effeithio ar nifer y bobl sy'n mynd heibio;
- yr amrywiaeth o gyfleusterau sydd yn ymyl y safle trwyddedig, megis safleoedd hapchwarae eraill, banciau, swyddfeydd post, a chyfleusterau lluniaeth ac adloniant;
- Problemau hysbys yn yr ardal, megis problemau sy'n deillio o bobl yn yfed ar y stryd, ieuencid, pobl yn ymddwyn yn wrth-gymdeithasol, gweithgareddau delio mewn cyffuriau ac ati;

materion cysylltiedig â phlant a phobl ifanc, gan gynnwys:

- unrhyw sefydliadau, manau neu ardaloedd lle dylid disgwyl i blant a phobl ifanc fod yn bresennol, megis ysgolion, clybiau ieuencid, parciau, manau chwarae a lleoliadau adloniant megis alïau bowlïo, sinemâu ac ati;
- unrhyw safleoedd lle mae plant yn ymgynnull, gan gynnwys arosfannau bws, caffis, siopau, ac unrhyw le arall y denir plant iddo;
- unrhyw fannau lle mae tuedd i bobl ifanc ymddwyn yn wrth-gymdeithasol, gan gynnwys gweithgareddau fel graffiti, yfed o dan oed, ac ati; ac
- achosion a gofnodwyd o bobl o dan oed yn ceisio gamblo dan oed, neu wybodaeth sydd gan y trwyddedai ynglŷn â hynny;

materion cysylltiedig ag oedolion agored i niwed, gan gynnwys:

- gwybodaeth a gedwir gan y trwyddedai ynghylch hunan-eithrio
- tueddiadau gamblo a allai fynd law yn llaw â dyddiadau taliadau ariannol, fel diwrnodau talu neu daliadau budd-dal
- unrhyw drefniant i gyfnewid gwybodaeth yn lleol ynghylch hunan-eithrio a thueddiadau gamblo; ac

- agosrwydd safleoedd a allai gael eu mynychu gan bobl agored i niwed e.e. ysbytai, cartrefi gofal preswyl, cyfleusterau meddygol, meddygfeydd, swyddfeydd tai cyngor, clinigau cyflyrau caeth neu ganolfannau cymorth, mannau lle gallai pobl sy'n ddibynnol ar alcohol neu gyffuriau ymgynnull, ac ati;

a

- ffactorau eraill a all fod yn berthnasol gan gynnwys (ond heb fod yn gyfyngedig i) faterion ffydd perthynol i unrhyw grefydd neu ffydd, gan gynnwys agosrwydd at eglwysi, mosgiau, temlau neu unrhyw fan addoli arall.

Nid yw'r rhestr hon yn hollgynhwysfawr a dylid ystyried hefyd ffactorau perthnasol eraill nad ydynt i'w gweld yn y rhestr hon.

14.1 Asesiadau Risg – Mesurau Rheoli

Gall mesurau rheoli i liniaru risg tybiedig olygu cyfuniad o systemau, dyluniad a mesurau corfforol. Bydd mesurau rheoli priodol yn cael eu hasesu fesul achos yn ôl teilyngdod arbennig y mesurau bwriedig yng nghyd-destun yr amgylchiadau dan sylw.

Er enghraifft, er mwyn rhoi sylw i'r ffactorau risg o ran plant yn cael mynediad i safle gamblo sydd wedi'i gyfyngu i bobl dros 18 oed, efallai y byddai'r gweithredwr yn nodi'r mesurau a ganlyn:

- **Systemau:** polisiâu ar gyfer cardiau PASS neu drefn gwirio oed, cynllun herio 25, a hyfforddi staff
- **Dyluniad:** Dyluniad allanol na fydd yn denu plant i'r safle, cynllun y fynedfa yn galluogi staff i fonitro pwy sy'n dod i mewn i'r safle a'u herio ynghylch eu hoed pan fo'n briodol.
- **Corfforol:** teledu cylch cyfyng a synwryddion electronig

15 Declarasiwn

Darparwyd y Datganiad hwn o Bolisi Trwyddedu (Polisi Gamblo) gan roi sylw dyledus i'r amcanion trwyddedu yn y Ddeddf, y canllawiau a gyhoeddwyd gan y Comisiwn Gamblo a'r ymatebion a dderbyniwyd gan y rhai yr ymgynghorwyd â hwy ynghylch y polisi.

16 Atodiadau

Atodiad 1 Map o Ardal Cyngor Sir Ynys Môn

Atodiad 2 Y rhai yr ymgynghorwyd â hwy

- Partneriaeth Diogelwch Cymunedol Gwynedd ac Ynys Môn
- Cyngorau Tref a Chymuned Ynys Môn
- Cymdeithas Bwcis Prydain
- Y Gymdeithas Bingo
- Cymdeithas Masnach Arlwyd Adloniant Prydain,
- Cymdeithas Cwrw a Thafarndai Prydain
- Cymdeithas Parciau Gwyliau a Chartref Prydain
- Cyngor ar Bopeth
- Done Brothers
- Gamble Aware
- Y Comisiwn Gamblo
- GamCare
- Gwasanaethau Plant a Theuluoedd Ynys Môn
- Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi
- Iechyd yr Amgylchedd, Cyngor Sir Ynys Môn
- Gwasanaeth Cynllunio Cyngor Sir Ynys Môn
- Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru
- Heddlu Gogledd Cymru
- Iechyd Cyhoeddus Cymru
- Ymgynghoriad cyhoeddus
- William Hill

Atodiad 3 Cynllun dirprwyo

MATER I'W DRAFOD	CYNGOR LLAWN	IS-BWYLLGOR NEU BANEL	SWYDDOGION
Polisi trwyddedu tair blynedd	X		
Polisi i beidio â chaniatáu casinos	X		
Gosod ffioedd – pan yn addas		X Os dirprwyd gan y Cyngor llawn	
Cais am drwydded eiddo		X Pan dderbynnir sylwadau sydd heb eu tynnu'n ôl	X Pan na dderbynnir sylwadau neu eu bod wedi'u tynnu'n ôl
Cais am amrywio trwydded		X Pan dderbynnir sylwadau sydd heb eu tynnu'n ôl	X Pan na dderbynnir sylwadau neu eu bod wedi'u tynnu'n ôl
Cais am drosglwyddo trwydded		X Pan dderbynnir sylwadau gan y Comisiwn neu Awdurdodau Cyfrifol	X Pan na dderbynnir sylwadau gan y Comisiwn neu Awdurdodau Cyfrifol
Cais am drwydded dros dro		X	X
Adolygu trwydded eiddo		X	
Cais am hawlenni peiriannau/clybiau hapchwarae		X Pan dderbynnir gwrthwynebiadau sydd heb eu tynnu'n ôl	X Pan na dderbynnir gwrthwynebiadau/ sylwadau wedi'u tynnu'n ôl
Diddymu hawlenni peiriannau/clybiau hapchwarae		X	
Ceisiadau am hawlenni eraill			X
Diddymu hawlenni peiriant hapchwarae eiddo trwyddedig			X
Ystyried hysbysiadau defnydd dros dro			X
Penderfynu rhoi gwrth-hysbysiad i hysbysiad defnydd dros dro		X	

Mae X yn dynodi'r lefel isaf y gellir dirprwyo penderfyniadau iddynt